

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
STATEJİK ARAŞTIRMALAR PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

PSİKOLOJİK SAVAŞ: PROPAGANDA VE
MEŞRULAŞTIRMA STRATEJİLERİ

Derya ATAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Füsun ÇOBAN DÖŞKAYA

İZMİR – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“Psikolojik Savaş: Propaganda ve Meşrulaştırma Stratejileri”** adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/07/2019

Derya ATAŞ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Psikolojik Savaş: Propaganda ve Meşrulaştırma Stratejileri
Derya ATAŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi Yönetimi Ana Bilim Dalı
Stratejik Araştırmalar Programı

Bu çalışmanın konusu geniş bir literatür taraması ışığında Psikolojik Savaş, propaganda ve meşrulaştırma stratejilerinin ve tarihsel süreçlerinin incelenmesidir.

Bu çalışmada ilk olarak kavramsal yaklaşım çerçevesinde Psikolojik Savaşın tanımı, hedefi, amacı, özellikleri, çeşitleri ve önemi aktarılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Psikolojik Savaşın temel unsuru, yöntemi ve ana kaynağı olan propaganda konusu üzerinde durulmuş, politik psikoloji ve beyin yıkama hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın son bölümü ise meşrulaştırma ve meşrulaştırma stratejileri hakkındadır ve bu bölümde meşrulaştırmanın söylemsel boyutu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Savaş, Propaganda, Meşrulaştırma Stratejileri, Politik Psikoloji, Beyin Yıkama.

ABSTRACT
Master's Thesis
Psychological Warfare: Propaganda and Legitimization Strategies
Derya ATAŞ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Information Management
Strategic Research Program

The subject of this study is to examine the strategies and historical processes of psychological warfare, propaganda, and legitimation in light of a wide literature review.

In this study firstly the definition, aim, purpose, characteristics, types, and importance of Psychological Warfare within the conceptual approach have been explained. The second part of the study deals with propaganda as a method and the main source of Psychological Warfare and examines Political Psychology and Brainwashing. In the third part, legitimation and legitimation strategies are studied, and the discursive level of legitimization is evaluated.

Keywords: Psychological Warfare, Propaganda, Legitimation Strategies, Psychopolitics, Brainwashing.

PSİKOLOJİK SAVAŞ: PROPAGANDA VE MEŞRULAŞTIRMA STRATEJİLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM PSİKOLOJİK SAVAŞ

1.1. PSİKOLOJİK SAVAŞI ANLAMAK: TARİHSEL SÜREÇ	7
1.2. PSİKOLOJİK SAVAŞIN TANIMI	32
1.3. PSİKOLOJİK SAVAŞIN AMACI	38
1.4. PSİKOLOJİK SAVAŞIN HEDEFİ	40
1.5. PSİKOLOJİK SAVAŞIN UNSURLARI	42
1.6. PSİKOLOJİK SAVAŞIN ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ	43

İKİNCİ BÖLÜM PSİKOLOJİK SAVAŞIN TEMEL UNSURLARI PROPAGANDA

2.1. PROPAGANDA: TARİHSEL SÜREÇ VE TANIM	45
2.2. PROPAGANDA ÇEŞİTLERİ	52
2.3. POLİTİK PSİKOLOJİ	56
2.4. BEYİN YIKAMA	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEŞRULAŞTIRMA STRATEJİLERİ

3.1. MEŞRULAŞTIRMA	69
3.2. MEŞRULAŞTIRMA STRATEJİLERİ	71
SONUÇ	77
KAYNAKÇA	79

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
COI	Enformasyon Düzenleme Ofisi-Office of Coordinator of Information
OSS	Stratejik Hizmetler Dairesi -Office of Strategic Services
OWI	Savaş Enformasyon Bürosu-Office of War Information
JPWC	Birleşik Psikolojik Savaş Komitesi Joint Psychological Warfare Committee
USIS	Birleşik Devletler Haber Alma Servisi-United States Information Servi
CIA	Merkezi Haber Alma Örgütü-Central Intelligence Agency
NSC	Ulusal Güvenlik Konseyi-National Security Council
PSB	Psikolojik Strateji Örgütü-Psychological Strategy Board
OCPW	Psikolojik Savaş Dairesi-Office of the Chief of Psychological Warfare
PWS	Psikolojik Savaş Okulu-Psychological Warfare School
USIA	Birleşik Devletler Enformasyon Örgütü United States Information Agency
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
WP	Varşova Paktı
Çev.	Çeviren

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Otorite Göstererek Meşrulaştırma Stratejisi	s.72
Tablo 2: Ahlakî Değerlendirme Stratejisi	s.74
Tablo 3 : Akılcılık Stratejisi	s.74
Tablo 4 : Öyküleme Stratejisi	s.75

GİRİŞ

Psikolojik Savaş seçilen hedef kitleyi istenilen fikre yönlendirme, dönüştürme ve değiştirme sonucunda o hedef kitlenin karar alma yetilerini yönetebilme aşamalarının bütünüdür. Konvansiyonel savaş öncesi ve sonrasında, savaş anında, barışta ve barışın sürdürülmesinde, toplumun algılarını yönetebilme ve öte yandan hedef toplumun algısını yönlendirebilme, zihinleri uyumlu ve bağımlı hale getirme, toplumun kültür algısını değiştirme, stratejik konumlanma ve stratejik zamanlama ile bireyleri toplumsal hareketlere sürükleme eylemlerinin tümüdür. Psikolojik Savaşın temel aracı propagandadır. Propaganda bir ikna ve fikir meşrulaştırma yöntemidir. Toplum yönlendirmede, sözlü ve yazılı basın, sosyal medya ve kitle iletişim araçları en etkili unsurlardır.

Bu çalışmanın konusu geniş bir literatür taraması ışığında Psikolojik Savaş, propaganda ve meşrulaştırma stratejilerinin tarihsel süreçlerinin incelenmesidir. Çalışmanın amacı ulusal ve uluslararası tarihsel süreçlerden, tarihteki dönüm noktalarından örnekler sunarak Psikolojik Savaşın, propagandanın ve meşrulaştırma yöntem ve stratejilerinin uygulama alan ve aşamalarını incelemektir.

İnsan doğasında ve psikolojisinde hâkimiyet kurma yüzyıllardır mevcuttur. İnsanlık, tarihin dönüm noktalarından geçerken, türlü savaşlar, soykırımlar, asimilasyonlar, dağılmalar yaşamış, bitmeyen bir mücadelenin içerisine girmiştir. İnsanlığın içinden geçtiği bu süreç, savaş taktik ve tekniklerinin de değişmesine neden olmuştur. Ayrıca yüzyıllar boyu yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmeler insanlık tarihinin şekillenmesinde büyük rol oynamış, yaşamın her noktasını ve güç dengesini etkilemiştir. Etkilenen ve dönüşen bu güç dengeleri, gücü elinde tutabilmek için türlü yöntem ve sistemli meşrulaştırma yollarını denemiştir.

Psikolojik Savaşın tarihi ve gelişim süreci insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu, bireyselleşmeyi öğrendiği andan itibaren, rasyonalizasyon ön plana çıkmış, birey ve toplumun psikolojisine olan ilgi artmış ve psikoloji alanındaki gelişmeler önem kazanmıştır. Psikoloji biliminin insan tutum ve davranışlarına, sebep ve sonuçlarına dair araştırmaları, toplum mühendisliği denilen yeni bir kavramı ortaya çıkarmıştır. Zaman ve mekandan bağımsız işleyen Psikolojik Savaş bu gelişmelerin tümünü kendi alanında kullanmıştır. Tarihte ağır kayıplar yaşatan ve

dağılmalarla sonuçlanan iki büyük dünya savaşından sonra savaşların şekli ve savaş alanları değişmiştir. Dolayısıyla insanlık kendisini süresiz bir taarruz ve savunmanın içinde bulmuştur.

Milattan önce 500 yılında yazılan 13 bölüm ve 384 savaş teorisinden oluşan Çinli düşünür ve savaşçı Sun Tzu' nun yazdığı *Savaş Sanatı* isimli kitap uzun süredir Psikolojik Savaş ve strateji uzmanlarının başvurduğu kitaplar arasındadır. Sun Tzu bu 384 teorisinin ortak noktasını “savaşmadan zafer kazanmak” olarak belirlemiş ve Psikolojik Savaşa en temel haliyle atıfta bulunmuştur. Sun Tzu için “savaş sanatı bir devlet için yaşamsal öneme sahiptir. Ölüm - kalım meselesidir. Güvenliğe kavuşmanın yahut yok olmanın yoludur. Bu nedenle ihmal edilmesi kesinlikle düşünülemez.”¹

*Çinlilerin Sun Tzu'nun askeri ve klasik değerini kazanmış eserlerindeki öğütleri, dolaylı saldırı yöntemlerini Asya'daki Türk İmparatorluklarına karşı ustalıkla kullandıklarını, Türk ordularının muharebe meydanlarındaki üstünlüklerini çok defa etkisiz hale getirdiklerini bilmekteyiz.*²

Çinliler çıkardıkları iç isyanlar ve hükümdarları birbirlerine düşürmeleriyle, Türk İmparatorluklarını yurtlarından çıkarmayı başarmıştır. Hun ve Göktürk devletlerinin çöküş ve yıkılış süreçleri daha çok iç sebeplere dayalıdır ancak Çinlilerin savaş felsefesi haline getirdikleri “savaşmadan zafer kazanmak” öğretisi Türk devletlerini birbirine düşürmek ve kendi aralarında güçsüzleştirip yalnızlaştırmak için kullanılmıştır. Politikanın savaşın yönünü belirlediği, ateşkesin olmadığı bu sürekli harp halini Psikolojik Savaş teorisyenlerinden Maurice Megret “(kralların son kanıtı) ve politikanın keskin kılıcı”³ olarak tanımlamıştır. “Savaş hiylesinin kökleri, insanlığın derinliklerindedir...büyüler yaparak da olsa bir düşmanın zihnini etkilemeye kalkışmak...işin içinde politik bir toplumun varlığını hatıra getirir” demiştir.⁴ Megret, Doğu Akdeniz Kavşağının Psikolojik Savaşın beşiği sayılabileceğini belirtmiş ve bu bağlamda Kutsal Kitap ve Homeros'un Psikolojik Savaşın altın kitapları olduğunu söylemiştir.⁵

¹ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, çev. Adil Demir, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s.41.

² Muzaffer Özdağ, **Örtülü İstila ve Psikolojik Savaş**, Avrasya-Bir Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s. 13.

³ Maurice Megret, **Psikolojik Savaş**, çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1972, s. 9.

⁴ Megret, s. 8.

⁵ Megret, s. 11.

Psikolojik Savaş anlatılırken sıklıkla kullanılan Eriha şehrinin aşılamaz denilen duvarları hakkındaki hikâye Tevrat'ta şöyle anlatılır:

*1. Eriha Kenti'nin kapıları İsraililer yüzünden sımsıkı kapatılmıştı. Ne giren vardı, ne de çıkan. 2. RAB Yeşu'ya, "İşte Eriha'yı, kralını ve yiğit savaşçılarını senin eline teslim ediyorum" dedi, 3. "Siz savaşçılar, kentin çevresini günde bir kez olmak üzere altı gün dolanacaksınız. 4. Koç boynuzundan yapılmış birer boru taşıyan yedi kâhin sandığın önünden gitsin. Yedinci gün kentin çevresini yedi kez dolanın; bu arada kâhinler borularını çalsınlar. 5. Kâhinlerin koç boynuzu borularını uzun uzun çaldıklarında işittiğinizde, bütün halk yüksek sesle bağırınsın. O zaman kentin surları çökecek ve herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girecek."*⁶

Eriha'nın aşılamaz duvarlarını yıkan sesin, Psikolojik Savaşın sesi olduğu çağımız Psikolojik Savaş tanımlarıyla sabittir; çağlar boyunca kılıktan kılığa giren Psikolojik Savaş uygulamaları, bazen ses, bazen sessizlik sarmalıyla düşmanı yıldırıktan, iradesini kırmaktan başka bir şey değildir. Kutsal kitabın sayfalarında kendini gösteren Psikolojik Savaş unsurları çağlar boyu farklı kültürlerde, farklı uygulamalarla devam etmiştir.

Göktürk Kitabelerinin bazı bölümlerinde Psikolojik Savaşa dair anlatımlar olduğu bilinmektedir. Azteklerin kullandıkları savaş düdüklerinin insan çılgınlığına en çok benzeyen sesi çıkardığı ve bu düdükleri düşmanı yıldırma için kullandıkları bilinmektedir. Kartacalı Hannibal'ın savaş esnasında ön sırada filleri düşmana karşı bir sur gibi kullanması, arka sırada savaşmayı bekleyen askerlerinin hem moralini yüksek tutmuş, kendilerini güvende hissetmelerini sağlamış hem de düşmanın moralini bozmuştur. Atilla ve Cengiz Han'ın akınlarına başlamadan önce düşmanı dehşete düşürmek için birçok teknik kullandığı, böylece düşmanı daha muharebe başlamadan yenilgiye uğratıp, direnme güçlerini kırdıkları bilinmektedir.

Megret, Makedonyalı Filip'in kurduğu psikolojik yıpratma teknikleriyle tarihe geçtiğini bildirir. Filip'e göre birinci ilke dostluklar kurup sürdürmektir, ikinci ilke bu eylemi gizli ajanlarla sürdürmektir, üçüncü ilke ise kamuoyunu doğru veya yanlış bir haberler silsilesine, seline boğmaktır.⁷

Sultan Alparslan Malazgirt Savaşı sırasında beyaz bir elbise giyerek askerlerinin karşısına çıkıp onlara hitap ederek moral güçlerini yüksek tutmuş, şehit olacak olursa bu elbise ile defnedilmesini vasiyet etmiştir.

⁶ Kutsal Kitap Web Sitesi, <https://www.kutsalkitap.org/online-tevrat-oku/> 20.02.2019.

⁷ Megret, s. 13-14.

Osmanlı İmparatorluğu fethettikleri halklara dervişler ve tüccarlar yollayarak onlara hoşgörölü davranacakları mesajını halk içinde yayar ve onları korkutmak yerine gönüllerini fethederlerdi.

Benzer uygulama islam dininin yayılması yöntemidir. Bir psikolojik faaliyet örneği de Hz. Muhammed'in ölümünde yaşanmıştır. Peygamberin ölümü ile ümitsizlik ve endişe içinde dağılmaya yüz tutan halka hitaben Hz. Ebu Bekir'in; "Ey insanlar, eğer Hz. Muhammed'e tapıyorsanız, bilin ki o ölmüştür. Fakat eğer Allah'a tapıyorsanız, bilin ki O Hayy'dır, birdir ve Kadir-i Mutlaktır." söyleminde bulunması çok etkili olmuş ve dağılmayı önlemiştir.⁸

1450'de matbaanın icadı ile Psikolojik Savaşın amaçları da farklılaşmıştır. Matbaanın icadına kadar geçen süreçte meydana gelen tüm toplumsal ve politik oluşumlar zihinlere yönelen savaşlarını Yeniçağın getirdiği devrimle birleştirmiştir. Basılı kâğıt o dönemin en önemli silahı haline gelmiştir.

Megret, Fransız Devrimine kadar Psikolojik Savaşın, savaş zorbalığının yerine geçen bir araç olarak kaldığı anlatır.⁹ Fransız İhtilali'nin getirdiği halkların kendi kaderini kendilerinin belirlemesi yeniliği, 'halkın iradesi' kavramını insanlık tarihine kazandırmış ve iradeyi etkileme ve yönlendirmeye yönelik teknikleri arasında Psikolojik Savaş belirleyici bir hale gelmiştir. Fransız İhtilali'nden sonra Napolyon'un ihtilalin kazandırdıklarını propaganda yardımıyla halka anlatma çabaları olmuştur. Napolyon'un Mısırı işgal ederken halka kendini padişah tarafından görevlendirilmiş biri gibi tanıtması ve II. Selim adına para basmaya devam etmesi de Psikolojik Savaş adına atılmış bir adımdır. Napolyon'un Alman topraklarında kendini öven ve propaganda amaçlı yayınlattığı gazeteler ve buna karşın Almanların çizdikleri karikatürlerde Napolyon'u kısa boylu, çirkin ve itici tanıtımları, Alman halkı üstünde Napolyon'u gözden düşürmeye yönelik propaganda hareketleri olarak kullanılmıştır.

1 Haziran 1780 tarihinde Prusya'da bir asilzade olarak doğan General Carl Von Clausewitz birçok kez Napolyon'a karşı savaşmış biridir. Prusya'nın Rusya'ya karşı Napolyon'dan destek almasıyla Rus ordusuna katılmış ve Napolyon'un sonunu getiren Waterloo savaşında önemli bir rol oynamıştır. Clausewitz daha sonra Prusya'ya tekrar dönmüş ve bu deneyimlerini bir kitaba dönüştürmüştür. *Savaş Üzerine* isimli sekiz bölümden oluşan bu kitap, manevi değerlerin savaştaki

⁸ Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 7.

⁹ Megret, s. 21.

öneminden bahsetmekte ve Psikolojik Savaşa atıfta bulunmaktadır. Kitapta ayrıca düşmanın yıpratılmasının önemini vurgulamış ve düşmanın iradesinin zayıflatılmasının uzun süren bir harekâta bağlı olduğunu belirtmiştir.¹⁰

Savaşın, politikanın başka elemanlarla devamı olduğunu belirten Clausewitz, politik eylemin sürdürülebilirliğinin savaş ile sağlandığı, politikanın amaç olduğu gerçekliğine dikkat çekmiştir. Düşmana boyun eğdirmenin, stratejinin ve savaş sanatının tüm inceliklerini kitabında anlatmıştır.

19. yüzyılda yaşanan teknik ilerlemeler, kitle iletişim araçlarındaki yaygınlaşma ve gelişmeler Psikolojik Savaşın değişimi üzerinde büyük etkiler sağlamıştır. Antik çağlardan bu yana söz, tiyatro, resim, savaş çıkırtkanlığı, çeşitli sözlü propaganda yayma teknikleri ile yürütülen Psikolojik Savaş, matbaanın icadı ile yöntem değiştirmiş ve yerini gazete, broşür, radyo, televizyon ve sinemaya bırakmıştır. Televizyon ve radyo devrim niteliğinde bir Psikolojik Savaş aracı olmakla birlikte iletişimin hızı artmış ve düşünce yayma tekniklerini, beyin yıkamayı, manipülasyonu, iknayı, Psikolojik Savaşın gündemine oturtmuştur.

19. yüzyılda gelişen psikoloji ve sosyoloji bilimleri, insan beyni ve beyin dalgaları üzerinde yapılan deneyler, psikologların insan davranışlarını değiştirmeye yönelik bulduğu teknikler, kitlesel hareketleri tahmin etme, yönetme ve yönlendirme alanında yapılan çalışmalar, Psikolojik Savaşın uygulanabilirliğini arttırmıştır. “Zorbalıktan, sınırlı savaşa oradan kitlelerin maneviyatına yönelen Psikolojik Savaş kavramı, 19. yüzyıl boyunca gelişmiş ve 1914 savaşıyla da en yüksek noktasına erişmiştir.”¹¹

20. yüzyılda sistematik hale dönüşen Psikolojik Savaşın elemanlarının gelişmesi, teknik ilerlemeler, kimyasal ve biyolojik silahların kullanımı, topyekûn ölümler, sivil hedeflerin uçaklarla imha edilmesi topyekûn savaş kavramını ortaya çıkarmıştır. Savaşın artık sadece ordular arasında ya da hükümdarlar arasında kalmadığı, sivil halkında askere alındığı, ulusun topyekûn sahada olduğu, savaşların artık uluslararası vuku bulduğu bir ortam oluşmuştur. “Milli savunma, hanedan savaşlarından farklı olarak ulusun ekonomik, politik ve psikolojik tüm araçlarının

¹⁰ Carl Von Clausewitz, **Savaş Üzerine**, çev. Şiar Yalçın, May Yayınları, İstanbul, 1975, s. 38.

¹¹ Megret, s. 9.

silahlı kuvvetler yararına seferber edilmesidir.”¹² İlk önemli ve bilinçli propaganda faaliyetlerinin başladığı, sistemli hale dönen propagandanın, topyekûn Psikolojik Savaşa dâhil olduğu, sadece savaş zamanında değil, barış zamanında da devam edecek bir savaşa girildiği görülmektedir.

Bu yüzden bu çalışmanın birinci bölümünde Psikolojik Savaşın tarihsel süreci hakkında kısa bir değerlendirme yaptıktan sonra, Psikolojik Savaşın tanımı, amacı ve unsurları anlatılacaktır. Ayrıca bu bölümde Psikolojik Savaşın özellikleri, çeşitleri ve önemi üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Psikolojik Savaşın temel unsuru olan propaganda konusu ele alınacak, propagandanın çeşitleri, politik psikoloji ve beyin yıkama konuları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın son bölümü meşrulaştırma ve meşrulaştırma stratejileri hakkındadır. Bu bölümde meşrulaştırmanın söylemsel boyutu üzerinde durulacak ve çeşitli kuramcılarının bu konu üzerindeki görüşleri sunulacaktır.

¹² Megret, s. 25.

BİRİNCİ BÖLÜM

PSİKOLOJİK SAVAŞ

1.1. PSİKOLOJİK SAVAŞI ANLAMAK: TARİHSEL SÜREÇ

Maurice Megret'in "zorbalığın sistemleştirilmesi"¹³ olarak adlandırdığı Psikolojik Savaş, sivil halkın yaşamına aldığı kitle iletişim araçlarının, büyük gazetelerin, sistematik yapılan reklamların sayesinde askeri boyuta da taşınabilir hale gelmiştir. O güne kadar barış zamanında yapılan propaganda ve Psikolojik Savaş uygulamaları savaş zamanına sistemli bir şekilde aktarılmış olmuştur. Kitleler halinde savaşa katılan uluslar propagandayı daha işlevsel kullanmaya başlamışlardır.

Bilinçdışı alanda yapılan türlü ilerlemeler insan davranışlarının topluma yansımalarını ölçmüş, bireyden topluma giden yolda hem bilimsel propagandalar hazırlanmaya başlanmış, hem de Psikolojik Savaş uygulayıcılarının eline insan davranışlarının anahtarı verilmiştir. Bu bakımdan politik propagandaya klinik psikolojinin her türlü buluşu yardım sağlamış ve sistemsal Psikolojik Savaş uygulamaları bilimsel verilerin ışığında yapılanmaya başlamıştır.

Basın alanındaki ilerlemeler büyük gazetelerin doğuşuna ve sözcüklerin dünyasına zemin hazırlarken, radyonun baştacı yapılması toplumların bilinçaltına giden koridorların etkili sözcüklerle doldurulmasını sağlamıştır. Televizyon ve sinemanın ortaya çıkışı, kuşkusuz Psikolojik Savaş uygulayıcılarını heyecanlandırmıştır ancak bu araçlar sadece propaganda yapmak amacıyla kullanılmamıştır. Totaliterlerin elindeki güçlü silahların çoğaldığı 20. yüzyılda, sivil ya da askeri, topyekûn ulusların maneviyatına yönelik eylemlere devam edilmiştir. Psikolojinin bilinçdışına yönelik çalışmaları, toplumların bilinçaltı eğilimlerinin tespiti, toplumsal tepkilerin ölçülmesi ve politik amaçlar doğrultusunda bu verilerin kullanılması zihinleri yığınlar halinde esir almaya başlamış, sürekli yıldırma ve kışkırtma taktikleriyle kitleler istenilen düzeye getirilmiş ve tüm bunlar insanlığın gözü önünde ve insanlığa rağmen olmuştur.

Megret, 20. yüzyılda Psikolojik Savaşı 3 ana grupta tanımlar, birincisi 1914-1918; zihinlerin seferber edilmesi, ikincisi 1939-1945; Hitlerci Almanya ile

¹³ Megret, s.10.

demokrasilerin çarpışması, üçüncüsü; Atlantik paktı dünyasıyla Sovyet dünyası arasındaki Soğuk Savaşın ideolojik hedefleri.¹⁴

Fransız İhtilali sonrasında tüm dünyada hızla popüler olan milliyetçilik akımları, bağımsızlık mücadelelerini ve devletler arasındaki rekabeti tepe noktasına çıkarmıştır. Sivillerin çoğu bu dönemlerde askere alınmış hatta yaşlılar dahi askerlere moral vermesi için birliklere dâhil edilmiştir. Avrupa'daki silahlanma savaşları, devletlerin seferberlik ilanları hepsi savaşın patlak vermesinde önemli bir unsurdur. Örneğin, I. Dünya Savaşı ilk topyekûn ve tarihin en kanlı savaşı olma özelliğiyle bir dönemi kapatmış ve savaş literatüründe yeni bir dönem açmıştır. I. Dünya Savaşı'nda hayatını kaybeden insan sayısı tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca Almanya ile Fransa arasındaki rekabette milliyetçi duyguların rolü, Balkanlar'daki anlaşmazlıklar, Avusturya ile Rusya arasındaki çatışmalar, ABD Başkanı Woodrow Wilson'un on dört maddesi, Avrupa'nın siyasi tarihini değiştiren konulardır. Bunlara ek olarak yapılan ayrıntılı savaş planları, ittifak anlaşmaları ve bloklaşmalar ve Osmanlı toprakları üstünde hâkimiyet kurma planları da yine Avrupa'nın siyasi tarihini etkilemiştir.

Toplumları tarihin bu kanlı savaşına iten sebepler yeni pazarlara duyulan ihtiyaçlar; emperyalist güçlerin ortaya çıkışı; yeni pazar bulma çabası; ucuz hammadde arayışı; sömürgeciliğin yükselişi; Almanya'daki sanayi devriminin etkileri; daralan ekonomiler ve diğer tüm ekonomik ve politik sebepler şeklinde sıralanabilir. Psikolojik Savaş da bu dönemde aslında savaşı kazandıran bir olguya dönüşmüştür. "Geniş manasıyla ele alındığında Psikolojik Savaşın, I. Dünya Savaşı'nın sonucunu belirleyen silahlardan biri olduğu görülecektir."¹⁵ Fransa'da Havas, İngiltere'de Reuters, Almanya'da Wolf haber ajanslarıyla ulusal medyada yayılan haberlerin dış haber kanallarından toplanması I. Dünya Savaşı'ndan önce başlamış, haberlerin nasıl ve ne şekilde toplumlara servis edileceği kararlaştırılmıştır. Sistematik propaganda teknikleri ve medya kanalıyla yapılan yayınlar konusunda tecrübe kazanılmıştır.

Toplumların maneviyatına karşı yürütülen bu topyekûn seferberlikte şu ilkelerle hareket edilmiştir: Düşmana karşı kin ve nefret aşılama, orduların savaşma

¹⁴ Megret, s. 53-54.

¹⁵ Paul M. A. Linebarger, **Psychological Warfare**, Infantry Journal Press, Washington, 1948, s. 62. Çalışma içerisinde yer alan tüm çeviriler şahsıma aittir.

isteğini yükseltmek, birliklerin ve topyekûn ulusun moralini yüksek tutmak, halkı savaş sebeplerine inandırmak ve ikna etmek, tam destek alarak halkın tüm kesimleriyle savaşa girmek, tarafsız ülkelerin desteğini toplamak, bu ülkelerle dostluklar kurmak, karşı devletlerin birliğini bozmak, saf değiştirmelerini sağlamak.

Savaş alanlarına uçakla atılan el ilanları yoluyla korkunç hikâyeler üretip, düşmanı canavarlaştıran bir tavır takınıp, aslında savaşı karşı tarafın başlattığı yalanıyla düşmanlığı iyice körükleyerek birçok farklı ve sistemli Psikolojik Savaş tekniklerinden yararlanılmıştır.

“İtilaf devletleri Almanya’ya karşı hukuk kavramını öne çıkarmış, saldırgan olduğunu ilan etmiş, Amerika’nın toprak peşinde olmadığını belirterek, devletlerin gizli diplomasiye son vermesini istemiş ve bir Milletler Meclisine ihtiyaç duyulduğu fikrini öne atmıştır.”¹⁶ Dolayısıyla itilaf devletleri, Almanya’nın güçsüz noktalarını kullanarak onu kendi silahıyla vurmayı başarmıştır. İngilizler de Arap politikalarıyla müttefik cephe tarafında çalışmışlardır.

Avusturya-Macaristan’ın parçalanması manevi bir bozgun olmakla birlikte I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan büyük siyasi ve sosyal çalkantılar yeni ideolojilerin doğmasına ve yeni siyasi rejimlerin kurulmasına sebep olmuştur. Almanya Alcase-Loren bölgesini ve doğu bölgesindeki toprakların bir kısmını kaybetmiş ve Afrika’daki sömürge toprakları elinden alınmıştır.

İtalya’da Mussolini, Almanya’da Nazi rejimi, Rusya’da Bolşevik İhtilali sonrasında komünist rejime geçiş düşünce sistemlerini altüst etmiş ve I. Dünya Savaşı’nın kazanan devletlerinden olan İngiltere ve Fransa’nın Avrupa ve dünya siyasetindeki ağırlığı artmıştır. 1914 öncesinde Avrupa’nın parlayan gücü olan Almanya büyük bir güç kaybına uğramakla birlikte Orta ve Doğu Avrupa’nın güçlü devletlerinden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu savaş sonunda ortadan kalkmıştır. Rusya Avrupa’daki topraklarının bir kısmını kaybetmiş ve bölgedeki ağırlığı azalmıştır.

Megret, İngilizlerin Psikolojik Savaşı icat etmek zorunda kalmadıklarını bir bakıma onu her zaman uyguladıklarını söyler. Ona göre, “İngiliz inadinın eski Roma ulusunun inadına benzetilişi yeni bir şey değildir.”¹⁷ İngilizlerin politik savaş olarak adlandırdıkları bu savaş sabırla, yorulmak bilmeden düşmanın ekonomik, sosyal,

¹⁶ Megret, s. 58.

¹⁷ Megret, s. 64.

politik her türlü durumunu defalarca gözden geçirerek uyguladıkları kendi haber alma ve haber yayma tekniklerini ayırıştırarak organize oldukları sistemli bir Psikolojik Savaş yapılanmasıdır. Kategorize ederek ve planlayarak yaklaştıkları Psikolojik Savaş kavramını kurdukları komitelerle desteklemiş ve birbirleriyle koordineli çalışmalarını sağlamışlardır. Bu amaçta dış politikayı desteklemek adına “Crewe House” adı ile de anılan “Wellington House” da bir gizli komite oluşturmuşlardır. Daha sonra bu komite bir haber alma bakanlığına dönüşerek stratejik bir politika ortamı içinde tarafsız ülkelerin üstünde psikolojik manevralarla etki bırakmak, Hollanda ve İsviçre postalarını Almanya’ya taşımakla görevli kılınmıştır. Daha sonra dış işleri ve iç işleri bakanlıklarının haber alma daireleri 1918 yılında “Enformasyon Bakanlığı” adı altında birleştirilmiştir.

İngiltere’de Psikolojik Savaş hem askeri hem de sivil kuruluşlar tarafından devam ettirilmiştir. Lord Beaverbrook liderliğinde İngiltere dışında sivil Psikolojik Savaşı yöneten “Bilgi Bakanlığı” ve İngiltere içinde Psikolojik Savaş yürüten “Ulusal Savaş Hedefleri Komitesi” İngilizlerin politik savaşını sistemli bir şekilde uygulamıştır. Savaş esnasında İngilizler kanaat önderlerini sivil halkı manipule etmek için kullanmış, gazete ve dergileri propaganda hizmetine almış, dağıttıkları el ilanları ve broşürlerle halkla temas etmişlerdir. Örneğin, İngilizler daha I. Dünya Savaşı’nın başlangıcından itibaren Hicaz ve Arabistan’a attıkları broşürlerde Arabistan’ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlamayı hedef aldıkları fikri propagandasını yaymışlardır. Savaş sonunda Arabistan’ın bir karış toprağının bile ne İngiltere lehine ne de diğer herhangi bir devletin toprağına katılmasına izin vermeyeceklerini belirterek, Arap halklarını kendi saflarına çekmeyi başarmışlardır.

I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin en büyük rakibi İngiltere olmuş, Çanakkale ve Filistin cephelerinde İngilizler etkin rol oynamışlardır. Ortadoğu’daki büyük çıkarları için Osmanlı Devleti’ne yakın olan hükümet yanlısı “Tanin” gazetesinin sahte nüshalarını basıp Türk Ordusuna dağıtmış böylece askerin iradesini hedef almışlardır. Tam o tarihlerde Türk ordusunun Gazze ve Kudüs’te ağır kayıplar verdiği bilinmektedir. I. Dünya Savaşı’nda İngilizler kendi halklarının moralini yüksek tutmak adına savaşın sorumluluğunu Almanlara yüklemiş, halka Almanları kötüleyerek insanlık dışı uygulamalara maruz kalan asker profilleri çizmeyi başarmışlardır.

I. Dünya Savaşı'nda propaganda yöntemlerini en iyi kullanan devletin İngiltere olduğu bilinmektedir. İngilizler bolca broşür ve el ilanı bastırmış, bu işe ciddi bir bütçe ayırmış ve bu broşürleri uçakları vasıtasıyla rahatça istedikleri yerlere atmışlardır. Yine İngilizler evrensel değerlere sahip çıkan ve savaşta olan tüm diğer kitlelerin milli değerlerine en fazla saygı duyan ülkenin İngiltere olduğunu en iyi şekilde propaganda ederek hem kendi halklarının maneviyatlarını yükseltmiş hem de diğer halklara dostça tavırlar sergilediklerini ve aslında savaşı desteklemedikleri fikrini kitlelere vermişlerdir.

I. Dünya Savaşı'nda ABD Hükümeti 1917 yılında savaşa girdiğini ilan ettikten sonra Başkan Wilson, yakın arkadaşı deneyimli gazeteci George Creel başkanlığında Kamu Enformasyon Komitesi'ni (Committee of Public Information) kurmuştur.

I. Dünya Savaşı'nın ilk zamanlarından itibaren Amerika hem Almanya hem de İngiltere tarafından kendi saflarına çekilmek talebiyle her iki taraftan da yoğun Psikolojik Savaşa maruz kalmıştır. Creel Komitesi Amerikan halkına ülkenin niçin savaşta olduğunu anlatılmasında önemli rol oynamış ayrıca iç propagandanın yanı sıra düşmanlara yönelik “karşı propaganda” ya başlamıştır. Savaş esnasında komite ciddi bir bütçe harcamıştır. Fransa, İngiltere, İtalya, İsviçre, Hollanda, İspanya, İskandinavya, Meksika ve Latin Amerika ülkelerine Çin ve Rusya'ya giden heyetler Psikolojik Savaş faaliyetlerine orada da devam etmişlerdir.

Halkla ilişkilerin propaganda aracı olarak kullanıldığı Birinci Dünya Savaşı döneminde ABD Başkanı Wilson'nın yanında Creel Komitesi'nde görev alan Walter Lippmann önemli bir isimdir. Örneğin, “rızanın imalatı” Lippmann tarafından ilk kez *Public Opinion* kitabında yer alan bir kavramdır. Lippmann bu çalışmasında kamuoyunun oluşumunu ve rızanın imalatını tanımlarken “dışımızdaki dünya”, “kafamızdaki resimler”, “sahte çevre”, “şaşkın sürü” gibi kavramlar kullanmıştır.¹⁸ Kitle iletişim araçlarının öneminden bahseden Lippmann, “rızanın imalatı” kavramını kamuoyu yaratmak için “demokrasi sanatındaki yeni devrim” olarak tanımlamıştır.

Creel Komitesi savaş karşıtı duyguları yönlendirip kontrol altında tutma işlevini üstlenmişti. Nihayetinde yaptığı propaganda ile başlangıçta savaşa karşı olan

¹⁸ Daha fazla bilgi için bkz: Walter Lippmann, **Public Opinion**, Detroit, Free Press, 1922.

Amerikan halkının, Almanlardan nefret eden savaş çığırtkanlarına dönüşmelerini sağlamıştır.

Ancak, “Alliance Franchise”, “Michelet Komitesi”, “Hukuku Koruma Katolik Komitesi” gibi savaş öncesinde hali hazırda var olan misyonerlik faaliyetleri yürüten ve Fransız propaganda organları olarak bilinen kuruluşların sayesinde, Fransa’da Psikolojik Savaş kendiliğinden gelişmiştir. Fransa askeri ve diplomatik personelini, propaganda görevlerine adapte etmekte çok başarılı olmuştur.¹⁹ Hükümet bünyesine topladığı kuruluşlara mali destek sağlamıştır. Örgütlü propaganda konusunda ilk atılımı yapan da askeri kanat olmuştur. Fransa’da koordinasyon işi 1916’da “Basın Evi”nin ve çok geçmeden yabancı basını inceleme bürosu payesine yükselen bir “Hükümet Dokümantasyon Servisi”nin kurulmasıyla başlamıştır.²⁰

Oysa Almanya, hem organizasyonda hem de işin motivasyon kısmında başarısızlığa uğramış ve Alman propagandası işin konuşma metni hazırlama ve yazı kaleme alma kısmında takılı kalmıştır. Ülke içindeki propagandayı ülke dışında yapılanlar gölgelemiştir. Daha çok savaşın gerekliliğinin anlatıldığı, savaşı Almanların kazanmasının sadece Alman halkı için değil, tüm dünya için faydalı olacağı düşüncesi ile müttefik siyasetinin acımasızlığından bahsedilmiş, Almanya’nın asla yenilmeyeceği ve zaferin kesin olduğu Alman halkının zihinlerine kazınmıştır. Aynı zamanda dış propaganda da Amerika üstünde çok durulmuş, özellikle Amerika’nın Almanya ile birlikte savaşa girmesi için türlü propagandalar yapılmış olsa da başarılı olunamamıştır. İşgal edilen ülkelerde çıkarılan gazeteler ve tarafsız devletler üzerinde yapılan propagandalar başarılı gibi görünse de sonucu değiştirmemiştir.

Hitler, *Kavgam* kitabında I. Dünya Savaşı’nda İngilizlerin propaganda da uzman dokunuşlar yaptığını fakat Almanların bunu başaramadığını belirtmiştir. Propagandanın İngiltere’de elitlerin özel konusu olduğunu fakat Almanya’da işsiz politikacıların eline düştüğünü aktarmıştır.²¹

Almanlar kendilerine yöneltilen sınır ihlali, yasaklanmış savaş silahları kullanmak, hukuka aykırı savaş yöntemlerine başvurmak, sivil halka zalimce

¹⁹ Linebarger, s. 63.

²⁰ Megret, s. 62.

²¹ Adolf Hitler, *Kavgam*, En Kitap, İstanbul, 2016.

müdahale etmek, savaş esirlerini öldürmek gibi suçlamalara karşın kendileri de karşı tarafa benzer suçlamalar da bulunmuşlardır.²²

Diğer toplumların psikolojik kodlamalarına önem vermemiş olan Almanya I. Dünya Savaşı boyunca hep savunma durumunda kalmıştır. Müttefik devletlerin tezlerini yalanlama üstüne kurdukları propaganda planları, olumsuz bir dile sahip olduğu için, ters bir etki yaratmıştır. Yeni ve olumlu bir tez üretemeyen Almanya, müttefik devletlerinin propagandası arasında sıkışıp kalmış, tekrara düşmüş ve zihinlerde olumsuz bir etki yaratmıştır. Hayal ürünü ve abartılı cümleler kullandıkları propaganda dili halkta karşılığını bulamamıştır.

Bilindiği gibi savaşın başlarında İngiltere'nin Almanya'nın denizaltı kablolarını tahrip etmesi, dış ülkelere yapılacak propaganda faaliyetlerinin önünü tıkamış ve İngilizlerin uçaklardan attıkları broşürlere karşılık verilememiş iç propaganda da atılan yanlış adımlar Psikolojik Savaş bakımından Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nda başarısızlığını kaçınılmaz kılmıştır.

Osmanlı Devleti söz konusu olduğunda ise, bilindiği gibi Almanların Osmanlı üzerinde yürüttüğü demiryolu siyaseti, Düyun-u Umumiye'nin başına Deutsche Bank'ın başkanı Siemens'in getirilmesi, ordudaki subayların eğitilmelerindeki Alman desteği, ordu ve hükümet içindeki Alman menşeli yöneticilerin varlığı, Osmanlı üzerinde Alman nüfuzunu arttırmıştır. Ülkede oluşan ve artan Alman sempatisi sonunda Osmanlı İmparatorluğu Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na katılmıştır ve Almanların içine düştükleri sıkıntıdan kurtulmak için Osmanlı topraklarını paylaşma arzusunda oldukları da bilinmektedir.

*20 Kasım 1916'da Alman Büyükelçisinin İstanbul'dan Berlin'e çektiği acele şifre 387 kodlu telgrafın son bölümünde Türkiye'nin Kanal ve Sina'da bir zafer kazanması bizim birçok şeyimizi kaybetmemize sebep vereceğinden Türklerin bir yıpranma savaşında erimleri zeminini hazırlamamız şarttır denmiştir.*²³

Savaşın başlamasından sonra Osmanlı Devleti'nde devam eden psikolojik faaliyetler de en çok kullanılan yöntemin beyanname kullanımı olduğu bilinmektedir ve bu durumda propaganda kullanımının bir kanıtıdır. Örneğin, Sadık Sarısaman'ın

²² Harold D. Laswell, "Political and Psychological Warfare", **A Psychological Warfare Casebook**, Ed. William E. Daugherty- Moris Jonowitz, John Hopkins Press, Baltimore, 1958, s.51.

²³ Özdağ, s. 25.

döneme özel beyannamelerle ilgili yaptığı araştırmalarda, beyanname tanziminde müttefiklerin birbirleriyle işbirliği içerisinde oldukları açıktır. Keşif balonları, uçaklar, top ve tüfekler vasıtasıyla veya su yollarını kullanarak, rüzgâr gücünü hesaba katarak, kâğıt balonlar bırakarak, uçurtmalardan yararlanarak, cephelere ileri karakol postaları ve keşif kolları ile beyannameler bırakıldığını aktarmıştır. Beyannamelerin genellikle gece yarısı ve sabaha karşı cephelere bırakıldığını, bulutlu ve kapalı havalardan bilhassa istifade edildiğini ama uçak ve balonlarla beyanname atma olayının gündüzleri gerçekleşmekte olduğunu belirtmiştir.²⁴

O dönemde, cephedeki askere, geride bıraktıklarından emin olmama hissi uyandıracak bilgiler ulaştırılmakta, ailesinin aç ve perişan durumda olduğu, dilenmeye başladıkları, çok sayıda çocuğun bakımsızlıktan öldüğü, açlık nedeniyle kadınların fuhuş batağına sürüklendiği anlatılmakta ve bunun neticesinde askerin en azından şüpheye düşeceği ve savaşıma arzusunun kırılacağı hesaplanmaktaydı.

Bu sırada Enver Paşa'nın talimatıyla Harbiye Nezaretinde bir İstihbarat Şubesi'nin çalışmaya başladığı bilinmektedir. Bu şube yazılı basını kontrol altında tutmaya odaklı girişimler içine girmiş, dergi, pul, kitap ve ilanlar bastırarak propaganda yapmaya çalışmış fakat halkın okur-yazarlık oranının düşük olması sebebiyle çokta başarılı olamamıştır.

Diktatörlük ve mutlak rejimin hâkim olduğu Rusya ise, 1917 yılında birçok sıkıntıyla yüz yüze kalmıştır. Uzun süren I. Dünya Savaşı'nın ülke ekonomisine verdiği zararlar yaşamın her safhasında belirgin olmuş, büyük bir ekonomik çöküş ve buhran yaşanmıştır. Ülkenin her köşesinde grevler yapılmış, sokaklara inen yüz binler savaşın hemen sona ermesini istemiştir ancak Çarlık ordularının Almanlara yenik düşmesi ve yükselen iç siyasi savaş, Bolşeviklere ihtilal için uygun bir ortam hazırlamıştır.

Maurice Megret "Clausewitz'den Lenin'e gitmek, çağdaş Psikolojik Savaşın oluşunu da keşfetmektir" demiştir. Devrimci eylemi işlemsel gizlilikle örtme saplantısı Lenin'i, partiyi genelkurmay gibi işçi sınıfının bir aracısı olarak ve kapitalist devletin içinde sürekli savaşı izleyen bir örgüt gibi görmeye itmiştir."²⁵

²⁴ Sadık Sarısamam, **Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelerinde Beyannamelerle Psikolojik Savaş Harp**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1999, s. 101-102.

²⁵ Megret, s.34-35.

*Rus Devleti, bu ordunun ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamıştır. 1916 yılına gelindiğinde halkın ve askerin, hükümete duyduğu güven sarsılmıştır. Savaş esnasında gerekli olan kaynakların temini için halka ağır yükler yüklemesi üzerine, halkı zor duruma düşürmüştür. Bu problemlere ulaştırma konusunda ortaya çıkan büyük sıkıntılarda dâhil olunca bir taraftan ayrılıkçı milliyetçi eylemler, diğer taraftan sosyalist düşünceler de güçlenerek devam etti. Bir dönem Çarlık Rusya'sına karşı mücadelede zaman zaman birbirine destek olan bu iki hareket, Çarlık Rusya'sının zayıfladığı ve yıkılmasının ortaya çıktığı durumda birbirinin alternatifi ve rakibi olmuştur.*²⁶

*Bolşevik ihtilâline zemin oluşturan temel neden adeta çığ gibi büyüyen sosyal adaletsizlik olmuştur. Rusya bu dönemde büyük bir varlığa sahip olan zenginler ile çok fakir olan köylü ve işçi olmak üzere net bir şekilde ikiye bölünmekteydi. Lenin'in bunlardan sonuncuları sebep göstererek ihtilâli gerçekleştirdiği kaydedilmektedir.*²⁷

Bolşevik İhtilali ülkede siyasal ve toplumsal yenilikler yapmayı planlamıştır. Kitlese modern bir değişim ve eğitim için Ruslar etkin bir propaganda mekanizması tasarlamışlardır. İhtilalin toplum tarafından kabul ve içselleştirilmesi için sistemli bir propagandaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu yüzden Sovyetler savaşından sonra, yani barış zamanında da propaganda yürütecek bir teşkilat kurmuş ilk ülke olarak bilinmektedir. Psikolojik Savaş faaliyetlerinin önemli bir yer tuttuğu, basın, eğitim kurumlarının, bilim ve sanat kurumlarının Lenin tarafından seferber edildiği ve bunların hepsinin bir merkezden organize edildiği bir yapıyla ihtilal meşrulaştırılmıştır.

Troçki dehasının Lenine ve Bolşevik propaganda yöntemlerine katkılarının en önemlisi radyo olmakla birlikte, ülkenin en ücra köşelerine ulaşmayı başaran çok güçlü bir propaganda ağı, köylüler, askerler ve işçiler arasında kurulmuştur. Tiyatro, sinema, radyo, basın, gazeteler, gösteriler, konferanslar, toplantılar çok yönlü ve yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Lenin toplumların bilinçlerinin yönetilmesi gerekliliğini savunmuş, bunun için Psikolojik Savaş ve propaganda konusunda örgütlü çalışmayı başarmıştır. Linebarger'a göre Bolşevik propagandası İngiliz, Fransız, Amerikan propagandasının terk ettiği teknikler üstünde yükselmiştir. 1920'lerde yürütülen Bolşevik propagandasının teknik, siyasal ve psikolojik açıdan

²⁶ Yıldırım Koç, "Rus Devrimi ve Vatan Savunması", **Teori Dergisi**, Ankara, Mart 2007, s. 3.

²⁷ Ahmet Gündüz, "1917 Bolşevik İhtilâlinin Türk Dünyasındaki Yansımaları", **Ahi Evren Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, Kırşehir, 2005, s.2.

başarılı olduğu ve ABD dâhil diğer tüm devletlere karşı Psikolojik Savaş ilan ettiği açıktır.²⁸

II. Dünya Savaşı'ndan ise sıklıkla I. Dünya Savaşı'nın devamı diye bahsedilmektedir. Adı daha sonra “dünya savaşı” olmuşsa da birincisi tam bir Avrupa savaşıdır; ikincisi ise yeryüzünün globalleşmesi süreci içinde, dünyanın tüm köşelerine yayılmıştır.²⁹ İnsanlık tarihinin en büyük felaketi olan I. Dünya Savaşı'nın ardından dünya devletleri yeni bir savaşın çıkmasını önlemek, uluslararası güvenliği ve barışı korumak ve devam ettirmek için bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Bunların ilki 10 Ocak 1920'de resmen kurulan Milletler Cemiyeti'dir. Merkezi Cenevre olan bu Cemiyetin asıl üyeleri I. Dünya Savaşı'nın kazanan devletleridir. Sonradan diğer devletler de cemiyete katılmış, Türkiye de 1932'de bu cemiyete üye olmuştur. İkinci girişim 16 Ekim 1925'te Almanya, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında imzalanan Lokarno Antlaşması'dır. Üçüncüsü ABD Dışişleri Bakanı Kellogg'un önerisi doğrultusunda 27 Ağustos 1928'de Paris'te imzalanan Kellogg Pakti'dir. İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya ve ABD arasında imzalanan bu pakta 8 Temmuz 1929'da Türkiye ile belli başlı büyük devletler iştirak etmiştir. Bu pakt ile savunma anlayışına dayanmayan savaş, kanun dışı kabul edilmiştir. Tüm bunlara rağmen II. Dünya Savaşı'nın çıkması durdurulamamıştır.

I. Dünya Savaşı'nda devletler arasındaki dengelerin alt üst olması savaştan sonra huzursuzluğu devam ettirmiştir. Dünya barışını korumak amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti'nin İngiltere'nin etkisinden çıkamaması, bu örgüte karşı duyulan güvensizliği belirginleştirmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra toparlanan Almanya, Versay Antlaşması ile uğradığı mağduriyetini gidermek için politikasını yenilemiştir. Almanya'nın İngiltere ve Fransa'ya duyduğu nefret doruğa çıkmıştır. Milliyetçi akımların güçlendiği Almanya'da halk idarecileri ile toparlanmış Versay Antlaşması'nın ağır koşullarına rağmen on yılda tekrar güçlenmeyi başarmıştır. Gücünü arttıran Almanya, Versay Antlaşması'nı iptal etmiş ve hızla silahlanmıştır. Nazi Partisi'nin iktidara gelmesinin ardından saldırgan bir politika izlemeye başlamış, 1930'lardan itibaren Dünya barışını tehdit etmeye başlayan Almanya'nın diktatör lideri Hitler Avusturya ve Çekoslovakya'yı işgal ederek savaş sürecini başlatmıştır. Almanya'nın dışında İtalya'nın izlediği saldırgan politika da savaşın

²⁸ Linebarger, s.72-75.

²⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih:1918-1994**, İmge Yayınevi, Ankara, 1996, s. 101.

belirgin sebepleri arasına girmiştir. I. Dünya Savaşı'nın galiplerinden olmasına rağmen İtalya savaşta umduğunu bulamamış, itilaf devletleri, İtalya'yı bol vaatlerle yanlarına çekmişlerdir. Savaş bittiğinde sözlerinde durmayan itilaf devletlerinin İtalya'yı savaşın ganimetleri paylaşılırken tasfiye etmek istemeleri İtalya'yı agresifleştirmiştir.

İtalya, savaş sonrasında diktatör lideri Mussolini'nin yönlendirdiği saldırgan politika ile Almanya'nın yanında saf tutmuştur. Almanya ile birlikte hareket eden İtalya, bir yandan Libya'dan Afrika'nın iç kesimlerine doğru ilerlerken diğer yandan da Habeşistan'ı işgal etmiştir. İtalya'nın Arnavutluk'u kontrol ederek Balkanlara girmesi bölgedeki huzursuzluğu arttırmıştır.

Savaş sırasında Uzakdoğu'daki egemenlik sahasını genişleten Japonya savaştan sonra bölgenin tek hâkimi olmak istemiş, savaş sonunda İngiltere'nin Uzakdoğu'dan büyük ölçüde çekilerek Ortadoğu'ya kayması Uzakdoğu'da bir boşluk meydana getirmiştir. Bu boşluğu doldurmak amacıyla Japonya ve ABD arasında başlayan rekabetten üstün çıkan Japonya bölgeye hâkim olmuştur. Daha sonra Çin topraklarına saldıran Japonya, Almanya ve İtalya ile ittifak kurmuştur.

II. Dünya Savaşı'nda Almanya, Avrupa'daki rakiplerini kısa süreli operasyonlarla yenmek için çabalamıştır. Avrupa'nın büyük bir kısmını hızla işgal etmiş ve iki yıldan fazla bir süre zaferi elinde bulundurmuştur. Ancak Almanya'nın kara saldırılarına karşı Manş Denizi ve Kraliyet Donanması tarafından korunması nedeniyle Almanya İngiltere'yi yenmeyi başaramamıştır. 22 Temmuz 1941'de Nazi Almanya'sı aniden Sovyetler Birliği'ni işgal etmiştir. Fakat Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte savaşın gidişatını değiştiren ve sonunda Mayıs 1945'te Almanya'yı bozguna uğratan Sovyetler Birliği'ni yenmeyi başaramamıştır. “Psikolojik neticeler Batı'daki savaşın sonucu bakımından ürkütücü olmuştur. II. Dünya Savaşı'nı yürütenlerin hesaplarıyla, davranışlarda belirecek olan psikolojik strateji, orduların yönetimi niteliğinde değil de savaşın yönetimi niteliğindedir.”³⁰

II. Dünya Savaşı'nda Psikolojik Savaşın amaçları tıpkı I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi (düşmanın direnme gücünü azaltmak, moral bozmak, savaşma sebeplerini meşrulaştırmak, tarafsızları kendi saflarına çekmek, yandaş kazanmak

³⁰ Megret, s. 27.

gibi) düşman iradesine odaklı olmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı'nın bir farkı vardır. Psikolojik Savaş, tarafların kendi ideolojilerini meşrulaştırma, başarı ve başarısızlıklarını ideolojik sistemlerine dayandırma mücadelesi haline gelmiştir. Bu yüzden, topyekûn savaş modeline geçilen 20. yüzyıldaki büyük savaşların Psikolojik Savaşın sistemleştirilmesine büyük bir zemin oluşturduğu açıktır.

Psikolojik Savaşın uygulanmasında ki değişiklikler teknolojik gelişmelerle paralellik göstermiş, özellikle radyo ve filmlerin yoğun kullanımı II. Dünya Savaşı'nda göze çarpmıştır. Uçaklardan atılan bildirileri “kağıttan mermi” olarak nitelendiren Dwight Eisenhower, savaşın en özel silahının bu kağıttan mermiler olduğunu belirtmiştir. Özellikle Rusya, Almanya ve İtalya gibi totaliter rejimler, yeni kurulan ideolojik sistemlerini meşrulaştırmak için en çok da radyoya başvurmuşlardır. Okuma yazma oranının düşüklüğü de bu kullanıma zemin hazırlamıştır. Taraflar kendi ülkelerinde ki radyolarla sanki karşı taraf yayın yapıyormuş gibi yayın yapmış ve gerçekleri manipule ederek yalan habere devam etmişlerdir.

Rusya'da 1929 yılında açılan Moskova Radyosu 4 dilde yayına başlamış, 1933 yılına gelindiğinde yayın dilini 11 dile çıkarmıştır. Radyonun kullanımında ki amaç komünizmin propagandasını yapmak, komünizmi dünyaya anlatmak ve dünya milletlerinde komünizme karşı sempati uyandırmaktır. 1935 yılında Avrupa'da yayılan faşizmle beraber radyo propagandacılığının ivme kazandığı açıktır. Tam bu sırada BBC'nin Arabistan'da 1938 yılında ilk yabancı dil servisini kurması bir tesadüf değildir. Almanların propaganda bakanı Gobbels'in Avusturya'yı işgal sırasında birçok radyo kanalı kurdurduğu, II. Dünya Savaşı'nda Nazilere ait 3 adet radyo istasyonu kurulduğu bilinmektedir. Radyo Caledonya, İşçinin sesi, İngiliz Yayın İstasyonu. Amerika'da kurulan “Amerika'nın Sesi” radyosu Amerikan Psikolojik Savaş süreci bakımından önemli bir yer teşkil etmekle birlikte, dış ülkelere karşı yapılan Psikolojik Savaşta önemli bir yer tutmuştur. Bu istasyonlar erişilen halk kitleleri üzerinde güven sarsmak, ayrılık sokmak, şüpheye düşürmek, halk arasında korku, heyecan, panik havası yaratmak ve düşman ağzıyla konuşmak görevlerini üstlenmişlerdi.

Aslında Leninist taktiğin bir tekrarı olan Nazi'lerin Psikolojik Savaşını o dönem için Megret şöyle tanımlamıştır: “düşman hükümet mekanizmasının içine

sistemli bir şekilde sızmak ve savunma gücünü sistemli bir şekilde çökertmek, hükümet ve idarenin karar mekanizmalarını baltalamak, halkın içine ihanet duygusunu ve kuşkuyu sokup zamanı gelince zorbalığın öldürücü gücünü indirmek.”³¹

İngiltere politik Psikolojik Savaş konusunda deneyimli olmakla birlikte, İngiliz dış işleri bakanlığının Psikolojik Savaşla birlikte yürümesi ve Psikolojik Savaşı uygulamaları, politika yapmayı bilen bu milleti Psikolojik Savaş konusunda da bir adım önde ve her zaman içgüdüsel olarak hazır halde tutmuştur.

1942 yılında Robert Bruce Lockhart dış işleri bakanlığı nezdinde kurulan komitenin genel müdürlüğüne gelerek politik direktiflerde sadece dış işlerine bağlı kalmış, böylece Psikolojik Savaş ile ilgili idari ve politik işler tek bir çatı altında toplanmıştır. İngiliz Psikolojik Savaşının tek bir hedefi olmuştur; “düşmanın maneviyatını kırmak ve onun düşmanlarının ve kurbanlarının maneviyatlarını yükseltmek.”³²

Bruce Lockhart’ın yaptığı bir konuşmada “Psikolojik Savaşın propagandanın topyekûn savaşın ihtiyaçlarına uygulanışdır” dediğini aktaran Megret bu bakımdan Psikolojik Savaşın her zaman var olduğunu vurgulamıştır.³³ Psikolojik Savaş diplomatik ve askeri fiillerde her zaman yan yana olmalı mantığı İngiliz Psikolojik Savaşının temelini oluşturmaktadır. Psikolojik Savaşı yürütenlerinde kendilerini her zaman askeriyeğin bir mensubu olarak görmeleri gerektiği ve savaşın genel stratejilerine sadık kalmaları gerektiği konusu İngilizlerin temel mantığı olmuştur.

Tam burada İngilizlerin BBC’yi Psikolojik Savaş aracı olarak çok etkin bir şekilde kullandıklarından bahsetmek gerekir. Haber bültenlerinin merkezden hazırlandığı, taraf tutmaktan kaçınıldığı, düşman ülkelerde korsan radyo istasyonları kurulduğu ve bu istasyonlar vasıtasıyla o ülke aleyhinde içeriden propaganda yapılmasının sağlandığı, Alman halkını yönlendirici ve kendi askerlerine olan inançlarını sarsıcı birçok haber yapıldığı, Nazi işgali altında olan milletlerin maneviyatlarını yüceltici, iradelerini güçlendirici tarzda yayın yapıldığı ve bu konuda da başarılı olunduğu bilinmektedir.

³¹ Megret, s.96.

³² Megret, s.100.

³³ Megret, s.101.

İngilizler daha ilk günden şunu anlamışlardır; gerçekleri değiştirmek hiçbir işe yaramamakla kalmayıp, asılsız propaganda yaptıkları anlaşılırsa denetim altında tuttıkları ülkelerdeki güvenleri sarsılacaktır. Dolayısıyla İngilizler her zaman psikolojik eylemi genel politikanın güdümünde tutmuşlardır.³⁴

Dünya yeni bir savaşın eşiğindeyken Psikolojik Savaş, Bolşevik İhtilalinden güçlenerek çıkmıştır. Hitlerin modern bir güç olarak tanımladığı propaganda II. Dünya Savaşı'nda Psikolojik Savaşın en agresif elemanı olarak kullanılmıştır. Bolşeviklerin dünyaya gösterdiği gibi küçük bir azınlığın, gizli bir görevle tüm halkı topyekün peşinden sürükleyebileceği fikrini, modern insan- tanrı yani tapılacak bir lider yaratma fikrini, siyasal kurumlar üstünden, yani bir parti üstünden ve onun gençleri, kadınları, işçileri, kapsayan ayrı birimlerinden örgütlü bir kitle yaratma fikrinden feyz alan Naziler, halk için ve halka rağmen gücü elinde tutmak adına propagandaya yani kitleleri ve iradelerini ellerinde tutma sanatına çok önem vermişlerdir.

Totaliter rejimlerin ve gücü elinde tutup tanrısallaşmaya çalışan liderlerin elinde, saldırgan bir silaha dönüşen propaganda, her yerde ve her koşulda kendini göstermiştir. Kontrollü bir sivil hayat yaratmaya çalışan liderler, propagandayı Tanrı sevgisinden, hukuka, sanattan gerçeğe, akla gelen her şeyin içine dahil etmişlerdir. İnsanlar, partiler içinde tutulan, kontrollü davranışları olan, nefret dolu ve güce tapan varlıklara dönüşene kadar propaganda sınırsızca ve acımasızca kullanılmıştır.

Politik ve askeri operasyonları destekleyen propaganda en çokta Nasyonel sosyalist ve Komünistler tarafından sistematik ve örgütlü olarak kullanılmıştır. Almanlar savaş öncesi propaganda kurgusunun önce kendi milletini savaşa hazırlamak ve kontrol altında tutmaktan geçtiğini savunarak bu işi bir sanata dönüştürmeyi başarmışlardır. Daha önce de bahsedildiği gibi savaş öncesinde en çok kara propaganda yöntemine başvurarak ve kendilerini gizleyerek bu işi yapmışlardır. Demokrasinin baskılanması için saldırgan yöntemlerle herkesi birbirine karşı kışkırtma ve nefret tohumları ekme yöntemini seçmişlerdir. Çok çetin bir savaş alanı olan kara propaganda da zengini fakire, güçlüyü güçsüze, fakiri zengine, Katolikleri Komünistlere kısacası kendilerine sıra gelmemesi için, her kesimi her kesimle sorunlu bir noktaya getirmişlerdir. Bunu da iradeler zayıflayana ve asıl düşman olan

³⁴ Megret, s.104.

kendileriyle savaşma gücü kalmayana kadar toplumları ayrıştırarak yapmışlardır. Propaganda Bakanlığı'nın baş ismi olan Josef Gobbels tarafından yürütölen bu program da Almanlar I. Dünya Savaşından öğrendikleri koordinasyon, politik kavrayış ve profesyonellik ile propagandaya II. Dünya Savaşı'nda tam bir Psikolojik Savaş anlayışıyla girmişlerdir.

Linebarger, Almanların üç propaganda başarısından bahseder. Bunlarda ilki politik alandadır ve tüm dünyayı geleceğin Komünizm ve Faşizm arasındaki seçiminin belirleyeceğine inandırmaktır. İkincisi stratejik alandadır ve her kurbanı son kurban olduğuna inandırmak şeklinde özetlenebilir. Üçüncüsü ise tamamen psikolojik alanda olan propaganda başarısıdır ve Komünizmi canavarlaştırtıp, kendi halkını komünizmden korkutmak şeklinde yapılmıştır.³⁵

Megret, Hitler'in Psikolojik Savaş doktrini şöyle açıklar; "Çoşturmak ve çöktürmek, iç ve dış cephede aynı anda, sürekli olarak savaşı sürdürmek, baskı altındaki kuşatılmış Alman ulusunu şer kuvvetlerine karşı koruyarak zaferli bir başkaldırıya götürmek."³⁶

Albay Blau'nun Alman Savaş Bakanlığı psikolojik laboratuvar şefi olduğu dönem nasyonel sosyalistlerin hayallerindeki psikolojik doktrine erişilmiş dönem olmuştur. Sosyoloji ve psikanaliz metotlarını bir araya getiren Blau "bilinçaltının nesnelleşmesi"³⁷ olarak adlandırdığı teorisinde, bilinçaltına itilen duyguların bir şekilde fiile dönüşeceğini belirtmiş ve özellikle bunun üstüne gidilmesi gerekliliğini propaganda bağlamında vurgulamıştır.

Hitler propagandayı doğrudan Gobbels'e bağlamıştır. Propaganda Bakanlığının yanı sıra, S.S. subayları, dış işleri bakanlığının faaliyetleri, özel servis, ekonomik servis hepsi paralel bir şekilde Propaganda Bakanlığı'na hizmet etmişlerdir. Basın, yayın, radyo, sinema, ikmal, malzeme, eylemli propaganda gibi bölümler iç ve dış maneviyatı desteklemesi bağlamında Propaganda Bakanlığı'na destek çıkmıştır.³⁸

Yoğun olarak yazılı basının, radyo ve konuşmaların kullanıldığı propaganda faaliyetlerinde özellikle radyonun rolünün tartışılmaz oranda büyük olduğu açıktır.

³⁵ Linebarger, s. 81.

³⁶ Megret, s. 72.

³⁷ Megret, s. 74.

³⁸ Megret, s. 76.

Bir dizi belgesel ve film çekildiği ve hatta o dönemde Berlin olimpiyat oyunlarının da açık bir propaganda sahası olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Gobbels propagandanın savaşı yönlendiren dört ana etkisini, düşmanın işine yarayacak bilgilerin açığa çıkmasını engellemek, düşmanın istenilen eylemi sağlayacak bilgileri açığa çıkarmak, düşmanı kendisi hakkında hayati bilgileri açıklamaya kışkırtmak, düşmanın yapması gereken bir eylem ve faaliyeti değersizleştirmek olarak anlatmıştır.³⁹

Megret, “Gobbels’in pek hoşlandığı ‘cephe ile anayurt’ arasındaki bağın... propaganda bölüklerindeki sinema operatörlerinin çıktıkları aktüalite filmleri banyo edip tekrar cepheye gönderdiklerini... ve rolü olan kişilere”⁴⁰ seyrettirildiğini, aynı zamanda radyodaki parça aralarında askerlerin ailelerinden haberler yayınladıklarını, bunu da gönül postası tarzında yaptıklarını belirtmiştir.

Hitler Döneminde propagandanın, çelişkilerine ve aşırılıklarına karşın başarıya ulaşmış, kitleleri coşturmuş, dehşete düşürmüş olması için alışlagelenden çok başka bir alana hitap etmiş olması gerekli olduğunu belirten Domenach oranın bilinçaltı alanlar olduğunu belirtmiştir.⁴¹

Hitler’in *Kavgam* adlı eserinin “Savaş Propagandası” bölümünde Psikolojik Savaş anlattığı unutulmamalıdır. Hitler’e göre propagandanın amacı savaşta kahramanlık ruhunu korumak ve zafere katkıda bulunmaktır. Bu sebeple abartılı bir propaganda manevi bir silah olarak nitelendirdiği Psikolojik Savaşın vazgeçilmezidir. Hitlerin bizzat kendisinin milyonlarca insan karşısında yaptığı etkili konuşmaları, kitleleri harekete geçirmiş ve peşinden sürüklenmelerini sağlamıştır. Bu tarz, örgütlü, her bakımdan donanımlı bir psikolojik eylem, sadece toplumda bir ideolojiyi kurmaktan ibaret olmamıştır. Alman halkının bütünleşmesini sağlayan bir zırh kurulmuş, onu sürdürenler de onun çemberine girmişlerdir. Savaşın sonunda Psikolojik Savaş gerilerken yapılan propagandalar, Gobbels’in düşüncesine yani Bolşevizmin karanlığına gömülecek bir Avrupa resmine odaklı olmuştur.

Sovyetlerin II. Dünya Savaşı’nda sistemlerini Psikolojik Savaş üzerine kurdukları bilinmektedir. Psikolojik Savaş, gizliliğin en büyük zırh olarak kullanıldığı politik ve askeri örgütlenme içinde doğrudan şefe duyulan saygı ile

³⁹ Leonard W. Doob, “Goebbels’in Propaganda İlkeleri”, çev. Ünsal Oskay, ss. 337-341. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/418/4641.pdf> (20.03.2019).

⁴⁰ Megret, s. 78.

⁴¹ Jean Marie Domenanch, **Politika ve Propaganda**, çev. Tahsin Yücel, 2. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 43.

beslenen evrensel anlamda bir değerler sistemi sentezine oturmuştur. Burada Parti Merkez Komitesi'nin propaganda birimini içine alarak çalıştığını, Politbüro'nun (parti yönetimi) belirlediği amaçlar doğrultusunda eğitim, sanat ve bilimi de içine alan toptan bir manevi seferberlik tasarladığını unutmamak gerekir. Askeri görevlilere verilen yetkilerin çokluğu, apoletli bireylerin fazlalığı, Nazi Almanyası'ndan daha totaliter bir toplum oluşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla en üst kademedekine duyulan saygıyı ve korkuyu pekiştiren bir ortamda herkes şefin direktifleri doğrultusunda topyekûn Psikolojik Savaşın içine girmiştir. Yegâne görev vatandaşların manevi ve entellektüel durumlarını daima yüksek tutmak olmuş ve II. Dünya Savaşı sonuna kadar Psikolojik Savaş politikalarının belirleyicisi iç işleri komiserliği olmuştur.

Düşman maneviyatının kırılması Sovyetler Birliği'nde önemli bir yer tutmaktadır. Burada Megret üç tip psikolojik eylemden bahseder. Bunlar, “özel servislerin düşman gerilerindeki eylemi”, “ordulardaki taktik eylem”, ve “savaş esirleri üzerindeki politik eylem” dir.⁴²

*Franklin Delano Roosevelt Hükümeti, İkinci Dünya Savaşı'nın (1939-1945) başlarında savaşa aktif olarak girmeyi tercih etmese de 1941'den önceki dönemde müttefiklerine destek vermiştir. 1870'lerden itibaren İngiliz hegemonyası inişe geçerken onun halefi olabilmek için yarışan ABD ve Almanyası arasındaki mücadeleyi II. Dünya Savaşı'nın sonunda ABD kazanmıştır.*⁴³

“Toplumsal konformizmi uygulayan ve ekonomisinin yayılmasını sağlamak için de propagandaya güvenen bu ülke, bireylerin politik inançlarının oluşumunda devletin karışmazlığı görüşünü savunmaktadır.”⁴⁴ “Dolayısıyla sadece askeri kuruluşlar değil II. Dünya Savaşı sırasında bazı ticari ve sivil yapılarda Psikolojik Savaşa destek vermiştir. Ancak II. Dünya Savaşı sürecinde Amerikan ordusunun Psikolojik Savaş örgütü rayına oturmuştur.”⁴⁵

“Savaş Haberleri Ofisi” (Office of War Information- OWI) tam yetkili kılınmış, Psikolojik Savaş tek elden yapılmış, fakat ülke içi ve ülke dışı olarak iki koldan oluşturulmuştur. Ülke dışı kol da iki kısımdan oluşmuştur. Pasifik ve Asya ile ilgili olan San Francisco'da, Avrupa ve etrafı ile ilgili olan birim ise New York'ta

⁴² Megret, s.136.

⁴³ Sait Yılmaz, **ABD İstihbaratı**, Kripto Yayınevi, Ankara, 2014, s. 36.

⁴⁴ Megret, s.121.

⁴⁵ Megret, s.126.

konumlandırılmıştır. Savaş Haberleri Ofisi'nin asıl amacı ülke içindeki haber ve film yapımcılarına, gazeteci, radyo programcılarına haber geçişleri sağlamak ve halka yönelik propaganda faaliyetlerini planlamak ve savaşı tümünden ve direkt olarak desteklemektir.

“Stratejik Servisler Ofisi” (Office of Strategic Services- O.S.S.) adı altında üniversite ve iş dünyasından birçok önde geleni bünyesinde toplayan özel servisler kurulmuştur. Bu servisler de aynı Savaş Haberleri Ofisi gibi Cumhurbaşkanı'na yani Roosevelt'e direkt olarak bağlıdır. Savaş esnası ve sonrasında Hollywood, propaganda konusunda hükümeti desteklemiş ve halkın moral düzeyini yüksek tutmak için yüzlerce film çekmiştir. Büyük prodüksiyon şirketleri de hazırladıkları filmlerle bu sürece destek vermiştir. F. D. Roosevelt Hükümeti, savaş döneminde ihtiyaç duyulan konularda halkın desteğini kazanmak için kısa ve öz mesajlardan oluşan posterlerle propaganda yapmaya devam etmiştir. Posterlerde, savaşta kadın iş gücünü arttırmak için kullanılan kadınlar özellikle radyo operatörlüğüne özendirilmiş, radyo üstünden yapılacak propagandalara kadın iş gücü yapılan propagandalar sayesinde sağlanmıştır.

General Eisenhower'ın Psikolojik Savaş Bölümü'nde çalışan sayısının 100'e çıkması propaganda anlamında ciddi çalışıldığının bir başka göstergesidir. Bu bölüm içerisinde çalışanlar basılan broşürler, uçaklardan atılan bildiriler, bu bildirilerin balon ve paraşütlerle halka ulaşması ve hoparlörlerle yapılan yayın desteklerinde yer almışlardır.

1937'de ABD'de kurulan Propaganda Analiz Enstitüsü (Institute for Propaganda Analysis), Nazi hareketiyle ilgili çalışmalar yürütmesinin yanı sıra özellikle radyo dinleyicileri ve film izleyicilerine yönelik psikolojik propaganda teknikleri geliştirmiştir.

II. Dünya Savaşı sona yaklaşırken Megret, dönemin Psikolojik Savaş algısına “Söz ve resim Batı'da Psikolojik Savaşın geleneksel yardımcılarıken, Sovyet sisteminde ise önemli olan bunların çıktıkları ve içinde yer aldıkları işlemsel ortamdır”⁴⁶ diyerek bir yorum yapmıştır.

“II. Dünya savaşının ardından yeniden şekillenen dünya, ideolojik ve stratejik anlamda Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik devletleri arasında Soğuk

⁴⁶ Megret, s.142.

Savaş diye adlandırılan bir döneme girmiştir.”⁴⁷ Soğuk Savaşın iki kutuplu sistemi içerisinde sürekli ve sistematik bir sinir savaşı halinde devam eden Psikolojik Savaş ortamında Amerika, güvenlik politikaları geliştirme anlamında başı çekmiştir. İngiltere savaştan galip çıkmış olmakla birlikte büyük güç kaybetmiş ve Sovyet tehlikesine karşı Amerika’yı Avrupa’ya çağırarak Amerika’nın güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Silahlanma yarışına giren Sovyetler Birliği ve Amerika iki büyük kanlı savaştan çıkan dünyada daha fazla kan kaybını göze alamamış daha dar anlamda ve bölgesel savaş ve çatışmalarla güç toplamaya devam etmiştir. Dolayısıyla, Batı ve Doğu Bloğu olarak ikiye ayrılan dünya hızla kutuplaşmıştır. Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Avrupa’ya yardıma çıkan Amerika, Batı bloğunu yönlendirme çalışmalarına devam etmiştir. 1945 yılında Japonya’da kullanılan atom bombası Amerika için bir çığır açmış olsa da, bu alanda gücü elinde tutan Amerika’nın tekliği Rusya’nın da nükleer silahlanma sahasında ki başarılarıyla bozulmuştur.

Hem Batı hem de Doğu Bloğu’nun Psikolojik Savaş stratejileri önce birbirlerine karşı, sonra kendi halklarına, son olarak da kendi bloklarına uyguladıkları propagandalardır. Karşı bloğun maneviyatının çökertilmesine, inanç ve iradesinin azaltılmasına, moral bozmaya ve içinde yaşadıkları ideolojinin sorgulanmasına odaklanılmıştır. Kendi halkları içinde var olan ideolojinin meşrulaştırılmasına yönelik çalışmalar hâkimdir. Aynı blok içindeki propagandalar ise o ülkeleri yönlendirmeye, istenilen tutum ve davranışları geliştirmelerini sağlamaya yönelik olmuştur.

Soğuk savaş ortamında ekonomik bağımlılıklar yaratmak Psikolojik Savaşın geliştirdiği bir yöntemdir. Bu sayede modern sömürgeler elde edilmiş, saflar çoğalmaya ve sıklaşmaya başlamıştır. Soğuk Savaş öncesi 1941 yılında Roosevelt tarafından kurulan “Enformasyon Düzenleme Ofisi” (Office of Coordinator of Information- COI) ve sonradan onun yerine kurulan “Stratejik Hizmetler Dairesi” (Office of Strategic Services-OSS) vardır. 1942 yılında “Savaş Enformasyon Bürosu” (Office of War Information-OWI) kurulmuştur. Yine aynı yıl kurulan “Birleşik Psikolojik Savaş Komitesi” (Joint Psychological Warfare Committee-JPWC) tüm hepsini bir çatı altında toplamıştır. Savaşın ertesinde ise “Enformasyon Düzenleme Ofisi” (Office of Coordinator of Information- COI) ve “Stratejik

⁴⁷ Yılmaz, s. 36.

Hizmetler Dairesi” (Office of Strategic Services-OSS) kalkmış yerine gelen iki kurum görevi üstlenmiştir. Bunlar sırasıyla Birleşik Devletler Haber alma Servisi (United States Information Service- USIS) ve “Merkezi Haber alma Örgütü” (Central Intelligence Agency-CIA) dır. Ve savunmanın en tepe noktası olan 1947’de yapılanan “Ulusal Güvenlik Konseyi” (National Security Council- NSC) ile “Psikolojik Strateji Örgütü” (Psychological Strategy Board- PSB) istenilen başarıyı elde edememiştir. Daha sonra ABD “danışma” sistemine geçiş yapsa da 1951 yılında Psikolojik Savaş Dairesi’ni kurmuş (Office of the Chief of Psychological Warfare- OCPW) ve 1952 de bu kurum yerini “Psikolojik Merkez”e (Psychological Center) bırakmıştır. “Psikolojik Savaş Okulu” (Psychological Warfare School- PWS) ile Psikolojik Savaş uzmanları yetiştirilmeye başlanmıştır. “Birleşik Devletler Enformasyon Örgütü” (United States Information Agency-USIA) Soğuk Savaş döneminde Amerikan halkının manevi değerlerini yüceltmek ve kapitalizmi sevimlileştirmekle görevliydi.

Bilindiği gibi Asya’nın doğusunda büyük bir yarımada olan Kore, eski zamanlardan beri Asya kıtası ile Japon adaları arasında büyük bir kültür köprüsü olurken, aynı zamanda da bir harp sahası ve istila yolu haline gelmiştir. Kore Yarımadası, Asya kıtasında toprak işgal etmek isteyen Japonlar için bu bölgeye geçebilmenin anahtarı olmuşken, Japonya’yı işgal etmek isteyen veya Asya kıtasını Japon istilasından korumak isteyen Çin veya Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri gibi devletler için de hayati öneme sahip bir tampon bölge olma özelliğindedir.

Özellikle Sovyet komünizminin önce Asya’ya daha sonra da tüm dünyaya yayılmasından korkan ABD yönetimi, Kore meselesini kendi çıkarları için çok önemli bulmuştur. Bölgede 1945’den beri gelişen olaylar yeni bir dünya savaşı ihtimalini arttırmış, stratejik olduğu kadar ekonomik anlamda da önemli olan Kore, ABD-Sovyet çıkarlarına yenik düşerek bir kardeş kavgasına dönüştürülmüştür.

Tüm bu olaylar çerçevesinde Kore savaşı Soğuk Savaşın başlangıç yıllarında patlak vermiştir. Kore savaşında yürütülen Psikolojik Savaş ve propaganda yöntemleri diğerlerine göre daha değişik bir seyir izlemiştir. Savaş Kore’de yaşanmış olmasına rağmen Soğuk Savaş döneminde yaşandığı için tüm dünya kamuoyunu hedef alan propaganda teknikleri ve Psikolojik Savaş yöntemleri kullanılmıştır.

Ayrıca Kore Savaşı, Soğuk Savaş döneminde çıkması dolayısıyla savaşıran taraflara propaganda yapma olanağı sağlamıştır. Esir değiş tokuşu da dâhil olmak üzere pek çok konuda propagandalar geliştiren tarafların farklı uygulamaları sayesinde literatüre “beyin yıkama” kavramı girmiştir. Kore Savaşı esirlerine uygulanan yoğun şekilde beyin yıkama yöntemleri kuşkusuz yepyeni ve zorlama yoluyla gerçekleştirilen bir Psikolojik Savaş yöntemi olmuştur.⁴⁸

Bilindiği gibi beyin yıkama işleminin amacı en kısa ifadeyle öncelikle kişinin benliğini dağıtmak, sonra da bu benlik üzerinde geriye ne kalmışsa onun üzerine yeni bir şeyler inşa etmeye çalışmaktır. Kore savaşında özellikle esirler üzerinde beyin yıkama tekniklerini kullanan propagandacılar, topluluk içerisinde belirli bir tip yaratmak, isimleri değiştirmek, belli konuları seçmek, yalan söylemek, tekrarlamak, iddia etmek, korku salmak, otoriteye sığınmak, bezdirmek, küçük düşürmek, sorguya çekmek, cezalandırmak, olumlu bir imaj yaratmak, iyi davranmak veya işkence etmek gibi yöntemlerden faydalanmışlardır.

Bu açıdan baktığımızda ilk olarak “Pyoktong’daki 5 Nolu kampta, Pi-congni’de bulunan 2 Nolu subay kampında ve Kanggye’de bulunan 10 Nolu esir kampında, düzenli, planlı ve belirli bir program dâhilinde propaganda yapılmış ve beyin yıkama yöntemleri kullanılarak yeni öğretiler aşılanmıştır.⁴⁹

Aslında savaşıran her iki taraf da Kore Savaşı boyunca kendilerine özgü propagandalarını ve Psikolojik Savaş yöntemlerini hem cephe ve hem de dünya kamuoyunda yaymak için farklı yöntemler kullanmışlardır. Buna bir örnekte kısa ve uzun dalga radyo yayını kullanarak yaptıkları propagandalardır. Ayrıca Psikolojik Savaşın oldukça önemli bir silah olduğunun fark edilmesiyle birlikte, BM Psikolojik Harp şubesi tarafından hazırlanan yeni broşürler ile komünist askerlere teslim olmayı telkin edici mesajlar vermişlerdir.

Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti, Güneydoğu Asya’da yer alan, kuzeyinde Çin Halk Cumhuriyeti, güneyinde ve doğusunda Güney Çin Denizi, batısında Laos ve Kamboçya’nın yer aldığı bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Bin yıl gibi çok uzun bir süre Çin egemenliğinde kalan Vietnam, 19. yüzyılda diğer Asya ülkeleri gibi Batılı sömürgeci devletlerin istilasına uğramış ve Fransızların uzun yıllar sömürgesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında çıkan en önemli siyasi sorunlardan biri

⁴⁸ Arsev Bektaş, **Siyasal Propaganda**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002, s.174-177.

⁴⁹ J. A. C. Brown, **Beyin Yıkama ve İkna Metotları**, 3. Basım, Boğaziçi Yay, İstanbul, 1976, s. 226.

olan Vietnam Savaşı, Amerikalıların Fransızlardan devraldıkları, komünizmi durdurmak ve Uzak Doğu ile Güneydoğu Asya'ya yayılmasını önlemek adına yapılmıştır. Vietnam Savaşı her ne kadar Amerikan Sovyet çekişmesi olarak görülse de aslında Çin'in Kore Savaşı'ndan sonra yayılmacı bir politika izlemesi ile oldukça yakından ilgilidir. Vietnam üzerinde ciddi etkisi olan Çin, Asya'da Sovyet güç alanını da tehdit etmeye başlamıştır. İşte Vietnam Savaşı Sovyet-Çin ideolojik ayrılığının ve her iki ülkenin komünist liderliği ele geçirmek için giriştikleri mücadelenin en şiddetli olduğu dönemde başlamıştır.

Vietnam Savaşında Çin'in yürüttüğü Psikolojik Savaş daha saldırgan olmuştur. Genel olarak komünist ülkeler Psikolojik Savaşta karşı güç olarak ABD ve Batı emperyalizmini hedef almışlardır. Kuzey Vietnam'da ABD karşıtı propagandalar özellikle medya yoluyla yapılmıştır. Amerikan saldırılarına maruz kalmış mağdur ve mazlum bir ülke olarak Kuzey Vietnam kendini anlatırken, hava saldırılarında ölen siviller ve yerle bir olan evler medya kanalıyla kitlelere gösterilmiştir. Güney Vietnam'da yürütülen komünizm karşıtı Psikolojik Savaşta ise Sovyetler Birliği, Çin ve Kuzey Vietnam hedef alınmıştır. Ancak özellikle kırsal bölgelerde yaşayan Güney Vietnam halkı ile arzuladığı etkileşimi kuramayan Amerikalı uzmanlar, Psikolojik Savaş ekipmanlarının desteğine rağmen başarılı olamamışlardır. Kamuoyu komünizm tehlikesi adı altında Moskova ve Pekin tehditlerini konu alan filmler, televizyon programları, radyo yayınları, gazete makaleleri ve kitaplar yayınlamışlardır.⁵⁰

I. ve II. Dünya Savaşlarında ve Kore Savaşı'nda ABD yönetimlerinin kararlarını destekleyen ve ulusal işbirliğinin sağlanmasına katkıda bulunan ABD basını, Vietnam Savaşında aynı tavrı sergileyememiştir. Politikacı ve bürokratlarla basın arasında kamuoyu bilgilendirme konusunda tam bir güven bunalımı yaşanmıştır. Amerika'dan 19.000 km uzakta yaşanan Vietnam Savaşı Amerikan halkının oturma odasına taşınmış, yakından çekilen fotoğraflar, ölen ve yaralanan siviller, halkın mağduriyeti insanları savaştan soğutmuştur.

ABD birlikleri tarafından gerçekleştirilen My Lai katliamının basına yansımaları, ABD'nin en güvenilir sunucusu Walter Cronkite'nin 'Vietnam Savaşının kazanılamayacağı' şeklindeki yorumu, Fullbright Oturumları ve Belgelerinin açıklanması Vietnam Savaşında kamuoyu desteğinin azalmasına

⁵⁰ Bektaş, s.179-180.

*sebepe olmuştur. Böylelikle Vietnam savaşı basının desteği olmadan savaş kazanmanın ne kadar zor olduğunu hatta imkânsızlaştığını kanıtlamıştır.*⁵¹

Psikolojik Savaş açısından bakıldığında kitleleri ikna etme ve etkileme açısından Vietnam Savaşı önemli bir örnektir. Psikolojik Savaşın etkileri daha önceki savaşlarda denenmiş olsa da televizyonun Vietnam savaşında ilk defa kullanılıyor olması yeni deneyimler yaşanmasına sebep olmuştur.

Uluslararası ilişkilerde yirminci yüzyıl, var olan tüm dengeleri alt üst etmiş, insanlık tarihin en kanlı ve en ağır bilançolarına tanıklık etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan Soğuk Savaş, güvenlik stratejilerini ve devletlerin güvenlik kavramına olan bakış açılarını değiştirmiş, devletlerin bekasına olan önemi arttırmıştır. Doğu-Batı arasındaki bloklaşma, nükleer savaşlar, bu dönemde devletleri ve halkları, her an üçüncü bir dünya savaşının çıkmasından korkar hale getirmiştir. Devletlerin güvenliğinin her zamankinden daha güç elde edilişi bu devletleri kolektif bir takım örgütler kurmaya itmiştir. Bir yanda Batı Bloku üyelerinin güvenliğinin garantisi Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), diğer yanda rakibi Varşova Paktı (WP); güvenlik siyasetinin yeni aktörleri olarak uluslararası sistemde kendilerine yer bulmuşlardır. Soğuk Savaş sonrası devletlerin güç dengesi kontrollü bir şekilde değişmiştir. Batılı devletler güç dengesini değiştirirken en çok da Psikolojik Savaş kullanmışlardır. Öngörülerde bulunup strateji geliştiren devletler, uluslararası sistemde devletlerin rolünü de belirlemiş ve bu rollere göre kendilerine aktörler seçmişlerdir. Değişen ekonomik ve siyasi ortam, kitle iletişim araçlarındaki akıl almaz gelişmeler Psikolojik Savaşın boyutlarını ve araçlarını da değiştirmiştir.

Hâkim güçler hedef toplumlarda Psikolojik Savaş sıklıkla kullanmıştır. Bilindiği gibi Soğuk Savaş'ın ABD'nin galibiyetiyle sonuçlanması ABD'nin egemen bir güç olarak ortaya çıkmasını ve artık tek kutuplu bir sistemin oluşmasını sağlamıştır. ABD Soğuk Savaş dönemi boyunca küresel bütün sorunlara gerek ekonomik gerekse siyasi anlamda müdahalede bulunarak kurtarıcı devlet olarak rol oynamış, bu altyapı Soğuk Savaş sonrası ABD'nin tek kutup olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır.

⁵¹ Mustafa Mutlu, **Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2003, s. 192-193.

1990 yılında patlak veren Kuveyt-Irak savaşı Psikolojik Savaşın içerik ve boyutlarında yaşanan değişimlerin gözlemlenmesi açısından incelenmeye değer somut bir olaydır.

*Irak Kuveyt'i bu ülkenin Irak'ın eyaleti olduğunu iddia ederek ve kaçak olarak petrol çıkardığını bahane göstererek 1990 yılında işgal etmeye başlamıştır. Kuveyt'i işgal ederek Irak, Körfeze çıkış olanaklarını genişletebilecek bölge petrolüne hâkim olacak ekonomik güç kazanacak ve böylece askeri kontrol alanını genişletecekti. Bu işgal ile Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51. Maddesinin çiğnenmesi emperyalist güçlerin çıkarlarını destekleyen ekonomik ve siyasal müdahalelerini meşrulaştırdı.*⁵²

Irak'ın Kuveyt'i işgali petrol yataklarının denetimi açısından uluslararası hegemonik güçlerin tamamını ilgilendiriyordu. Çöl Fırtınası harekâtı sonrasında Iraklı bir general psikolojik harekâtın önemini şöyle anlatıyordu: “Psikolojik harekât, birliğin moraline yönelik en büyük harekettir. Öyle ki bombalamaların etkisi bile ikinci sırada kalmıştır.”⁵³

Savaşların meşruiyeti konusunda halkları ikna etmek, kamuoyu oluşturmak amacıyla yürütülen Psikolojik Savaş yöntemleri, Körfez savaşında ülkeler arasındaki ekonomik, siyasal ve ideolojik üstünlük sağlama mücadelesinde daha da öne çıkmış, devletler tüm bu hedeflere ulaşmak uğruna faaliyetler yürütmüşlerdir.

Bu faaliyetlere bir örnek olarak Bush yönetiminin dünya kamuoyunu ve kendi vatandaşlarını savaşın gerekliliğine inandırmak adına yaptığı propaganda çalışmaları verilebilir. Bu faaliyetler için Amerikan basınına kullanırken “Irak askerleri yeni doğan bebek ünitesinde çocukları küvezden alıp ölüme terk ediyorlar” haberi yalan olmasına rağmen Amerikan halkı üzerinde etkili olmuş ve kamuoyunda destek sağlanmıştır.⁵⁴ Körfez Savaşı hem savaş taktikleri hem de iletişim teknolojileri açısından bir dönüm noktasıdır. Kitle iletişim araçlarının özellikle televizyonun kamuoyu oluşturma ve Psikolojik Savaş oluşturma açısından önemini ve gücünü bir kez daha kanıtlamıştır.

21. yüzyılda sosyo-psikolojik bilimlerin ortaya çıkışı ve iletişim araçlarının etkin olarak kullanılmaya başlamasıyla birlikte yeni etkileme yöntemlerinin geliştirilmesi sonucunda geleneksel propaganda yöntemlerinin kullanılmasından

⁵² Yavuz Gökalep Yıldız, **Global Stratejide Ortadoğu**, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s. 215-216.

⁵³ Gary L. Whitley, **PSYOP Operations in the 21. st Century**, Penssylvania, US Army War College, 10 April 2000, s.2.

⁵⁴ Mutlu, s. 358.

vazgeçilmiştir. 20. yüzyılda ulaşım ve iletişim gibi alanlarda yaşanan gelişmeler 21. yüzyılda en güçlü güvenlik tehdidi olarak devletlerin sorunu haline gelmiş, dolayısıyla Psikolojik Savaşın kullanıldığı önemli alanlardan biri haline dönüşmüştür. Soğuk Savaşın bitmesinden sonra Psikolojik Savaş alanında yaşanan değişimleri kitle iletişim araçlarının gelişimi ile ve dünyadaki ekonomik ve siyasal ortamın değişmesi ile açıklayabiliriz. Bilindiği gibi Batı dünyası Soğuk Savaş ekonomik gücü sayesinde kazanmıştır. Bu dönemde güçlü olan ülkeler, özellikle ABD, yeni ulusal güvenlik stratejileri geliştirmeye başlamışlardır. Küreselleşmenin öne çıkması ile birlikte ulus devlet yapılanmasının bittiği tezi üzerinde çalışmalar yürütülmüştür. Oysa küreselleşmeyi savunan ülkeler kendi ulusal politik çıkarlarına göre politikalar üretmişlerdir. Dolayısıyla, küreselleşme ve sermayenin ulusallaşması hâkim güçler lehine bir sistemin doğmasını kolaylaştırmıştır. Tamda bu nokta da hâkim güçlerin bu yeni sistemi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için Psikolojik Savaştan faydalandıkları söylenebilir. Hedef ülkelerde, yeni bir sistem kurmak, onu kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmek ayrıca diğer toplumların ve çevre ülke halklarının bu sistemin meşruiyetine inanması adına Psikolojik Savaş yöntemlerinden faydalanmışlardır.

21. yüzyılda Psikolojik Savaşın uygulayıcısı olan ülkeler, uluslararası ekonomik ve siyasal sisteme hâkim olan ülkelerdir. Psikolojik Savaşa maruz kalan ülkelerde gelişme sürecini tamamlayamamış hâkim güçlerin ekonomik ve siyasal yönlendirmesi altında bağımlılıktan kurtulamamış ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte uluslararası güç dengesinde yaşanan değişim ve dönüşümler ayrıca yeni güvenlik tehdit tanımları, Psikolojik Savaş yöntemleri ve uygulamalarında da değişiklikler oluşmasına sebep olmuştur. Böylece 1990'lar sonrası geliştirilen yeni güvenlik tanımlamaları ve Psikolojik Savaşın kullandığı yöntemlerde değişmiştir. Süreç içerisinde hedef kitle ve hizmet ettiği Psikolojik Savaş stratejileri değiştiği için 21. yüzyılda hegemonik güç olan ABD'nin yaptığı tanımlamalarla “serseri devletler” ve “uluslararası terörizm” gibi yeni “düşman” devletlere karşı yeni Psikolojik Savaş taktikleri geliştirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında 21. yüzyılda Psikolojik Savaş hedef ülkeler ile uygulayan ülkeler arasında gelişen bir sürece dönüşmüştür. ABD başkanı Abraham Lincoln'un düşmanı dost yaparak onu yok etme bakış açısı ile Psikolojik Savaşta hedeflenen kitlenin

dönüşmesi sağlanırken şiddet ve zor kullanma gibi yöntemler tercih edilmemiştir. Telkin ve ikna yöntemleri ile fikirlerde değişimler yaratılarak amaca ulaşmaya çalışılmıştır. Geçmişten beri devam eden bu Psikolojik Savaş yöntemleri 21. yüzyılda da etkin olarak kullanılmaya devam etmiştir ancak uluslararası sistemin karmaşıklaşması, teknolojik gelişmeler, ekonomik ve siyasal değişimler Psikolojik Savaş yöntemlerinin daha derin kullanılmasına ortam sağlamıştır. Yeni sistem bu dönemde “özgür dünyayı” savunmuş ve bunu tehdit eden rejimlerin hemen yıkılması gerektiğini savunmuştur. Böylece kamuoyunun gözünün önünde tüm müdahaleler meşru kılınmıştır. 21. yüzyılda ister ulusal isterse uluslararası düzeyde olsun tüm alanlarda fikirlerin kontrolünü ve dönüştürülmesini sağlamak çok önemlidir. Hegemonya oluşturan, kendi çıkarları doğrultusunda tehdit unsurlarını belirler ve politikalarını hedef ülkelere veya toplumlara karşı uygular. Hedef ülkeler, toplumlar ya da guruplar kendilerine tehdit oluşturan tezlere sanki kendinin çıkarları için yapılmış propagandalar gibi inanır ve bu politikalara sahip çıkarak kabul eder. Bu yolla hâkim ülkeler hedef ülkede toplumsal ve siyasal alanı kontrol edebilirler.

1.2. PSİKOLOJİK SAVAŞIN TANIMI

Psikolojide, hâkimiyet kurma ve kontrolü elinde tutma duygusu insanlık tarihinin en başından beri var olan bir olgudur. Bireyler hâkimiyetlerini meşrulaştırmak ve sürdürmek için ahlâkî veya ahlak dışı her türlü eyleme başvurma eğilimi içerisindedirler. Evrensel olan hâkimiyet duygusu, dünya tarihinde tüm toplumların tarifsiz acılar çekmesine yol açmıştır. İnsanlık psikoloji biliminin bilgi ve yeniliklerini kullanarak bu durumlarla başa çıkmaya çalışmıştır. Psikolojik Savaş en basit tanımıyla savaşın kazanılması veya kaybedilmesinde; savaştan öncesi, esnası ve sonrasında; insanların manevi duygularına ve zihinlerine hitap ederek zafer elde etmek olarak açıklanabilir.

Baskı, ikna ve propaganda yöntemlerini profesyonelce uygulamak hem karşı tarafın kendiliğinden geri çekilmesine, hem de maneviyatının çökmesine yol açar. Psikolojik çöküntü, milletleri yönetilmeye açık hale getirir. Yönlendirilen toplulukları etki altına almak kolaydır. İnsanlık tarihi kendini teslim etmiş

toplumların ve hükümdarların acı sonlarıyla doludur. Nereden ve nasıl geldiği anlaşılamayan Psikolojik Savaş tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir.

Günümüzde savaşa dair evrensel tanımlar, önceki bölümde de anlatıldığı gibi düşmanı psikolojik olarak etkileyerek zafer elde etme metodu olan Psikolojik Savaş ile ayrı bir safhaya geçmiştir. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan savaşlar insanlara unutulmaz acılar yaşatmış ancak yaşadığımız dünyada savaş alanı şekil değiştirmiştir.

İnsan zihninin derinlikleri her geçen gün yeniden keşfedildikçe, dünyayı yöneten büyük aktörler zihinlere saldırıyı sistematikleştirmiştir. İnsan zihninin, algılar konusundaki değişkenliği de göz önüne alındığında ortaya “algıyı kontrol etmek, zihni kontrol etmenin temelidir” savı çıkmaktadır.

Ancak, Psikolojik Savaş kavramının değişkenliği, kesin bir tanıma imkân sağlamamakla birlikte, Psikolojik Savaş tanımını yapılırken tanımı yapanın yaşadığı döneme, tarihsel sürece ve hangi teknolojik olanakları kullanarak tanımlama yaptığına dikkat edilmelidir. Bu tanım farklılıkları veya kavram kargaşasının başlıca nedeni kavramın çok geniş alanlarda kullanılıyor olması ve her bilimin kendi tanımını ortaya atmasıdır. Psikolojik Savaşın kendi içindeki diyalektik tavrı her kesimin ilgisini çekmektedir. İlkçağlardan beri tüm yöneticilerin ilgisini çekmiş, özel yerini korumuş ve kullanım alanını genişletmiştir.

Türk Dil Kurumu Psikolojik Savaşı, “temeli propagandaya dayanan, karşı düşünceli grupların birbirlerini etkileyebilmek ve kendi düşüncelerini kabul ettirmek için tehdit, şantaj, yıldırma gibi psikolojik öğelerin kullanıldığı mücadele türü”⁵⁵ olarak betimler. Britannica Ansiklopedisi ise “gerektiği durumlarda düşmana karşı yürütülen askeri, ekonomik ve politik destekli propaganda” olarak betimlemiş ve bu tarz propagandanın düşman dayanıklılığını çözmek, dayanma gücünü zayıflatmak ve düşmanı demoralize etmek üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir.

Zihinlerin savaş alanı olarak kullanıldığı, kelimelerin sınırsız gücünün dahi sınırlandırıldığı, bireysel kaçış yollarının olmadığına inanma çıkmazına giren bireylerin yaşadıkları ikilemden beslenen Psikolojik Savaş, konvansiyonel savaşın başlama ilanından çok süre önce başlatılan, savaş sonrası, esnası ve barış durumunda dahi devam ettirilen bir savaş türüdür. Konvansiyonel savaşın uzun, yorucu,

⁵⁵ Türk Dil Kurumu Web sitesi, <http://www.sozcuk.gov.tr> (20.03.2019).

geleneklerine ihtiyaç duymayan, kurallarını belirsizlikten doğuran, belirsizliğin sonsuz olanaklarını fırsata çeviren ve bunu hissettirmeden ve gizlenerek yapan, bazen dost, bazen düşman kılığında ama hep orda bir yerde olan, sınırsız bir güç olarak betimlenebilir.

Kendisini bazen bir kahraman bazen de korkutucu bir düşman olarak sunan Psikolojik Savaşı anlamak tam da şöyledir;

*Hayat kavgasının, savaşın temel kuralı, gücümüzün etkisini düşmana, onun gücüne hedef olmadan yeteri ölçüde eriştirebilmek; bir başka anlatımla daima etkili bir taarruz imkânına sahip bulunurken aşılmaz bir savunma güvenliğini muhafaza etmek, böylece vurulmadan vurmayı başarmaktır.*⁵⁶

“İdeolojik, psikolojik saldırının hedefi, düşmanın dimağıdır, iradesidir.”⁵⁷

Yüzyıllarca dinin, edebiyatın, politikanın sorularıyla ve normlarıyla şekillenen, etik ve tıp başlıklarıyla bütünleşen, sonrasında psikoloji bilimi altında toplanan insan davranışlarına anlam arayan bu güçlü silahla, yani psikoloji bilimiyle yollarını birleştiren konvansiyonel savaş, psikoloji bilimini savaşın önemli unsurlarından ve araçlarından biri haline getirmiştir.

Modern Psikolojik Savaş, modern bilimsel psikolojiyi bir araç olarak kullanmada kendinden emin hale gelmiştir.⁵⁸ Savaş ve psikoloji insanlık tarihinde yeni kavramlar olmamakla birlikte, birbirlerini tamamlayan birer itici güç olarak kullanılmış, tarih sayfalarında yer almıştır. Psikoloji bilimini oluşturan parçaların konvansiyonel savaşın başrolü konumuna gelmesi ile kansız savaşların tarihi başlamıştır. Akla değil duygulara hitap edilir.⁵⁹

Savaş ve psikoloji arasındaki güçlü bağı oluşturmada kullanılan birçok psikolog, askere düşmanın zihninin ötesindeki bilgileri sunmuş, insan zihninin farkına varamadığı bilgilere ulaşma tekniklerini geliştirmiş, düşmanın farklı durumlarda kullanabileceği çeşitli davranışlar hakkında varsayımlar ortaya çıkarmıştır. Düşmanın görünenin ötesinde nasıl hissettiğinin peşine düşmüş, askeri olası duygu durumlarına düşmanın verebileceği tepkiler üstünde eğitmiş ve kendi duygu durumunu olayın dışında tutmasını sağlamıştır.

⁵⁶ Özdağ, s.10.

⁵⁷ Özdağ, s.11.

⁵⁸ Megret, s. 25.

⁵⁹ Özdağ, s.11.

“Dimağı, ruhu zincirlenen kişinin bedeninin zincirlenmesine lüzum kalmayacaktır”⁶⁰ ifadesi Psikolojik Savaşın düşmanı savaştırmadan etki altına almak amacının bir göstergesidir. Bu yüzden zihinlere yönelen savaş derinden ve sessiz yol haritalarıyla desteklenir ve demoralize edilen halk sessiz bir kabullenişe girer. Psikolojik Savaşta düşman genellikle kendini tanıtmaktan kaçınır. “Çoğu zaman evin sesi, Tanrının sesi, kilisenin sesi olur ya da sevimli medya kılığında gizlenir.”⁶¹

Hedefteki ülkeye karşı olunmadığı, tam aksine bu ülkenin yanında olunduğu sürekli vurgulanır. Abartılı dostluk tavırlarıyla samimi bir samimiyetsizlik yaratılır. Savunmaya gerek olmadığına inandırılan kitleler oluşturulurken, Psikolojik Savaş yöneten ülkelerin ya da ülkenin sistem veya sistemler bütününe abartılı ve karşı konulmaz bir ilgi ve hayranlık oluşması sağlanır.

Hedef kitledeki bireyler kendine, ailesine, sokağına, yaşadığı topraklara ve bu toprakların yüzyıllardır getirdiği kültüre, toplumsal ilişkilere ve değerlerine, en kötüsü de devlete, devlet kurumlarına, hukuk sistemine ve içinde yaşadığı toplumun inanç sistemine adım adım yabancılaşır. Daha doğru bir ifadeyle yabancılaştırılır. Birbirlerine yabancılaşan bireyler ise derin bir ümitsizlik ve mutsuzluğa düşmeye hazır hale getirilir. Tam bu noktada yaşadığı toplumdan ayrışan birey, yüzünü artık Psikolojik Savaş yönetenlere dönmüştür. Ayrıca bu birey kendi düşman emellerinin ve menfaatlerinin aleti olur ve ülke içinde onların “sözcüsü, gözcüsü, öncü işgal gücü haline”⁶² gelir.

Harold D. Laswell, Psikolojik Savaş “başarılı bir savaşın nasıl yürütüleceği ile ilgili eski fikirlere konulan yeni isim” olarak tanımlamıştır.⁶³ Maurice Megret ise Psikolojik Savaş tanımlarken “toplum halindeki insan silah olarak hıncı yahut kurnazlığı da kullansa Psikolojik Savaş, gelişiminin çocukluk çağında, zorbalığın yerini tutan bir nesne olarak ortaya çıkmakta ve XIX. yüzyılın yakınlarına değin ayakta duran, sınırlı savaş dediğimiz tarihsel olaya bağlı bulunmaktadır”⁶⁴ demiştir.

Paul M. A. Linebarger’e göre Psikolojik Savaş “ucu açık bir oyuna” benzer ve üç farklı biçimde tanımlanabilir. Öncelikle, herhangi bir durumda veya karşılıklı konuşmada tam olarak neyi konuştuğumuza karar vermek gerektiğini söyler. İkinci

⁶⁰ Özdağ, s.10.

⁶¹ Linebarger, s.1.

⁶² Özdağ, s. 11.

⁶³ Laswell, , s. 21.

⁶⁴ Megret, s. 8.

olarak verilen “görevde müdahil olan otoriteye ve onun sorumluluklarına karar vermek” gerekliliğinin altını çizer. Üçüncü ve son olarak ise bu tanımlanmış çerçevede ulaşılabileceğine inanılan sonuçların netlikle belirtilmesi gerektiğini.⁶⁵

Psikolojik Savaş için yapılacak tanımın, tıpkı Psikolojik Savaşın kendisi gibi durum, konum, zaman, otorite, sorumluluklar, sonuçlar bağlamında değişkenlik gösterdiği, askeri operasyonların geçirdiği değişikliklere bağlı olduğu, emir-komuta zincirlerinde önemli rol oynadığı, uygulayıcısına göre yeni tanımlamalarla ortaya çıkabileceği gerçeği, Psikolojik Savaşı anlama yolunda unutulmaması gereken noktalardır.

Tahir Tamer Kumkale, Psikolojik Savaş kavramı hakkında diğer bütün sosyal bilimlerde olduğu gibi kesin bir tarif bulunmadığını ve uygulamaları hakkında da konuyu inceleyenler arasında tam bir mutabakata varılamadığını belirtir.⁶⁶

Kimi sosyal bilimciler Psikolojik Savaşı “savaşın doğal bir unsuru” olarak tanımlarken, kimileri “savaşta politik emellerin gerçekleştirilmesinin bir aracı” olarak tanımlamayı yeğlemiştir. Aslında her iki bakış açısı da Psikolojik Savaş kavramının dar veya geniş anlamlarıyla ilintilidir. Paul M. A. Linebarger, “Psikolojik Savaş geniş anlamda psikoloji adı verilen bilimin parçalarının savaşın yürütülmesine uygulanmasıdır, dar anlamda ise düşmana karşı propagandanın kullanımını kapsar”⁶⁷ der. “Psikolojik Savaş kimi zaman asıl askeri faaliyetin ek bir işlemsel aracı, kimi zaman politikanın bir kategorisi, kimi zaman da topyekûn savaşın son uçtaki bir bilimi olarak ortaya çıkmaktadır.”⁶⁸ Tarih öncesi zamanlardan beri süregelen tüm savaşların kazanılıp kaybedilmesinde ve II. Dünya Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, Körfez Savaşı gibi birçok savaşta bireyin ruh halinin, moral ve sinir durumunun belirleyici olduğu, gözlemlenmiştir. Psikolojik Savaş, literatüre 20. yüzyılda girmiş olmakla birlikte insanlık tarihi kadar eskidir. İlk defa bilinçli bir şekilde I. Dünya Savaşı’nda kullanılmış olmakla birlikte, II. Dünya Savaşı ile birlikte daha sık dillendirilmeye başlamış ve başlı başına kurumsal bir birim haline gelmiştir. Amerikalı bilim insanları ve araştırmacılar Alman literatüründen yaptıkları çevirilerle Psikolojik Savaş terimiyle tanışmışlardır. Amerikalı Paul M. A.

⁶⁵ Linebarger, s. 37.

⁶⁶ Tahir Tamer Kumkale, **Psikolojik Savaş**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007, s.112.

⁶⁷ Linebarger, s. 25.

⁶⁸ Megret, s. 5.

Linebarger 1948 yılında *Psychological Warfare* başlıklı bir eser yayınlamış, onu 1958 yılında Amerikalı William E. Daugherty ve Moris Jonowitz'in beraber yayınladığı *A Psychological Warfare Casebook* isimli kitap takip etmiştir. Ladislas Farago Psikolojik Savaş terimini Amerikan literatüründe popüler hale getiren kişi olarak bilinir. Thomas K. Finletter, Psikolojik Savaş teriminin “kötü bir çağrışıma sahip olduğunu belirtmiş ve uygulanan kurnazlık ve hilenin sadece savaş zamanında değil barış zamanında da kullanımının adil olmadığını”⁶⁹ eklemiştir.

“Politik Savaş” ise İngilizlere ait bir terim olmakla birlikte, propagandanın gereksinimler doğrultusunda savaşın seyrine uygulanması olarak tanımlanır.

İngilizler Psikolojik Savaşı icat etmek zorunda kalmadılar, bir bakıma onu her zaman uyguladılar çünkü İngiliz inadının eski Roma inadına benzetilişi ise eski değildir. Londra'nın görüşüne göre Psikolojik Savaş, yalnız ve yalnız Britanya adalarının yaşamasını sağlamak amacını güden deneysel bir politikanın değerlendirilip güdülmesi işine birleştirici olarak girebilecek bütün politik, ekonomik, toplumsal faktörlerin dozlarını inceden inceye ve sabırla tespit etmektir. Bu politika ideolojik spekülasyonlara aldırmaksızın, yorulmadan ve bıkmadan güdülür. İşte, netice itibarıyla bu nedenledir ki Psikolojik Savaş İngiltere’de “Political Warfare” sözüyle anılır ve gerçekten de bu, Amerikalıların “Psychological Warfare” tekniklerine inmeden, genel politikanın güdümüne her zaman için çok yakından bağlı olagelmıştır.”⁷⁰

Laswell, Politik Savaşın kitle iletişim araçlarını kullanmayı ya da düşmanın direnme isteğini kırıcı silahlara sahip olmayı da kapsadığını belirtir ve Psikolojik Savaş ordularla yürütülen savaşın yanına koyarken, politik savaş ekonomik, diplomatik, siyasal savaşla birleştirir. Öte yandan Linebarger, Psikolojik Savaş “düşmana karşı propaganda kullanımı ve gerektiğinde propagandayı destekleyecek askeri, ekonomik, siyasal türden operasyonel tedbirler bütünü olarak tanımlar.”⁷¹

Ülkemizde ve dünyada özellikle Soğuk Savaş döneminde yapılan Psikolojik Savaş tanımları askeri kökenlidir. Psikolojik Savaş, ideolojilerin savaşı olan Soğuk Savaş döneminde kansız sürdürülen topyekûn savaşın ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Ülkemiz askeri kaynaklarında Kemal Eker Psikolojik Savaş şöyle tanımlamıştır:

Psikolojik Savaş, savaşta ve barışta memleketin milli güvenlik gayretlerinin gerçekleşmesini desteklemek için, hasım veya yabancı grupların düşünce, görüş, his ve hareket tarzları üzerinde tesir yaparak, onun psikolojik gücünü

⁶⁹ William E. Daugherty, Moris Jonowitz, *A Psychological Warfare Casebook*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1958, s. 16.

⁷⁰ Megret, s. 64.

⁷¹ Linebarger, s. 40.

*zayıflatmak, yıkmak, kendi psikolojik ücünü kuvvetlendirmek, korumak ve kontrol etmek için yerinde ve zamanında, planlı bir şekilde psikolojik alanda propaganda yolu ve vasıtaları ile girişilen bir psikoloji mücadelesidir.*⁷²

Günümüzde yapılan tanımlamalar elbette ki askeri boyutun çok ötesindedir. Farklı bilimlerle işbirliği yapan Psikolojik Savaş uygulayıcıları özellikle sinirbilimcilerin bilinç ve bilinçdışının insan davranışlarındaki etkisini kullanırlar. Dolayısıyla, Psikolojik Savaş askeri terminolojiden bağımsız ama onu kontrol eden bir hale dönüşmüştür. Bu bağlamda Megret, “Psikolojik Savaş insanoğlunun belirli sayıdaki bilimlerle teknikleri, yok edici amaçlarla yeniden ve tümüyle gruplandırıp değiştirmesinden başka hiçbir şey olmayacaktır”⁷³ demiştir. Görüldüğü üzere tanımların farklılığı Psikolojik Savaş kavramının genişliğine bağlı olmakla birlikte geldiği dönemin tarihsel sürecinin koşulları ile yakından alakalıdır. Tanımların farklılığı ele alınırken Psikolojik Savaş uygulayıcılarının hangi bilimlerle ilişki içinde olduğu göz ardı edilmemelidir.

1.3. PSİKOLOJİK SAVAŞIN AMACI

Psikolojik Savaşın amacı en temel anlamda barış ve savaş döneminde devam eden politik, ekonomik, askeri amaçların gerçekleşmesini sağlamak ve bu amaçları gerçekleştirmek yolunda stratejiler geliştirmektir. Toplumların duygularına hitap etme sanatı olarak da adlandırabileceğimiz Psikolojik Savaş, doğası itibarıyla psikolojinin unsurlarını kullanmakta tereddüt etmez. Geliştirdiği stratejilerle hedeflenen kitlenin manevi yıkıma, ümitsizlik, yılgınlık, umutsuzluk, boşluk hissi, kültürel benlik kaybı gibi duygulara kapılmalarına neden olup toplumları istenilen tarafa yönlendirmeyi amaçlar. Duygusal olarak kötü etkilenen toplum, inanmaya ihtiyaç duyar. İşte tam orada Psikolojik Savaşı yönetenlerin etkisi altına girmeye ve dönüşmeye başlar.

Nevzat Tarhan Psikolojik Savaşın amaçlarını şu şekilde sıralamıştır;

1-Düşmanın siyasî, ekonomik, sosyal ve moral bakımından zayıflığı istismar edilerek onun savaş gücünü zayıflatmak. 2- Kurtarılan bölgeleri teşkilatlandırıp kontrolü kolaylaştırmak.3-Düşmanın yenilgisini sağlamak için, düşünce, heyecan, eğilim ve davranışlar

⁷² Kemal Eker, **Psikolojik Savaş ve Genel İlkeleri**, Silahlı Kuvvetler Dergisi, No:275,Eylül 1980, s. 58.

⁷³ Megret, s. 6.

*üzerine ısrarlı etkiler yaparak; direniş ve savaş azmini kırmak, morali bozarak manevi çöküntüye uğratmak ve korku duygusu uyandırarak cesaretlerini kırmak.*⁷⁴

Yönlendirilmeye açık kitlelerin davranış değişiklikleri sergilemesi hedeflenirken aslında asıl amaç toplumun istek ve düşüncelerini Psikolojik Savaş uygulayıcılarının isteği doğrultusunda değiştirmek, istenilen zaman ve durumda toplumların karar mekanizmalarına yön verebilmektir. Toplumların düşünce ve duygu değişiklikleri davranışa dönüştüğü anda kazanılmış gibi hissedilse de, hiç bitmeyen Psikolojik Savaş seyir değiştirerek barış zamanını da kapsayan bir hale dönüşür. Toplumun üzerinde düşünce kontrolünün sağlanması, gelişen teknoloji ve gelişen psikoloji bilimiyle günümüzde daha deneysel ve daha bilimsel hale gelmiştir.

Psikolojik Savaşın genel olarak amacı, “hedef alınan toplumlarda taraftar bulmak için propaganda yapmak ve karşıt görüşleri çürütmek için de anti propaganda faaliyetlerinde bulunmak”⁷⁵ olarak belirtilir. Propaganda, Psikolojik Savaş için vazgeçilmezdir. Öyle ki bazı kaynaklarda propaganda ve Psikolojik Savaş birbirlerinin yerine kullanılır hale gelmiştir. Propaganda, Psikolojik Savaşın hem bir yöntemi hem de ana kaynağıdır.

*Psikolojik Savaşın saldırı ve savunma silahı propaganda, eğitim ve provokasyondur. Cephanesi ise; söz, yazı, resim, broşür ve e-posta şeklindeki bilgilerdir. Bu savaş tarzının amacı, insanları ikna etmek ve onları değiştirmektir. Yöntemi de beyin yıkamadır.*⁷⁶

Algı yönetimi ve zihin kontrolü konuları Psikolojik Savaşın ilgi odağında olmakla birlikte hem çok tehlikeli birer silah, hem de zafere giden yolda iyi birer araçtır. Günümüzde bilimsel araştırmalar ışığında kurulan birçok sistemle algı yönetimi ve beyin yıkama metotları geliştirilmiş, laboratuvar ortamında yapılan birçok deneyle insan davranışları üzerindeki değişiklikler gözlemlenmiştir. Birçok terör örgütünün bu yöntemleri sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir.

Bu [Psikolojik] savaşın rolü önemlidir ama kesin değildir; bu savaş zaferin başlangıcıdır ama zafer muharebe meydanında kazanılabilir ancak: Savaşta önemli olan, daima askeri zaferdir; özellikle şundan dolayı ki politikayı

⁷⁴ Tarhan, , s. 10.

⁷⁵ Ahmet Çeşme, **Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü Psikolojik Harekât ve PKK**, IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 97.

⁷⁶ Tarhan, s. 35.

*yönetenlere, nihai savaş antlaşmasının koşullarıyla kendi iradesini yenilen tarafa zorla kabul ettirme fırsatını kesin olarak sunar.*⁷⁷

Dolayısıyla Psikolojik Savaş olmadan hiçbir savaşın tam anlamıyla kazanılmayacağı gerçeği yadsınmamalıdır. Psikolojik Savaşın genel ve özel amaçları zihinlerin istilasına odaklıdır.

1.4. PSİKOLOJİK SAVAŞIN HEDEFİ

Psikolojik Savaşın⁷⁸ ana hedefi dar anlamda toplumu oluşturan birey olmakla birlikte, geniş anlamda bireyin zihnidir. Bireyin zihnini kullanarak askeri, ekonomik, politik, ideolojik, kültürel, ahlaki dönüşümler yapmak ve zafere ulaşmaktır. Psikolojik Savaş planlayıcıları, bireyi yok etmek yerine onu kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirmeyi ve kendilerine çalışan kişiler haline dönüştürmeyi tercih ederler.

Psikolojik Savaş ulusal ya da uluslararası boyutta sürdürülüyor olabilir. Kısa veya uzun süreli hedeflere sahip olabilir. Belirli bir kesim, kurum, kuruluş, özel bir sınıf veya toplumun tüm kesimlerine yönelik kısa ve uzun ya da orta vadede hedef belirlemiş olabilir.

Politik ya da askeri hedeflerin ayrımı Daugherty ve Jonawitz'in *A Psychological Warfare Casebook* kitabında şöyle yapılmıştır:

*Düşmanı belirlemek, düşman ulusların birleşmesini zayıflatmak ve engellemek, dağılmasını desteklemek, öldürücü silahların düşman devlet halkı üzerindeki psikolojik baskısını arttırmak, kurtarılmış bölgelerin yeniden düzenlenmesine yardımcı olmak, tarafsız ülke halklarının desteğini kazanmak, düşman ülkedeki politik ve sosyal kontrolü zayıflatmak ve elitlerin konumunu güçlendirip desteklemek.*⁷⁹

Psikolojik Savaşın taktik hedeflerinden bahseden Nevzat Tarhan, bu hedefleri şöyle sıralar; “1. Toplumda itaat duygusunu arttırmak. 2. Uluslararası kamuoyunu

⁷⁷ Megret, s. 6.

⁷⁸ Psikolojik Savaş hakkında ülkemizde yapılmış olan yüksek lisans tezlerinden bazıları için bkz.: Güngör Şahin, **Silahsız Savaş: Psikolojik Harekât ve Propaganda**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003; Özgün Erler, **Dış Politika Aracı olarak Psikolojik Savaşın Tarihsel Evrimi ve Uygulamada Gösterdiği Farklılıklar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.

⁷⁹ Daugherty ve Jonawitz, s. 330.

yanıltmak. 3. Halkla yönetim arasını açmak. 4. Komutanları yanıltmak. 5. Kültür değişimini sağlamak.”⁸⁰

Toplumda artan itaat duygusu direnme gücünü azaltmakla birlikte, zihinlerin kontrolü konusu kolaylaşmakta, kitle istenilen davranış pozisyonlarına rahatlıkla çekilebilmektedir. Uluslararası kamuoyunda düşman ülkeyi itibarsızlaştırmak, hem politik hem de ekonomik olarak tek başına bırakmak önemli bir hedeftir. Yönetim ve halkın arasının açılması demek kaos ortamının yaratılması manasına gelir. Böyle bir ortamda düşmanın içine sızmak kolaylaşır. Düşman safında dost olmak, Psikolojik Savaşın temel öğretileri arasındadır.

Kültür ihracı konusu da bir o kadar önemli ve güncel bir meseledir. Tektip haline getirilen toplumları yönetmenin daha kolay olduğunu fark eden küresel güçler, köklerini kaybetmiş ve birbirinden uzaklaşmış, kitlelere, kendi kültürlerini özendirmeye başlarlar. Hedefsiz kitleleri istenilen tarafa çekmek kolaydır. Bozulan kültür, aslında dağılmanın da habercisidir ve maneviyatın çöküşü beraberinde birçok çözülmeyi de getirir.

Günümüzde birçok kültür bozulmaya başlamışken, Amerikan kültürü de tam aksi Dünya’da popüler olmaya devam etmektedir. Hollywood yapımı filmler, blucin, kola ve fast foodlarda insanların yüzyıllara dayanan kültürel dokuları, yaşama biçimleri ve damak zevkleri değiştirilmeye çalışılıyor. Fransa ve İtalya bu durumun farkında olan ülkeler olarak İngilizceyi günlük yaşamda kullanmıyor, kendi mutfak, sanat ve dillerini böyle koruyabiliyorlar.”⁸¹

Kültür yozlaşması yaşayan toplumların Psikolojik Savaşın tam ortasında olduğu ve her türlü yönlendirmeye açık olduğu bilinmektedir. Milletler ancak kendi köklerine tutunarak ve birleşerek ayakta durabilir. Birbirlerinden uzaklaşan toplumların manevi çöküşleri ve irade zayıflıkları göstermesi, düşmanın zafer kazanmasına giden yolda attığı büyük ve önemli adımlardır. Özellikle gençlerin hedef kitle olarak seçildiği kültür ihraçlarında, kendini yalnız ve boşlukta hisseden gençler, farklı kültürlerin cazibesine çabuk kapılır ve yozlaşmış bir toplum oluşturma yolunda başlıca eleman olurlar.

⁸⁰ Tarhan, s. 10.

⁸¹ Tarhan, s. 9.

1.5. PSİKOLOJİK SAVAŞIN UNSURLARI

Psikolojik Savaş çok kapsamlı olmakla birlikte hem politik hem askeri birçok konuyu içeren ve uygulama safhasında kullanan bir oluşumdur. Hem politikanın unsurlarını hem de askeri unsurları kendi içerisinde uygulama araçları haline dönüştürüp zihinleri her yönden etkisi altına almaya çalışır. Bu noktadan hareketle Paul M. A. Linebarger'in yaptığı Psikolojik Savaş unsurları sınıflandırması son derece önemlidir. “İdeoloji, eğitim, ticaret, halkla ilişkiler...basın ve yayın organları, sivil toplum hareketlerinin tümü Psikolojik Savaşın birer unsuru ve destekleyicisidir.”⁸²

İdeolojilerin etrafında toplanan kitlelerin yönlendirilmesi ve bir arada tutulması elbette zihinlerin ele geçirilmesi ile mümkün olmaktadır. Zihinleri etkilemek için yüzyıllardır ideolojilerin etrafında sürüklenen kitleler birbirlerine dost ve düşman tutumlar sergilerken, günlük hayatın içindeki kavramlar üstünden kontrol edilirler. Bunlardan en önemlisi Sovyetler Birliği'nin başarılı Psikolojik Savaş uygulayıcılarının her zaman ön planda tuttuğu eğitimidir. Toplumun her bireyi yazının nimetlerinden faydalanmak için eğitime tabi tutulduğunda aslında ideolojik bir eğitime tabii tutulmuş varsayılır. Psikolojik Savaş uygulayıcıları kitleleri ideolojinin sınırlarında tutarken bireylerin zihinlerini itaat etmeye yönlendirir ve kendilerine birer asker yaratırlar.

Psikolojik Savaşın unsurları arasında şunlar sayılabilir: Radyo, televizyon, video, teyp, sinema, gazete, kitap, dergi, broşür, bildiri, pankart, afiş; yerlere, duvarlara ve benzeri şeylere yazılan sloganlar; toplumu etkileyen fotoğraf ve karikatürler; yüz yüze temas, ziyaretler, konferans ve seminerler, forumlar, eğlence ve festivaller, sergi, fuar ve panayırılar, turistik geziler, sanat olayları, spor müsabakaları, miting ve gösteri yürüyüşleri, boykot, işgal ve grevler, şantaj ve komplo; para; devlet sırları olan bilgiler, gizli belge ve dokümanlar; megafon, hoparlör, alıcı verici cihazlar, dinleme cihazları, kayıt cihazları, kodlayıcı ve kod çözücü cihazlar, fotoğraf makinesi ve tele-objektif, casus uydular.

Psikolojik Savaşın operasyonel kısmı olan Psikolojik harekâtın kullandığı unsurlar arasında propagandanın yeri ve önemi farklıdır. Çoğu zaman birbirlerinin

⁸² Linebarger, s. 30-36.

yerine kullanılan propaganda ve Psikolojik Savaş, kavram karmaşasına yol açmakla birlikte aslında Psikolojik Savaşı propaganda olmadan tanımlamak ve düşünmek mümkün değildir. Zihin istilasında unutulması zor bir etki bırakma gücüne sahip olan yazılı ve görsel basın, internet, sinema filmleri ve kitaplar psikolojik savaşın propaganda uygulamaları bakımından değerlidir. Propaganda, Psikolojik Savaşta çok güçlü bir araçtır ve psikolojik savaş içerisinde birçok iyi ve kötü özel amaca hizmet edebilir.

Propagandanın etkili, güvenilir, sade, ilginç ve tutarlı olması ayrıca sık tekrar edilebilirliği ve bölgesel veya genel gerçeklerle uyumluluk göstermesi önemlidir. Propagandacının üzerinde çalıştığı kesim de önem arz etmektedir. Özellikle savaşın sonucunu belirleyecek olan tarafsızlar, fikri olmayanlar ve tereddütlü olanlar üzerinde uygulanan propagandanın doğru tasarlanmış olması gerekmektedir. Propagandanın araçları ise söz, yazı, resim, basın yayın organları, bazen de bir dedikodu sarmalı bile olabilir.

Propagandanın tarihi Psikolojik Savaş kadar eskidir ve bir o kadar da teknolojik her türlü gelişmeye bağlı olarak seyir değiştirmiştir. Bu bağlamda Psikolojik Savaştan bahsederken propaganda kavramını göz ardı etmek imkânsızdır.

1.6. PSİKOLOJİK SAVAŞIN ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Psikolojik Savaş konvansiyonel savaştan farklı olarak herhangi belli bir cepheye sahip değildir. Savaş alanı da coğrafyası da zihinlerdir. Fetih bekleyen kalelere ve surlara, dağlara ve tepelere sahip olmamakla birlikte, istilalardan uzakta bir yerde durmaktadır. Konvansiyonel savaşın zamansal taktiklerinden uzaktır. Barış ve savaş esnasında süresiz bir zamana yayılmış durumdadır, şiddeti azalıp artabilir ama süresiz oluşu daimdir.

Özellikle teknolojik gelişmelerle uygulanabilirliği artan Psikolojik Savaş, zaman ve mekândan bağımsızdır ve bu sebeple küresel güçlere sınırsız olanaklar sunmaktadır. Silahsız bir silahlanma ilkesi güden Psikolojik Savaş, söz ve yazının gücünü kitleleri peşinden sürüklemek için kullanmaktadır. Başarıya ulaşmak için insanların özgüveniyle, değerleri ve inançlarıyla oynamaktadır.

Psikolojik Savaşta gizlilik ilkesi önemlidir. Konvansiyonel savaşın açık ve belirgin unsurlarından uzaktır ve üniformalarıyla savaşan askerlerin, silahların kullanıldığı bir savaş türü değildir. Nereden, nasıl, ne zaman ve kimden geldiği belli değildir. Psikolojik Savaşın bir uzmanlık meselesi olduğu, geçici çözümlerden uzak, istikrarlı ve çabuk şekil değiştirebilen bir ortak akılla belirli bir strateji doğrultusunda planlanması ve uygulanması gerektiği tarihteki örneklerle açıktır.

Psikolojik Savaş düşman devletin karar alıcılarının, seçkinlerinin veya kamuoyunun fikirlerine müdahale etmek, ama bu müdahalenin fark edilmeden örtülü bir şekilde uygulanmasıdır. Sıcak savaşa göre maliyeti ucuz ve karşılığında bir yaptırım görme riski az olduğundan 20.yy da çokça kullanılmış ve geliştirilmiş bir savaş türüdür.

Bu kesinlik Psikolojik Savaşın önemini yüzyıllardır ayakta tutmakla birlikte, gelişen teknolojinin ve psikoloji biliminin katkılarıyla konvansiyonel savaşın yerini almaya başlamış, Psikolojik Savaşı bir konvansiyonel savaş düşünülemez duruma gelmiştir. Konvansiyonel savaşın zaman ve mekâna bağlı, ağır sonuçlarından uzak, savaşın genel stratejisinin etrafında konumlanan, hem sivil hem askeri hayatta etkileri olan yeni bir savaş türüne dönüşmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

PSİKOLOJİK SAVAŞIN TEMEL UNSURU PROPAGANDA

2.1. PROPAGANDA: TARİHSEL SÜREÇ VE TANIM

Papa XV. Gregory, 1622 yılının Haziran ayında, dönemin Avrupa'sında, Kilise kurumunun durumunu yeniden düzenlemek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Bohemya, Alsas ve Palatinate'da din savaşları yeniden başlamış, ancak silah zoruyla dinde yeniden birlik kurma çabaları sonuç vermemiştir. Protestan Reform Hareketinin etkileriyle mücadele edebilmek için, yeni koşullar nedeniyle yeni önlemler almak zorunda kalmıştır.

İşte bütün bu düşüncelerle Papa Gregory, Katolik Kilisesinin iman ve inancını barışçı yollardan yaymak için yeni, örgütlü ve sürekli bir kuruluşun oluşturulması gerekliliğini bildirmiştir. Bunun ardından, 22 Haziran'da, Sacra Congregatio Christiana Nomini Propaganda; ya da bugün daha çok hatırlanan adıyla, Sacra Congregatio de Propaganda Fide kurulmuştur. Bu kuruluş Roma Katolik Kilisesinin resmi bir organı olmuş ve Katolik Kilisesinin inanç ve imanını yeni dünyaya yaymak, aynı zamanda eski dünyada da Roma Kilisesinin din anlayışını pekiştirmek ve yeniden güçlendirmekle görevlendirilmiştir.⁸³

Sacra Congregatio, propaganda görevlerini yüklenmek için kurulan ilk organ değildir. Ancak bu işi yapan ve özel olarak da böyle bir isimle adlandırılan ilk kuruluş olma özelliğindedir. Bu dönemde propaganda sözcüğü yayma, yaygınlaştırma anlamında kullanılmıştır.

Nitekim Papalığa bağlı bu resmi propaganda kurumu tesis edildikten sonra kilise görevlilerinin bireysel anlayıştaki çalışmaları sona ermiş; onun yerine, merkezi otoritenin kontrol ve yönetiminde bir hareket tarzı izlenmeye başlanmıştır. Papa VIII. Urban 1627'de, misyonerler için bir okul açmak amacıyla, Collegium Urbanum'u kurmuştur. Görüldüğü gibi propaganda başlangıçta dini yaymak adına kullanılmıştır.

⁸³ Terence H. Qualter, **Propaganda and Psychological Warfare**, çev. Ünsal Oksay, cilt 35, sayı 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, 1980, s. 255.

Ancak Katolikliği sistemli bir şekilde yaymak için geliştirilen Gregory'nin bu planının, kurucusunu düşündüklerinin ötesine taşıyan iki sonucu daha olmuştur. Bunlardan birincisi: kamu oyununun kontrol edilebiliyor oluşu, ikincisi: kamuoyunun günümüzdeki biçimiyle kontrol edilmesiyle sonuçlanan uygulamaları kolaylaştırmasıdır.

Başlangıçta kelime olarak ilk anlamıyla ve herhangi bir doktrini yaymak için kurulan örgütleri ifade etmek amacıyla kullanılan propaganda terimi, zamanla, doktrinin kendisini ifade etmek için kullanılmış; sonraları ise, doktrini yaymak için yararlanılan teknikleri ifade etmekte de kullanılmaya başlamıştır.⁸⁴

Aslında propaganda faaliyetleri ve ikna teknikleri, toplumlarla yaşıttır. İnsanın örgütlü topluluklarda yaşamasıyla birlikte liderler ve liderliğe özenenler kendilerine destek bulmak için propaganda yöntemlerini kullanmışlardır. Dinsel öğretileri yaygınlaştırmak adına kullanılan propaganda teknikleri aynı zaman da toplumlardaki liderlerin mistik görünümlerini pekiştirmek, topluluk üyelerindeki ait olma duygusunu güçlendirmek, toplulukların birlik ve yaşayış biçimini sağlamlaştırmak için de kullanılmıştır. Mısır'daki piramitlerde, Romanın lejyonlarındaki düzen ve gösterişte, Kuzey Amerika'daki kabilelerin totemlerle süslü ağaçtan sütunlarında dahi bu teknikleri görmek mümkündür.

Düşmana karşı nefret duyguları yaratmak ve düşmanın kendine olan güvenini ve cesaretini kırmak ya da olumlu-olumsuz imajını pekiştirmek için yaratılan zulüm ve gaddarlık hikâyeleri de en az savaşlar kadar, propaganda yöntemlerinde kullanılan tarihi teknikler arasında yer almıştır. Bu duruma onsekizinci yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen ihtilallerde kullanılan propaganda teknikleri örnek teşkil edebilir. İhtilal süresince propaganda aracı olarak gazete ve siyasal karikatürlerden faydalanılmıştır. ABD bağımsızlık savaşı sırasında propaganda faaliyetlerini yoğun şekilde kullanmıştır. Thomas Jefferson tarihteki en önemli belgelerden biri olarak kabul edilen ABD Bağımsızlık Beyannamesi'ni yazmış ve stratejisini ortaya koymuştur.

“Gerçek anlamıyla ilk siyasal propaganda Fransız ihtilali ile başlamıştır. Çağdaş anlamda ilk propaganda söylevleri, ilk propaganda görevlileri, devrim, komite, kulüp ve meclislerinden çıkmıştır.”⁸⁵ Fransız İhtilali ile birlikte ulusal egemenlik, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı, halkın iradesi ve meşruiyet

⁸⁴ Qualter, s. 256.

⁸⁵ Domenanch, s. 26.

gibi olgular önem kazanmış, halkın iradesini etkilemeye yönelik politikalar öne çıkmıştır.

“Propagandanın siyasal hayatın içinde devamlı ve temel önemde bir görünüm kazanması ve geniş kapsamlı, örgütlü bir propagandanın oluşması için gerekli koşullar ancak on dokuzuncu yüzyıldaki ulus devletleriyle birlikte ortaya çıkabilmiştir.”⁸⁶ I. Dünya Savaşı propaganda alanında deneyimler elde etmek için çok geniş olanaklar sağlamış ve savaşın sonunda pek çok insan modern propaganda teknikleri konusunda birinci elden deneyim sahibi olmuştur.

1920'lerin ortasında, modern propaganda konusunda yaşamlarıyla deneyim sahibi olan kişiler kendi anılarını yayınlamaya başlamış, propaganda kelimesi artık çoğunluğun bildiği bir kelime olmuş ve günlük siyaset sözlüğünde yer almıştır. 1919 yılında, büyük devletlerin her biri karmaşık örgütler kurmuş, propaganda güç mücadelesinde öylesine önemli bir silah haline gelmiştir ki, siyasal bilimciler için yapılacak herhangi bir siyaset süreci incelemesinde propagandanın konu dışı bırakılması olanaksızlaşmıştır.⁸⁷

Modern kitle propagandasının büyük ve önemli bir siyasal güç olarak ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyıl sanayi toplumuyla birlikte oluşan koşullarla daha da önem kazanmıştır. Böylece siyasal bilimcilerin artık etkin olarak kullanmaya başladığı propaganda farklı tanımlamalarla ifade edilmeye başlamıştır.

Örneğin, 1923 yılında Wreford propaganda kelimesinin çirkin bir kelime olduğunu ileri sürdükten sonra propagandanın, ilgi çekici enformasyon ve kanaat yayma işlemi olduğunu belirtmiştir. Wreford'un tanımında sadece propagandanın ilgi çekici olması: belirli bir fikrin veya kanaatin satışından bir takım kazançların elde edileceği umudunu uyandırması özelliği üzerinde durulmuştur.⁸⁸

1927 yılında Amerikalı siyaset bilimci Harold Lasswell'in bu negatif anlamı tersine çevirecek bir çalışma yayınlamasıyla birlikte anlam değişmiş ve geniş bir etki alanı bulmuştur. Bunun sebebi propagandanın ana unsurlarını ele alması, modern kampanyalar için açık ve anlaşılır metotlar içermesi ve propaganda bakanı olan Joseph Gobbels'in kendisini bu konuda oldukça meşhur etmesidir.⁸⁹

⁸⁶ Qualter, s.257.

⁸⁷ Qualter, s.258.

⁸⁸ Qualter, s.259.

⁸⁹ Lynette, Finch. “Psikolojik Propaganda: 21. Yüzyılın ilk yarısında Fikirlerin Fikirlerle Savaşı”, **Armed Forces & Society**, çev. Rengin Gün, Cilt: 26, Sayı: 3, Bahar 2000, s. 81.

Lasswell propagandayı: “seçeneklerin ve davranışların diğerk koşulları değıştirmek yerine, sosyal fikirler ileri sürölerek doğrudan manipölasyon yoluyla yönetilmesi,”⁹⁰ şeklinde tanımlamıştır. Laswell’e göre propaganda kalıcıdır ve bir meslek hâline gelmiştir; modern askerî savaşların ve modern hayatın diğerk alanlarının da vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Modern dünya zihinleri ya da zihinlerde var olan düşünce kalıplarını kendi istekleri doğrultusunda değıştirmeye çalışmakla uğraşan insanlarla doludur.⁹¹

Propaganda konusunda en önemli yazarlardan olan Frederick E. Lumley, I. Dünya Savaşının propaganda tecrübelerini ve bu tecrübelerin yol açtığı olguları ve sonuçlarını 1920’lerde incelemeye başlamıştır. Lumley, propagandayı sosyolojik ve psikolojik açıdan açıklamaya çalışan az sayıdaki öncüler arasındadır. Lumley’in ilk tanımlaması 1929 yılında olmuştur. Propagandanın sonul yargıların yaygınlaştırılmasından ne fazla ne de noksan bir şey olmadığını ileri sürmüştür.⁹²

I. Dünya Savaşı, sosyal bilimcilere bireysel ve zihinsel süreçlerin, kitlesel tepkilerin ve toplumsal davranışların analizinin yapılabileceğı pek çok olay yaratmıştır. Kitlesel tepkiler alanında çalışan Walter Lippmann, kamuoyu teorisi üzerine yaptığı çalışmasında gerçekler ve fikirler arasındaki dolaylı ilişkiyi anlatmıştır. Lippmann’a göre gerçek: insanların yorumlayamayacağı kadar karmaşıktır.⁹³

*Bizler bu kadar incelikle uğraşabilecek kadar donanımlı değiliz; çok fazla çeşitlilik ve çok fazla olasılık var. Bir kamuoyu analizcisi kamuoyunun oluşturulmasını ve manipölasyonunu sağlayan davranış biçimini, bundaki insanî yansımaları ve bu yansımalara karşı oluşan insanî tepkileri değerlendirmekten kaçınmamalıdır. İnsanlar kendi sahte çevrelerini kendileri oluştururlar ve davranışlarını, fikirlerini, duygularını buna göre şekillendirirler. Bu nedenle propagandacının görevi onlara gelişen sahte çevreler yaratmaktır.*⁹⁴

Bu çalışmaların yaygınlaşması ile birlikte iki savaş arası dönemde özellikle Almanlar, psikolojinin olası kullanım alanlarında önemli gelişmeler yapmıştır.

Bu çalışmalarla on yılın sonunda Almanlar orduda, demiryollarında, posta hizmetlerinde, ticarî taşımacılıkta, işçi değışiminde, istatistik bürolarında ve

⁹⁰ Finch, s. 81.

⁹¹ Finch, s. 81.

⁹² Qualter, s.277.

⁹³ Daha fazla bilgi için bkz: Walter Lippmann, Public Opinion, Detroit, Free Press, 1922.

⁹⁴ Finch, s. 83.

*polis kuvvetinde deney laboratuvarları kurdular. 1930'lu yılların başlarında kitlesel psikoloji testleri en azından 13 Alman üniversitesi ve 9 teknoloji enstitüsünde uygulanmaktaydı ve her bir test reklamcılık, revizyonist tarih araçları yoluyla manipülasyon ya da yeni üretilen hikâyeler gibi propaganda mesajlarına karşı verilen duygusal ve davranışsal tepkileri ölçmekteydi.*⁹⁵

Modern savaşlar gerçekten kitleler arası savaşlara dönüşmüş ve propagandacıların rolü de bu yeni duruma uygun hale getirilmiştir. 1930'lu yılların ortalarında I. Dünya Savaşı'ndan beri muhalif pozisyonunu koruyarak entellektüelleri propagandaya bulaşmamaya çağıran barış yanlısı Bertrand Russell, bir kez daha kitlelerin savaşı kendi savaşlarıymışçasına kabule çağrıldığını görünce: “Bir ulusun modern savaşta pek çok vatandaşı açlıktan bunalmazsa ve çoğu da gönüllü olarak ölmek istemezse başarılı olamaz”⁹⁶ demiştir.

Savaş metotlarında propaganda aracılığı ile yaşanan bu değişim sayesinde, yirminci yüzyılda artık askeri ordular yerini topyekün ordulara bırakmıştır. Yeni savaş modelinde görülmemiş savaş aletleri, sivillerin askere yazılmasını teşvik eden ve devletin ekonomik kaynaklarının harekete geçirilmesini sağlayacak pek çok yöntem kullanılmıştır. Ulusların topyekün savaşta olmalarıyla birlikte ulusal gurur ve ulusa bağlılık konularına daha derin ve yeni anlamlar da yüklenmiştir.

Fikirlerin yönlendirilmesi ile bireyleri de savaşın içine çeken değişimlerin yaşanması basın-yayın elemanlarını da kullanarak yapılmıştır. 1939 yılında Avusturalya'nın yüksek tirajlı *Man Dergisi* savaş karşıtı bir kampanya başlatmış ve Avusturalya'nın sansür yasalarını zorlayarak, Japonların Nanking'i işgali sırasında öldürdükleri Çinli köylülerin cesetlerinin fotoğraflarını basmıştır. Dergi, modern savaşta siviller kavramının olmadığı mesajını vererek, konvansiyonel savaşların zamanının sona erdiğinden bahsetmiş ve savaşların da diğer her şey gibi modernleştiğini aktarmıştır. “Artık daha büyük, çarpıcı, iyi ve kanlı savaşlar oluyor. 1939'da bir savaşta herkes bu savaşa dâhil edilebilir”.⁹⁷

Propagandacıların düşmanlarının sıradan günlük davranışlarındaki güçsüzlüklerini kahramanlığa dönüştürmelerini kolaylaştıran unsur, onların ülkelerindeki günlük yaşamlarını savaşa aktarmaları olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında ABD'nin askeri bir dergisinde psikosavaş'ı yazan asker Leo Margolin,

⁹⁵ Finch, s. 83.

⁹⁶ Finch, s. 87.

⁹⁷ Finch, s.86.

günlük hayat ile askerî başarı arasındaki ilişkinin doğrudan ve hayati olduğunu belirtmiş ve “ABD halkının günlük hayattaki davranışları, ahlaki değerleri, bundan da öte olarak askerin silahının ardındaki moral desteği görünmez faktörlerdir. Bu bir nevi ölüm kalım savaşına dönüşümdür”⁹⁸ demiştir.

II. Dünya Savaşı, kitle haberleşme teorilerinde büyük gelişmelere yol açmıştır. Özellikle uluslararası propaganda sahasındaki yenilikler dikkat çekici olmuştur. Gobbels değişim sürecinin baş yaratıcısı olmuştur. Hitler’in propaganda bakanı Gobbels tarafından yazdırıldığını bildiğimiz, yangından kurtarılan 6800 sayfalık belgelerde, ellerindeki bilgi ve istihbarat ile propaganda planı hazırlayabildiklerinden bahsedilmiştir. Gobbels bu belgelerde annesi ile yaptığı konuşmaları aktarırken “halkın duygularını bilimsel araştırmaların fildişi kulesindeki uzmanların çoğundan daha iyi biliyor, onlarla konuşurken halkın kendi sesini dinliyorum”⁹⁹ demiştir.

Goebbels’e göre propagandanın en küçük bir parçası bile genel propaganda politikasının içinde yer almalıdır. Propaganda düşmanın moralini bozmakla kalmamalı, düşman devletlerin önderlerinin politika ve eylemlerini de etkilemelidir. Bunun için düşmanın işine yarayacak bilgiler sağlayacak materyallerin açığa çıkması önlenmeli, düşmanın istenilen hükümlere varmasına sebep olacak propaganda materyalleri serbest bırakarak dağıtılmalı, düşman kendisi hakkında hayati bilgi ifşa etmeye kışkırtılmalı ve son olarak düşmanın yapması gereken bir eylem veya faaliyet hakkında bu hareketi gözden düşürecek, değersiz kılacak hiç bir referans bulunmamalıdır.¹⁰⁰

Propagandanın etkili bir sonuç vermesi kaynağın güvenilirliğine bağlıdır.. İngiliz ve ABD birlikleri tarafından işgal edilen yerlerdeki İtalyan’ların Almanya’ya işçi olarak gelmelerini sağlamak için Gobbels radyo programlarında İngiliz ve ABD’lilerin bu bölgedeki askerlik çağına gelmiş İtalyan erkeklerini askere alacakları ve bunu zorunlu kılacakları haberini söyletmiştir.¹⁰¹

Sonuç olarak 1914-1918 arasındaki propaganda kampanyalarının savaş sonrasındaki analizi, özellikle ABD ve tüm ittifak ülkelerinde önemli bir değişim

⁹⁸ Finch, s.91.

⁹⁹ Doob, s. 341.

¹⁰⁰ Doob, s. 344-345.

¹⁰¹ Doob, s. 348.

yaratmıştır. Propaganda alanında çalışan akademisyenler, savaşlar arası kötümserliğin yenilikçi yaklaşımlara dönüştüğü açıkça görmüştür. II. Dünya savaşı ise propaganda çalışmalarında daha önce elde edilen deneyimlerin yeniden uygulanması için bir alan yaratmıştır.

Propagandanın temel varoluşu kitlelere istenilen fikrin aşılmasını, toplumlarda davranış ve duygu değişikliklerinin yaşanmasını sağlamaktır. Propaganda kelimesi, Latince “*propagare*” kökünden gelmektedir, Türk Dil Kurumu Büyük Sözlüğü’nde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca” .¹⁰²

Paul M. A. Linebarger ders notu olarak hazırladığı *A Syllabus of Psychological Warfare* kitabında propaganda tanımını şöyle yapmaktadır:

*Propaganda genel olarak organize edilmiş şiddet içermeyen ikna olarak tanımlanabilir. Ordu amaçları için ise daha teknik olarak şu şekilde tanımlanabilir: Askeri propaganda, özel bir stratejik ya da taktik amaç için belirli bir düşmanın, tarafsız veya arkadaş canlısı yabancı bir grubun aklını ve duygularını etkilemek için tasarlanmış herhangi bir iletişim şeklinin planlı kullanımından oluşur.*¹⁰³

O halde propaganda zihinlere fikir aşılama olarak tanımlanabilir. İlk hedef toplumları koşullandırmak ve inandırmaktır. Propaganda, kişilerin dikkatlerini, onlara fark ettirmeyecek şekilde, istenilen noktalara çekmektir. Kaynağına göre farklı çeşit ve türleri olmakla birlikte, resim, yazı, haber, radyo, poster, broşür, bildiri, kitap, yazılı basın, dedikodu, tüm kitle iletişim araçları propagandanın araçları olabilir.

Kitle iletişim araçları değiştikçe ve geliştikçe propaganda daha yaygın kullanılmakta ve her alanda kitleler propagandaya maruz kalmaktadır. Psikolojik Savaşın en önemli unsuru olan propaganda Psikolojik Savaş uygulayıcılarının ellerindeki altın silahtır. Propaganda bir uzmanlık işi olmakla birlikte sistemlerin, kurum ve kuruluşların, hükümdarların, komutanların, siyasi ve askeri otoritenin meşrulaştırılmasında kullanılan en önemli araçlardan biri durumundadır.

Tarhan propagandanın: bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, tavır ve hareketlerini etki altında tutmak ve onları değiştirmek

¹⁰² Türk Dil Kurumu web sitesi, <http://www.sozcuk.gov.tr> (20.03.2019).

¹⁰³ Paul M. A., Linebarger. *A Syllabus of Psychological Warfare*, Propaganda Branch, Intelligence Division, The Pentagon Washington, 1946, s. 2.

amacıyla yayınlanan bilgi, belge, doktrin ve görüşlerden ibaret olduğunu belirtir. Bunun yanında propaganda ile birlikte düşman gurubu, ekonomik ve politik yalnızlığa itmek amaçlanırken, düşmanın moral gücü olan maneviyatının çökmesi de ancak Psikolojik Savaş yöntemi olan propaganda ile sağlanabilceğini aktarır.¹⁰⁴

Anthony Pratkanis ve Elliot Aranson, “propaganda işgaldır, yani bir saldırgan zihninizi ve düşüncelerinizi fethetmeye çalışmaktadır”¹⁰⁵ demektedir. Zihinlere fikir aşılama yöntemi olarak tanımlanan propagandanın teknik özellikleri şöyle sıralanmaktadır.¹⁰⁶

1. Dikkati çekmelidir.
2. Beden dili kullanılmalıdır.
3. İlgi uyandırılmalıdır.
4. İstek uyandırılmalıdır.
5. Evrensel değerlerin kabul edildiğini vurgulamalıdır.
6. "Başka çözüm yok" duygusu uyandırılmalıdır.
7. Ucu açık sorular sorabilmelidir.
8. Esprilerle belirli fikirleri telkin edebilmeyi başarmalıdır.
9. Dikkat, ilgi, istek uyandırabilmek.
10. İnternet kullanımı etkin olarak yapılmalıdır.

2.2. PROPAGANDA ÇEŞİTLERİ

Propagandanın farklı türleri konunun uzmanlarınca şöyle sıralanmıştır:

1. Beyaz propaganda
2. Gri propaganda
3. Kara propaganda
4. Silahlı propaganda
5. Karşı propaganda

Beyaz Propaganda kaynağı belli olan ve kendisini tanıtmak isteyen bir yöntemdir. Açık ve şeffaftır. Doğruluğa önem verilen beyaz propaganda yönteminde

¹⁰⁴ Tarhan, s.15.

¹⁰⁵ Ümit Özdağ, **Algı Yönetimi**, Kripto Yayınevi, Ankara, 2016, s.21.

¹⁰⁶ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz.: Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

yalan kullanıldığında güven sarsılır. Doğru, açık ve şeffaf propaganda kitlelerde güven uyandırır. Beyaz propagandanın malzemesi haberlerdir. Düşman tarafının hataları malzeme olarak kullanılır. Burada önemli olan bu malzemenin ne zaman, ne şekilde, nasıl ve hangi ölçüde kullanılacağını planlanmaktır. Psikolojik Savaşın hedefi, kalenin zayıf yönünü iyi belirleyip o hedefe ısrarla ve tekrarlar atışlar yapmak, sonuç olarak direnci zayıflatmaktır.

*Hitler, beyaz propagandayı başlangıçta çok iyi kullandı. O tarihte Almanya'da bulunan doyumsuz sermayenin, Alman ırkına verdiği zararın boyutunu anlatmak istedi. Alman ırkının üstün ırk olduğuna, diğer ırkların kültür taşıyıcısı ırklar olduğuna (Türk, Japon, Fransız), güçlü olanın hâkim olması gerektiğine, hâkim olmak için de savaşmak gerektiğine inanıyor, dünyaya ancak böyle hâkim olabileceklerini düşünüyordu. Hitler propaganda sayesinde iktidarı elimizde tuttuk, yine onun sayesinde dünyayı fethedeceğiz diyordu.*¹⁰⁷

Kaynağının belli olmadığı, doğruluğunun kanıtlanamadığı, Psikolojik Savaşın önemli propaganda unsurlarından birisi olan gri propagandanın ana malzemesi rivayetlerdir. Gri propagandanın yalan veya iftira olduğu da kesin değildir. Propagandayı çıkaranlar belirsiz olduğu için, gri propagandada en heyecanlı konular kullanılır. Bu yöntemde çoğu zaman doğru bir olaya çok sayıda yalan karıştırılıp, muhatabı küçük ve gülünç duruma düşürmek amaçlanır. Eğer senaryo iyi yazılmışsa işte o zaman rivayetler dilden dile dolaşır. Tarhan gri propagandayı tarihten bir örnekle anlatmaktadır: “Kapitalist sistemin Sovyet Rusya ile ilgili çıkardığı hikâyeler ve fıkralar sistemin çökmesinde büyük rol oynadı. Bu önemli olay gri propagandanın bir başarısı olarak tarihe geçti” .¹⁰⁸

Kaynağı belirli ama başka kaynaklardan çıkıyor gibi gösterilen kara propaganda yönteminde hile, entrika, yalan, iftira, fitne, sinsilik ve sahte delil serbesttir. Gizliliğin esas alındığı kara propaganda yöntemi, gerçekleri değiştirmeyi, inançları sarsmayı ve kamu düzenini karıştırmayı amaçlar. Bu bağlamda konuyu irdelediğimizde kara propagandanın ana amacını “yerleşmiş bir inancı yıkmak”¹⁰⁹ olarak tanımlayabiliriz. Kara propagandanın malzemesi olan yalan, iftira, bozgun çıkarıcı her türlü yol, sahte delil olduğu için, var olmayan her şeyi var gibi gösterir. Yalan, gerçekmiş gibi inandırıcı bir şekilde ortaya atılır. Bu yöntemi uygulayanlar hiçbir ahlâkî ve vicdani sorumluluk duygusu taşımazlar.

¹⁰⁷ Tarhan, s.16.

¹⁰⁸ Tarhan, s.16.

¹⁰⁹ Tarhan, s.18.

Silahlı propaganda: “Terör örgütlerinin kullandığı bir yöntemdir. Kendilerinin var olduklarını, etkili olduklarını kanıtlamak için kullanırlar”.¹¹⁰ Medyanın zaafından yararlanırlar. Bu modelin benimsenmesi sık rastlanan bir olgudur. Karşı propaganda, bazı grupların çıkarları birbiriyle örtüştüğünde silahlı, açık, bulanık ve gizli propagandaların beraber kullanılması olarak açıklanabilir. Propagandaya maruz kalacak muhatabın durumu ve tutumu göz önüne alınarak ve ileri teknoloji kullanılarak planlanmış propaganda örneklerine günümüzde sıkça rastlanmaktadır.

Propagandanın kullanışı bakımından incelediğimizde aşağıdaki başlıklar öne çıkmaktadır:

1. Stratejik propaganda
2. Taktik propaganda
3. İşgal propagandası
4. Karşı propaganda

“Stratejik propaganda uzun bir zaman içerisinde, uzun vadeli amaçları bünyesinde barındıran bir yöntemdir”.¹¹¹ Ana hedefi hedef toplumun kültürel değişimini sağlamaktır.¹¹² Zihin ve hafıza konularının inceliklerinden faydalanır. “Beyin yıkama yöntemidir”.¹¹³

Stratejik propagandanın tekrarı, uygulaması ve tamamlayıcısıdır. Ortaya çıkan ana hedefler ve kısa vadeli amaçlar için hazırlanan bir propaganda yöntemidir. Düşmanın yenilgileri, hataları, silah-malzeme eksiklikleri propaganda da kullanılır. Tespit edilen bir açık sürekli yapılan hücumlarla genişletilir.¹¹⁴ “Taktik propaganda yöntemi, düşmanın moralini bozarak, liderlerine olan güvenini sarsmayı hedefler”.¹¹⁵

İdari propaganda veya takviye edici propaganda da denilen bu yöntemde yeniden teşkilatlanma ve işgal edilen yerlerde itaati sağlamak amaçlanır. İşgal güçlerine karşı gelişen kin ve nefreti dağıtmak için, araçlara yerleştirilen hoparlörlerle rahatlatıcı mesajlar verilir. İşgal propaganda yönteminde her türlü ihtiyaç karşılanmaya çalışılırken eğitim, eğlence yerleri, ibadethanelerle ilgilenilir.

¹¹⁰ Tarhan, s.18.

¹¹¹ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz.: Tahir Tamer Kumkale, **Beynimizi Kimler ve Nasıl Yönetiyorlar**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2006.

¹¹² Özdağ, s. 34.

¹¹³ Tarhan, s. 22.

¹¹⁴ Özdağ, s. 35

¹¹⁵ Tarhan, s.23.

Güven duygusu ve sempati geliştirmeye çalışarak işgal edilen yerdeki bölge halkına iyi davranarak diğer işgallerde daha az dirençle karşılaşmayı amaçlarlar.¹¹⁶

Düşman tarafının propagandasının yalan olduğunu kanıtlamaya yönelik yapılan karşı propagandadır. Erken karşı propaganda, Doğrudan karşı propaganda, Dolaylı karşı propaganda ve Hedef şaşırtan karşı propaganda olarak ayrılır. Karşı propaganda da ana hedef askerler, siviller, düşman işgali altındaki dost gruplardır.¹¹⁷

Tüm bu propaganda yöntemlerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın propagandanın başarısını üç unsurun çok etkilendiği bilinir. Bunlardan birincisi propaganda yapanın yeteneğidir. Propagandayı yapan; usta ve enerjik biri olmalıdır. Propagandayı devamlı ve kurallarına uygun biçimde uygulayabilecek beceri ve birikime sahip olmalıdır. Yalan ve paranın öncelikli ve önemli bir değer olduğu günümüz dünyasında, propagandacı bu ortamı iyi değerlendirebilmelidir. Propagandanın başarısının unsurlarından bir diğeri psikolojik etüdün iyi yapılmasıdır. Karşı tarafın psikolojik zayıflıklarının ve güçlü taraflarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Propagandanın başarısını etkileyen son unsur ise propagandayı kabul edecek toplumun özellikleridir. Halk arasında anketler yapmak, örnek grupları incelemek, doğru kararı vermek için faydalı yöntemlerdir. Kaynağın analizinde propagandaya kaynak olan teşkilatın içindeki şahıslar incelenir. Kaynağın iyi incelenmesi propagandanın daha etkili şekilde uygulanmasını sağlar.

Propaganda süresince kullanılan araçların belirlenmesi gereklidir. Bunun için araç analizi yapılır. Hedef toplumun anlayışına uygun araç seçimi etkili propagandanın oluşturulması için önemlidir. Yapılan araştırma sonunda uygun araç seçimi sağlanmalıdır. Hedef kitleye uygulanacak propagandanın hazırlanmasına yardımcı olan içerik analizi sunduğu mesajlar ile halka verilecek mesajların ne anlama geleceğini belirler. Zihinlere etkileyici içerikte mesajlar göndererek halkın tepkisi ölçülür. Propagandanın hedefindeki kitlenin belirlenmesi önemlidir. Bu sayede belirlenen içerik, kaynak ve aracın doğru bir şekilde ve doğru hedefe yönlendirilmesini sağlar. Bir propagandanın hedefine ulaşması için, hedef kitlenin dikkatinin çekilmesi belirleyici bir unsurdur. Mesajın hedef kitle tarafından açık ve anlaşılır olması önemlidir. Güvenilir olması, hedef kitleyi şüpheye düşürmemesi önemlidir. Yapılan propagandanın, başlangıcından sonucuna kadar beklenen

¹¹⁶ Tarhan, s.23.

¹¹⁷ Tarhan, s.23.

etkinin, beklediğimiz şekilde olup olmadığının araştırılması, beklenen etkinin yaratılıp yaratılmadığının ölçülmesi açısından önemlidir.

2.3. POLİTİK PSİKOLOJİ

Politik psikoloji en genel anlamda farklı psikolojik teori ve teknikleri kullanarak ulusal ve uluslararası boyutlarda, toplumsal ve siyasal davranışların ve bunların altındaki bilişsel süreçlerin analizini yapan disiplinlerarası bir bilim olarak açıklanmaktadır. Bu yolla ulusal ve uluslararası boyutta devlet-birey, birey-toplum, toplum-lider, lider-birey, lider-lider arasındaki ilişkilere psikolojik yaklaşımlar geliştirir. Son yüzyılda literatüre girmiş olmakla birlikte “yeni ve henüz uygulama anlamında fazla gelişmemiş bir çalışma sahasıdır.”¹¹⁸

Bu bağlamda tek bir politik psikoloji tanımı yapmak zor olmakla birlikte farklı bilim insanları tarafından farklı tanımlar yapılmıştır. Psikiyatrist Serol Teber (1938-2004) politik psikolojinin disiplinlerarası olma özelliğine dikkat çekmiş ve “Politik psikoloji özellikle bugünün birey insanının sorunlarının sözcülüğünü üstlenmiş, psikolojinin en genç yan bölümlerinden biri: disiplinler arası bir bilim dalıdır.”¹¹⁹ demiştir.

Politik psikoloji alanında uzun yıllardır çalışan ve alanın öncülerinden olan Prof. Dr. Vamık D. Volkan: “Bazı araştırmacılar politik psikoloji alanında yapılan bazı araştırmalarda politik psikolojiyi çeşitli kuramlardan alınan bilgilerden oluşan, karışık ve belirsiz bir bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Aslında politik psikoloji insanın sosyal yönü üzerinde durmaktadır”¹²⁰ demiştir.

Teber, “Politik –psikolojinin temel eğiliminin kuramsal ve ampirik veriler ile praksi, politik davranışları, yoğun ve ayrılmaz bir bağlamlılık içinde değerlendirmeye çalışmak” olduğunu belirtmiştir.¹²¹ Yine Teber politik psikolojinin taraflı olduğundan bahsederken özellikle insandan yana olduğu vurgusunu yapar. Bu

¹¹⁸ Ayça Ferda Kansu, Nevzat Tarhan. **Politik Psikoloji ve Politik Öz-Yeterlik**, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, sayı: 6, s. 2.

¹¹⁹ Serol Teber, **İnsanın Hiçleşme Serüvenine Giriş; Politik-Psikoloji Notları**, Papirüs Yayınları, İstanbul, 2001, s. 28.

¹²⁰ Vamık D. Volkan, **Politik Psikoloji**, Çeviri ve Derleme: Prof. Dr. Abdülkadir Çevik, Doç. Dr. Birsun Ceyhun, Ankara, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1993, s.1. file:///C:/Users/user1/Downloads/6686-Politik_Psikoloji-Vamık_D.Volkan-Abdulqadir_Chevik-Birsun_Ceyhun-2010-118s%20(2).pdf_(20.04.2019)

¹²¹ Teber, s. 28.

bağlamda politik psikolojinin insanın var olma savaşının tümünü kapsadığını ve insanı bütünüyle ele aldığını aktarır. Politik psikolojinin, insanı toplumdan soyutlamadan toplum ve birey arasındaki bağla özellikle ilgilendiğini belirtir. “Burada amaç psikoloji ve psikiyatriyi daha fazla politize etmek değil, zaten günlük politikanın etkisinde yeteri kadar politize edilmiş birey psikolojisinin durumunu gözler önüne”¹²² sermektir demiştir.

Toplum ve kitle psikolojisi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Fransız sosyolog Gustave Le Bon (1841-1931) politik psikoloji kavramını ilk çalışanlar arasındadır. Bireyin psikolojisinin tek başınalıktan çıktıktan sonra kitle içinde değişimlere uğradığını dolayısıyla kitlenin davranış eğilim ve bu eğilimlerin sebeplerinin anlaşılmadan, insan ile ilgili hiçbir bilimin doğru açıklanamayacağını belirtir. Bu bağlamda Le Bon, “kitlelerin psikolojisinin birçok alanda uygulanabilir olduğunu ve bu bilim olmaksızın birçok tarih ve ekonomi olaylarının anlaşılması[nın] çok müşkül”¹²³ olduğunu belirtir

Bireysel eğilimlerin muhakkak ırka bağlı ve sabit olduğunu aktaran Le Bon, “bazı durumlarda kitlelerin onu oluşturan insanlardan farklı bir karaktere büründüğünü, bilinçli kişiliğin ortadan kalkıp kitlenin duygu ve düşüncelerinin tek bir tarafa yöneldiğini”¹²⁴ belirtir. Bu ruhu “kitle ruhu” olarak tanımlar. Fakat kitle ruhu kalıcı değildir ve dolayısıyla “kitlelerin şuursuz hareketlerinin, fertlerin şuurlu faaliyetlerinin yerine geçmesi çağımızın başlıca vasıflarındandır”¹²⁵ der.

Le Bon’dan sonra Sigmund Freud da politik psikoloji kavramını tartışanlar arasına girmiştir. Psikanalizin politik psikolojiye katkısı Freud’un yazdığı *Kitle Psikolojisi ve Ego Analizi*¹²⁶ adlı kitapta belirgin bir şekilde tartışılmıştır. Freud da Le Bon gibi bireyin psikolojisinin kitle psikolojisinden farklı olduğunu belirtir. Lider ve birey arasındaki ilişkinin libido kaynaklı olduğunu, zamanla bireyin ben duygusundan vazgeçip kendi benliğini liderde somutlaştırdığını belirtir. Freud kitabında “Le Bon... ile polemik yaparken bir yandan da bir tür psikanalitik toplum kuramını geliştirmeye çalışarak, çağının ve geçmişin politik olaylarını psikanaliz

¹²² Teber, s. 33.

¹²³ Gustave Le Bon, **Kitleler Psikolojisi**, çev: Hasan Can, Hayat Yayınları, İstanbul, 1997, s. 16-17.

¹²⁴ Le Bon, s. 20.

¹²⁵ Le Bon, s. 5.

¹²⁶ Daha fazla bilgi için bkz: Sigmund Freud, **Kitle Psikolojisi ve Ego Analizi**, Oda Yayınları, İstanbul, 2019.

yönteminin ışığında değerlendirmeye ve özellikle de, yönetici ile kitle arasındaki ilişkileri tartışmaya başlamıştır.”¹²⁷

Freud’dan sonra ve Freud’un psikanaliz kuramını geliştirerek Uluslararası literatürde psikolojiyi politikaya entegre eden ilk isimlerden biri siyaset bilimci (1902-1978) Harold D. Lasswell’dir. 1930 yılında yayınladığı *Psychopathology and Politics* kitabıyla siyaset bilimini, psikolojiyi, felsefe ve sosyolojiyi birleştirmiştir. İnterdisipliner bir yaklaşımla bireyin ve toplumun siyasal tutumlarının sebep ve sonuçlarının cevaplarını aramıştır. Psikanalizin, siyasal düşünce ve toplumsal davranışları, görünenin dışında keşfedilmesi gereken metinsel bir içerik olarak görmesi gerektiğini belirtmiş, başka bir deyişle, metnin arkasındaki gerçeği yorumlaması gerektiğini vurgulamıştır. İnsanın toplum içinde varoluş serüvenine farklı yaklaşımlar geliştirmiş, farklı kişilik tiplerinin topluma ve toplumsal siyaset algısına bakış açılarını araştırmıştır.¹²⁸ Laswell otuza yakın kitap ve iki yüz elliden fazla akademik yayınlara kendinden sonra gelen politik psikoloji çalışmalarına ışık tutmuştur.

California Üniversitesi Psikiyatri ve Biyodavranış Bilimleri Bölümü öğretim üyesi Jeanne Nickell Knutson’un (1934-1981) 1973 yılında hem editörlüğünü ve hem de kitabın bir bölümünün yazarlığını yaptığı *Handbook of Political Psychology* isimli kitap politik psikoloji alanında yazılmış ilk kolektif çalışma olma özelliğine sahiptir. Kitapta politik davranış ve tutumlar, politik kişilik tipleri, politik sosyalleşme, politik inançlar, yabancılaşma ve politik tavır, liderlik kavramı, politik psikolojide kullanılabilecek anketler gibi konular üzerinde çalışan bilim insanlarının çalışmaları yer almaktadır. Bunun yanında Jeanne Nickell Knutson da ‘Personality in the Study of Politics’ isimli makaleyle kitabın bir bölümünde yer almıştır.¹²⁹

Jeanne Nickell Knutson daha sonra 1978 yılında Los Angeles’da ‘Uluslararası Politik Psikoloji Derneği’ni’ (The International Society of Political Psychology) kurmuştur. Dernek kurulduğu günden bugüne yaklaşık 800’den fazla üye sayısına ulaşmıştır. Bünyesinde her yıl toplantı ve konferanslar düzenlemektedir. Alanda çalışan akademisyen ve araştırmacılar için fikir paylaşım platformları

¹²⁷ Teber, s. 35-36.

¹²⁸ Daha fazla bilgi için bkz: Harold D. Lasswell. **Psychopathology and Politics**, Viking Press, New York, 1966.

¹²⁹ Daha fazla bilgi için bkz: Jeanne N. Knutson (Ed.), **Handbook of Political Psychology**, Josey-Bass Publishers, California, 1973.

sunmaktadır. Politik psikoloji alanında önemli çalışmalar yapmış bilim insanları adına, her yıl yarışmalar düzenlemekte ve alanda çalışan yeni bilim insanlarını desteklemektedir.¹³⁰ Prof. Dr. Vamık Volkan Uluslararası Politik Psikoloji Derneği'nin 6. Dönem¹³¹ (1983-1984) başkanlığını yapmıştır.

Ülkemizde politik psikolojinin önderlerinden olarak bilinen ve 'Politik Psikoloji Derneği' (2006) kurucusu Prof. Dr. Abdülkadir Çevik'e göre "Politik psikoloji: büyük grupların, kitlelerin ve ulusların birbirleriyle olan ilişkilerini ele alarak, bu ilişkilerde rol oynayan psikolojik etmenleri değerlendirmektedir."¹³²

Prof. Dr. Abdülkadir Çevik ile Ömer Bekeç ve Kadir Çimen'in Türk Yurdu Dergisi için yaptığı söyleşide Çevik, politik psikolojinin çıkışını şöyle anlatır:

Politik Psikoloji'nin nasıl ortaya çıktığını anlatmakla başlayalım. 1974 yılında Başbakan Bülent Ecevit, Türkler ile İranlılar arasındaki sorunlarda bazı duygusal problemlerin etkili olduğundan bahsetmişti. O zaman pek kaale alınmadı ama 1977 yılında Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, İsrail Parlamentosunda yaptığı bir konuşmada diyor ki "Araplarla İsraililer arasındaki sorunların temelinde yüzde 70 psikolojik faktörler rol oynuyor." O zaman Amerika Devlet Başkanı Carter, Amerikan Psikiyatri Derneğinden bunun araştırılmasını istiyor. Dernek, 'ne yapacağız' diye düşünürken akıllarına Vamık hoca geliyor. Vamık hoca, Osmanlı döneminde Bursa'dan Kıbrıs'a göç ettirilmiş bir kadı torunudur. 1974 yılında Türkiye'ye bir yıllığına gelmişti, ben de yeni asistandım, o dönemden beri tanışıyoruz. O zaman ben ondan haftada beş saat ders alıyordum. O dönemde kendisi Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasındaki psikolojik ilişkileri analiz eden bir kitap hazırlıyordu. Ayrıca Atatürk'ün psikobiyografisiyle ilgili bir kitap hazırlığındaydı. Osmanlı tarihçisi Norman Stone ile birlikte hazırladıkları Kıbrıslı Rumlar ve Türklerle ilgili kitap, 1976 yılında Amerika'da Virginia Üniversitesi yayınları arasında basıldı. Bunun üzerine Amerikan Psikiyatri Derneği, "Araplarla İsraililer arasındaki psikolojik ilişkileri ancak Vamık hoca inceler" diye ona söylüyor. O da diyor ki, "Ben Rumları ve Türkleri bilirim ama Arapları, İsrailileri bilmem. Ama tarihçilerden diplomatlardan, psikologlardan, antropologlardan oluşan bir ekiple olabilir." Ardından 1978 yılında Virginia Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde bu amaçla bir merkez kuruyor.¹³³

Türkiye'de de 1992 yılında dönemin başbakanı Süleyman Demirel onayıyla Başbakanlığa bağlı 'Politik Psikoloji Merkezi' kurulmuştur. Merkez 'Etnik terörizm ve Psikoloji', 'Politik Psikoloji', 'Sovyet'lerdeki Politik Değişim ve 'Yeni Etnik Yapılanma' isimli çalışmaları yayınlamış, 1993 yılında Türkiye'nin ilk Politik

¹³⁰The International Society of Political Psychology, <https://www.ispp.org/about> (20.04.2019)

¹³¹The International Society of Political Psychology s. 1, (20.04.2019)

[https://www.ispp.org/uploads/attachments/ISPP_current_and_past_officers_website_\(Feb_2018\).pdf](https://www.ispp.org/uploads/attachments/ISPP_current_and_past_officers_website_(Feb_2018).pdf)

¹³² Çevik, Abdülkadir. **Politik Psikoloji**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 15.

¹³³ Bekeç, Ömer - Kadir Çimen, "Prof. Dr. Abdülkadir Çevik İle Politik Psikoloji Üzerine Bir Söyleşi", **Türk Yurdu Dergisi**, Ocak 2008. <https://www.turkocaklari.org.tr/soylesiler/prof-dr-abdulkadir-cevik-ile-politik-psikoloji-uzerine-bir-soylesi-3635> (20.04.2019) s.2

Psikoloji Çalıştayını yapmış, 1997 yılında merkez pasif konuma geçirilmiştir. Bu merkezle ilgili Prof. Dr. Abdülkadir Çevik şunları aktarmaktadır:

Bu merkez, terörün en yoğun ve şiddetli olduğu bir dönemde kuruldu. Biz o merkezde, terör ve terörizm psikolojisi konusunda araştırmalar yaptık. Bölgeyi gezdik, halkla konuştuk. Ben zaten 20 yılını orada geçirmiş biri olarak, bölgeyi çok yakından tanıyordum. Değerlendirmelerimizi, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Milli Güvenlik Kurulu ve İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere devlet kademelerine sunduk.¹³⁴

Günümüzde ise 2011 yılında Ankara Üniversitesi'nde kurulmuş olan 'Politik Psikoloji Uygulama Araştırma Merkezi' ve Üsküdar Üniversitesi'nde 2018 yılında kurulan 'Politik Psikoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi' bu alanda çalışmalarına devam etmektedir.

Politik psikolojinin üstünde çalıştığı ana kavramlar bu alanın kapsamını kavramak açısından önemlidir. Bu noktada Prof. Dr. Vamık D. Volkan'ın politik psikolojinin temeli ile ilgili aktardıkları çarpıcıdır:

İnanıyorum ki dost ve düşman edinme ihtiyacı politik psikolojinin temelidir. Bu politikaya yalnızca yüzeyde görünen davranışların ve açık süreçlerin psikolojisi değil insan gelişmesinin dinamikleri ile uğraşan derinlik psikolojisi de girer. Psikanaliz politik dediğimiz şeyin tarihsel, ekonomik ve kültürel yönlerinin karmaşıklığı ve her toplumda var olan oldukça değişmez elementleri anlamamız için bir anahtar verir. Politik grupların davranışına ışık tutan ve tutarlılık bekleyen politik psikoloji insan gelişmesinde elde ettiğimiz bilgiyi kullanarak davranış çözümlerimizde yardımcı olur. Derinlik psikolojisi ile davranış bilimlerinin politik psikolojide birleşmesi uluslararası ve etnik gruplar arası çatışmaları incelemede ve çözümlemede oldukça yararlı olabilir.¹³⁵

Politik psikolojinin ana kavramları dünyanın politik eğilimine göre değişim göstermekle birlikte üzerinde en çok tartıştığı konular şöyle sıralanabilir: seçilmiş travma, seçilmiş zafer, liderlik, kamuoyu oluşumu, kitle psikolojisi, terör, etnik terör, soykırım, semboller, mağduriyet psikolojisi, göç, siyasal tercihler ve nasıl oluştukları ve nereye evrilecekleri gibi.

Vamık Volkan: “seçilmiş travma terimini büyük bir grubun diğer bir grup tarafından kendini çaresiz ve mağdur edilmiş durumda hissetmesine neden olan bir olayı ifade etmek için”¹³⁶kullandığını belirtir. Volkan, toplulukların iradeleri dışında gelişen itibar kayıplarının psikolojik birer travmaya dönüşmesini şöyle açıklar :

¹³⁴ Bekeç-Çimen, s.1.

¹³⁵ Volkan, s.41.

¹³⁶ Volkan, s.88.

*Grup, olayın duygusal ve düşün düzeyindeki representasyonunu kendi içine sokarak paylaşmış incinme ve utanç duyulan ve onlara karşı gelişen savunmalar ile birlikte olayın 'anısını' nesilden nesile etnik kimliğin belirleyicisi olarak taşır. Her yeni nesil için esas olayın tanımı, hikayesi zamanla değişikliğe uğrar. Değişmeyen tek şey olayın grubun psikolojisinde oynadığı roldür. Bir travma bir kez "seçilmiş travma" olduğunda tarihi gerçek artık önemli değildir, önemli olan olayın psikolojik tasarımının grubun etnik kimliğinin temeli olmasıdır.*¹³⁷

Volkan seçilmiş zafer için “grupların seçilmiş başarıları önemlidir. Bunları canlı tutmak için ritüeller geliştirilir. Seçilmiş zaferler, seçilmiş travmalar gibi psikolojik ve mitolojik anlamlar kazanır ve etnik kimliğin özelliğini belirler. Bunlarda stres altında grubun ve dolayısıyla bireyin kimliğini korur” demiştir.¹³⁸

Vamık Volkan, etnik kavramını tanımlamanın zorluğundan bahsederken, bu kavrama farklı bilim dallarının farklı yaklaşımlar geliştirdiğini vurgular.¹³⁹ Abdülkadir Çevik ise “etnik bilincin gelişimini anlamak için en doğru ve en güvenilir kaynak çocuk psikolojisidir. Çocukta “ben” ve “diğerleri” ya da “öteki” kavramlarının nasıl geliştiğinin bilinmesi bu konuda bize yol göstericidir” demiştir.¹⁴⁰

*Genel olarak etnik gruplar şu özelliklerinin farklı olması ile tanınırlar. Sosyal ve kültürel miras, semboller, dil, müzik, efsaneler, folklor, aile hayatı, deri rengi, din ve tarihtir. Etnikliğe tarihsel yaklaşım bu kavramların dinamik güçlerini, kavramlar içine yatırılmış ve zaman zaman çok yoğunlaşan duygulan açıklamak için yetersiz kalır. Bu nedenle psikolojik yaklaşım olaya daha geniş boyutlar ve derinlikler kazandırır.*¹⁴¹

Burada önemli olan tarihi izler ve olaylardır. Tarihi izlerin dönüştüğü travmalar kitlelerin psikolojik analizlerini çıkarmada yol göstericidir. Dolayısıyla politik psikoloji nesilden nesile aktarılan bu olayların izini sürer ve gelecekte bir izdüşümünü yaratarak sonuçlar çıkarır.

Liderlik kavramı, politik psikolojinin üzerinde uzun yıllardır tartışmakta olduğu bir kavramdır. Örneğin, Le Bon kitlelerin kışkırtılarak telkin altına alınabildiğini ve telkin altına alınmış kimselerin sabit fikirli hale geldiklerini belirtir. Bireysel olarak hareket edemeyeceğini anlayan kişinin “ben” kavramından “biz

¹³⁷ Volkan, s.88-89.

¹³⁸ Volkan, s.91.

¹³⁹ Volkan, s.80-81

¹⁴⁰ Çevik, s. 73.

¹⁴¹ Volkan, s.81.

kavramına geçişinin telkin yoluyla sağlandığını aktarır.¹⁴² Bu bağlamda birey kitlenin içinde daha kolay yönetilir hale gelir. Liderin etkisi altında kalan bireyin, onun sözünün dışına çıkmasının imkansızlığı açıktır.

Politik psikoloji kavramı son yüzyılda literatüre girmiş olsa da, aslında birçok bilimin yardımcısı ve tamamlayıcısı konumundadır. Propaganda uygulamalarının şekillenmesinde kitlelerin ve bireylerin psikolojisinin analizinin yapılması, kitle eğilimlerinin sebep ve sonuç araştırmalarının yapılması şüphesiz ki propagandanın etki sahasını ve gücünü arttıracaktır. Politik psikoloji bu bağlamda hem psikolojik savaşın hem de politik psikolojinin tamamlayıcısı olması itibarıyla son derece önemlidir.

2.4. BEYİN YIKAMA

Amerikalı gazeteci ve propaganda uzmanı Edward Hunter (1902-1978), beyin yıkama terimini 1950 yılında yazmış olduğu “Brain Washing Tactics Force Chinese into Ranks of Communist Party” başlıklı makale ile literatüre kazandıran ilk kişidir. Mandarin dilindeki ‘xi-nao’, yıkamak (xi) ve beyin (nao), kelimesini bire bir çevirerek analiz sürecini “beyin yıkama” olarak adlandırmış ve daha sonra bu konu hakkında detaylı kitaplar¹⁴³ yayınlamıştır.

1951 yılında yayınladığı *Brain –Washing in Red China* adlı kitap *Miami Daily News* ve *The New Leader*’da yazdığı makalelerin ve 1950-1951 yıllarında Uzak Doğu ve Güneydoğu Asya da birebir beyin yıkamaya maruz kalmış insanlarla yaptığı röportajların toplamıdır.

Hunter, Çin’in en önemli ve en büyük politik doktrin okullarından biri olan Kuzey Çin Devrim Üniversitesi’nden yeni mezun Chi Sze- Chen’le bir röportaj yapar. Röportaj günler ve saatler sürer ve bir kaç büyük defteri doldurur. Daha sonra ses kayıtlarının üstünden Chi ile birlikte geçer ve kronolojik olarak olayları ve eksik yerleri doldururlar. Yaptığı röportajı anlattığı brain-washing bölümünü sekiz başlıkta ayrıntılı ve çarpıcı bir şekilde kitabına aktarır. ‘Ohay! Brain’ başlıklı ilk bölümde

¹⁴² Le Bon, s. 32-38.

¹⁴³ Edward Hunter’ın bu konu hakkında yazmış olduğu kitaplar için bkz.: Edward Hunter, **Brain – Washing in Red China**, Vanguard Press, Newyork,1951. Edward Hunter, **Brainwashing: The Story of Men Who Defied It**, Farrar, Strausand Cudahy, Newyork, 1956.

Chi hakkında bilgi aktarırken bir yandan da yaşadığı yüzyılın olaya bakış açısının çerçevesini çizer.

Bana yaşadıklarını anlatıyordu. Hikaye Çin için tamamen yeni olan “düşünce reformu”, “özeleştirici toplantıları” ve Komünist Partinin telkin (doktrinleştirme) edilme sürecinin genel anlamda Kızıl Çinde uygulanmasını kapsıyordu. Tüm bu süreçte Çinin sade halkı birçok açıklayıcı konuşma diliyle karşılaştı. Kısa ve grafiksel olan kendi dilsel doğalarıyla bu süreci “beyin yıkama” ve “beyin dönüştürme” olarak adlandırdılar. Komünistler ankarayı ele geçirdiklerinde, beyin yıkama Çinlilerde ana faaliyet haline geldi. Ortaya çıkmamış on binlerce erkek, kadın ve çocuğun beyni yıkandı. Öğrencilerden hocalara ve profesörlere, askerlerden belediye yetkililerine, gazetecilerden matbaacılara ve suçlulardan kilise cemaatlerine kadar çeşitlilik gösterdi. Mesleğe veya inanca ilişkin hiçbir istisna yoktu. Bireylerin güvenilir olarak kabul edilebilmesi için , “yeni demokraside” herkes önce beyin yıkamaya tabi tutuluyordu.¹⁴⁴

İnsan zihnine uyuşturucular, hipnotizma veya başka yollarla zarar verildiğinde, beyin dönüşümü, tüm bu sürecin doruk noktasıdır. Böylece gerçekte olanların hafızadan silinmesi ve yaşanmamış olanların hafızaya yeniden yüklenmesi sağlanır. Hunter, “Çinlilerin, “beyin yıkama” ve “beyin dönüştürme” ifadelerini oluştururken haklı olduklarını belirtir. İkisinin arasındaki farkı: ‘Beyin yıkama indoktrinasyonudur, nispeten basit bir prosedürdür, fakat beyin dönüştürme ölçülemez derecede daha kötü ve karmaşıktır. Beyninizi dönüştürebilmeniz için “emperyalist zehirlerden” kurtulmanız ve beyin temizliğine maruz kalmanız, eski fikirlerinizi ve hatıralarınızı aklınızdan çıkarmanız gerekir”¹⁴⁵ diye tanımlar.

Beynin nasıl çalıştığına dair araştırmalar, beynin nasıl kontrol edilebileceğine dair araştırmaların önünü açmış ve yeni bir bilim sahasının doğmasına sebebiyet vermiştir. 20.yüzyılda insanlık sadece teorik olarak beynin işleyişini keşfetmemiş bunun yanında düşünceleri etkileyen her şeyi incelemiştir. Psikolojinin bu yeni ilgi alanının çıktıkları özelde bireysel, genelde de büyük ve küçük şirketler, politik partiler ve hükümetler tarafından kullanılmıştır.

Dünyadaki siyasetçiler beynin gerçekliği ile ilgili keşifleri amaçlarına yönelik kullanmakta çabuk davrandılar. Temel olarak propaganda alanında çalıştılar. Soğuk savaş olarak adlandırdığımız psikolojik savaş tüm olasılıklarıyla bunun üstüne kurdular. Terim olarak soğuk savaş bir açıdan talihsizdir. Savaş alanında olmayan ve sadece masa etrafında var olan soğuk ve sıcak savaş arasında kesin bir çizgi oluşturdu. Soğuk savaşla kasıt Ortodoks olmayan bir silahla, hipnotik elemanlar ve el ilanlarıyla ya da Kızıl Çin'deki 'öz eleştirisi'

¹⁴⁴ Edward Hunter, **Brain –Washing in Red China**, Vanguard Press, Newyork, 1951, s.4.

¹⁴⁵ Hunter, s. 10.

*buluşmalarıyla ya da Kuzey Çin Devrim Üniversitesinde verilen kurslar ile sessiz bir şekilde savaşılmıştır.*¹⁴⁶

Bu bağlamda Hunter, Chi Sze- Chen'le olan röportajının ikinci başlığını 'What Do You Think?' olarak açmış ve Çin'de başlayan eğitim reformundan ve Chi'nin Tsing Hua Üniversitesinden Kuzey Çin Devrim Üniversitesi'ne naklediliş hikayesinden bahsetmiştir. Chi'nin okul duvar gazetesine yazdığı bir yazının onu nasıl Çin Komünist Parti Komite başkanının önüne getirdiğini aktarmıştır.

Chi'ne komite başkanı tarafından bir günlük tutturulmuş ve belirli günlerde bu günlük başkan tarafından okunmuştur. Bu sayede Chi'nin fikirleri öğrenilmiş ve politik bir eğitimden geçmesi yani zihninin istenildiği gibi şekillendirilmesi için otuz üç arkadaşıyla birlikte Kuzey Çin Devrim Üniversitesi'ne nakledilmiştir.¹⁴⁷

Kitabın sonraki bölümü üniversitedeki eğitimi ve işleyişi, öğrencilerin ayrıldıkları bölümleri anlatır. Chi asıl eğitimin başladığı günü şöyle anlatır:

*Ai Tze-chi bize "İşçi Dünyayı Yaratır" başlıklı bir konferans verdi. Bize atalarımızın hayvan olduğunu ve düşük menşemizi asla unutmamamız gerektiğini söyledi. Daha fazla bir parazit olarak yaşayamayacağımızı; zor bir yaşam sürmemiz ve işçilerin gelişmesine yardım etmemiz gerektiğini anlattı. Yedi saat boyunca konuştu.*¹⁴⁸

Dokuz haftalık bir kurs gördüklerini aynı süre ve ses tonuyla Ai'nin onlara 'İşçi Dünyayı Yaratır', 'Fikir Oluşumu ve Sınıf Mülkiyeti', 'Sınıf Oluşumu', 'Enternasyonalizm', 'Çin Komünist Partisinin Tarihi', 'Çin Devriminin Tarihi', 'Çin'de Emperyalist İşgalin Kısa Tarihi', 'Modern Çin Tarihi' konularını anlattığını, not almalarını ve ezberlemelerini istediğini ve daha sonra tartışma grupları içerisinde bu konuları konuştuklarını aktarır.¹⁴⁹ Fikir eğitimi olarak adlandırdıkları bu eğitimlerin teoride kalmadığı açıktır. Öğrencilerin, işçi sınıfının yaşantılarını gözlemlemenin ötesinde, bire bir o yaşantıyı deneyimlemeleri sağlanmıştır. İşlemeleri için topraklar verilmiş, daha sonra mahsulleri korumaları istenmiştir. Tutturulan raporlar ve yapılan fikir paylaşımı toplantıları sayesinde her birinin fikri gelişimi izlenmiştir.

Gecesini uykusuz geçiren öğrencilerin neden uykusuz kaldıkları sorgulanmış, konuyla ilgili rapor yazmaları istenmiş, hangi fikirlerin onları

¹⁴⁶ Hunter, s. 12.

¹⁴⁷ Hunter, s. 14-18.

¹⁴⁸ Hunter, s.26.

¹⁴⁹ Hunter, s.18-27.

uyutmadığı cevabı aranmıştır. Hunter'ın dikkat çektiği noktalardan en önemlisi ise kişisel yakınlıklar kurularak, herkesle paylaşamadıkları duygularının eğitimlerle paylaşılmasının sağlanmasıdır. Bu yaklaşımın Amerika'da psikiyatri kliniklerinde kullanıldığını belirten Hunter, aslında beyin yıkamanın psikoloji ve psikiyatri bilimini kullanmaktan başka bir şey olmadığını söylemektedir. Tekrar ettirilen, ezberletilen fikirler üstünden korkutulan ve dönüştürülen öğrencilerin aileleriyle bağlarını koparmaları istenmiş, evlenmelerine izin verilmemiştir. Bu noktada Chi kitabın ilerleyen bölümlerinde ailesinden koparılacak istenirken, okuldan mezun oluş ve bu beyin yıkama sisteminden kaçış öyküsünü anlatmaktadır.¹⁵⁰

Edward Hunter 1956 yılında *Brainwashing: The Story of the Man Who Defied It* adlı bir kitap daha yayınlamıştır. Kitabın çarpıcı Pavlov bölümünde 1950'de, Sovyetler Birliği Bilimler ve Tıbbi Bilimler Akademisi'nin birleşik oturumunun tüm ayrıntılı raporunu içeren, Moskovada yayınlanmış ciltsiz bir kitapla karşılaştığını ve kitabın tek konusunun Pavlov olduğunu aktarmıştır.¹⁵¹

Pavlovun koşullu refleks deneylerini sadece köpekler üstünde değil, insanlar üstünde de yaptığını anlatan 1928 yapımı 'The Nervous System' filminin çarpıcı bölümlerini aktaran Hunter, özellikle Sovyet Gizli Polisinin laboratuvarlarında sandalyeye bağlı oturtulmuş genç bir adamın aynı köpek deneyinde olduğu gibi ağzına salya sayıcının takıldığını, ışıktan sonra gelen ve üstten atılan kek ve kurabiyelerin genç adamın salyalarının akmasını sağladığını ve sonrasında bir kaç denemeden sonra ışık verilerek ama kek yada kurabiye verilmeyerek genç adamın salyalarının aktığının gözlemlendiğini ve bunun da çok ciddi bir laboratuvar ortamında yapıldığını aktarır. Yani koşullu refleksler üretilebilir. Kremlin refleksi geliştirmek için ışık yerine kelimeleri kullanır. Beyin yıkamada sıklıkla kullanılan koşullama Pavlov'un deneyleriyle geliştirilmiştir. Rusya Komünist Partisinin ilk lideri ve Sovyetler Birliği'nin kurucusu Vladimir Lenin (1870-1924), Pavlov'u Kremlin'e çağırarak yaptığı deneyler hakkında bir rapor tutmasını istemiştir. 1936'da gündeme gelen bu denemelerden sonra, beyin yıkama stratejilerini geliştirmek için klinik

¹⁵⁰ Daha fazla bilgi için bkz: Edward Hunter, **Brain –Washing in Red China**, Vanguard Press, Newyork, 1951.

¹⁵¹ Edward Hunter, **Brainwashing: The Story of Men Who Defied It**, Farrar, Strausand Cudahy, Newyork, 1956, s. 17.

deneyler yapılmaya hız verilmiş ve bunun için Moskova'daki Lubianka hapishanesinin laboratuvarlarında kullanılan mahkumlar dahi kullanılmıştır.¹⁵²

Açlık, tehdit ve şiddet, psikiyatri klinikleri, ilaçlar ve hipnotizm, konuşma grupları, itiraf etme, koşullama gibi beyin yıkamada kullanılan bir çok yöntem zaman içinde geliştirilerek uygulamaya konmaya devam edilmiştir. Hunter, “beyin yıkamanın iki işlemden oluşan: genişleme ve kontrol için politik bir strateji olarak ortaya çıktığını ve bunlardan ilkinin yumuşatmak için koşullamak (daha çok kontrol amaçlı bir süreç) diğerinin ise dönüşüm sağlamak amaçlı telkin veya ikna işlemi”¹⁵³ olduğunu belirtir.

1936-1939 yılları arasında Komünist Parti üyesi olan ve daha sonra antikomünizm için ABD’de çalışan Kenneth Goff (1919–1972), *Are the People of America Being-Brainwashed into Slavery?* isimli bir kitap yayınladı. Hunter, bu kitabın *Communist Manual of Instructions of Psychopolitical Warfare*¹⁵⁴ isimli ABD’deki komünistleri eğitmek için kullanılan kitaptan yazıldığını belirtir. Kitap on altı bölümden oluşmakta ve Rusya’nın Amerika’ya uyguladığı psikopolitik savaştan bahsetmektedir. ABD halkını bu tehdide karşı uyarmaktadır. Bu on altı bölümün başlıkları şöyledir:

*Politik bir organizma olan insanın yapısı ve anatomisi, Ekonomik bir organizma olan insanın incelenmesi, Bireyler ve kitleler için devletin amacının sınıflandırılması, Sadakatin incelenmesi, İtaat kavramı, İnsanın uyarıcı ve cevap mekanizması, Şok ve tahammül, Deneyimin kategoriler, İlaç kullanımı, Telkin kullanımı, Rusya’da politik psikolojinin genel kullanımı, Karşı politik psikolojinin genel kullanımı, Yabancı ulusları işgalde, politik psikoloji kullanımı, Rusya dışındaki ulusların politik psikolojik organizasyonlarının aktiviteleri, Düşman uluslarda esir felsefesi oluşturmak, Yurtdışındaki antipolitik psikoloji hareketleri karşılamak, Bilimsel bir çağda politik psikoloji kuralının kaderi.*¹⁵⁵

Kitap Rus Gizli Servisi başkanı Lavrenty Pavlovich Beria’nın (1899 –1953) Lenin Üniversitesi’nde Amerikalı öğrencilere yaptığı konuşmayı içeren bir bölümle başlamaktadır. Beria, Lenin’in ölümünden sonra Rusya Komünist Partisinin başına geçen Josef Stalin (1878-1953) tarafından “korkunun mimarı olarak” isimlendirilmiştir. Beria temizlik adı altında yüzlerce insanın ölüm emrini vermiş

¹⁵² Hunter, *The Story*, s. 19-25.

¹⁵³ Hunter, *The Story*, s. 199.

¹⁵⁴ Kenneth Goff, ***Are the People of America Being Brainwashed into Slavery?***, Freedom Builders of America, California, dnk.

¹⁵⁵ Goff, s.1.

birisidir. Kendi özel makam odasının yanında sadece ona ait sorgu odalarının bulunduğu bilinir. Bu odalarda uyguladığı ve uygulattığı yöntemlerin acımasızlığı, yaptığı katliamlar ve işkenceler ile ilgili pek çok çarpıcı anekdot anlatılır. Kısa ama tüm acımasızlığını anlatan bir anekdot şöyledir:

Bir zamanlar Stalin, Urallardan bir işçi heyeti ile bir araya geldi. İşçiler ayrılınca, Stalin piposunu aradı ama bulamadı. Beria'yı aradı ve 'Lavrentiy, pipolarım bu işçilerin ziyaretinden sonra ortadan kayboldu' dedi. Beria: 'Evet, Yosif Vissarionovich, hemen uygun önlemleri alacağım.' dedi. 'On dakika sonra Stalin masasından bir çekmece çekti ve piposunu gördü. Bir kibrit yaktı, bir duman halkası çıkardı ve Beria'nın numarasını aradı. 'Lavrentiy, pipom bulundu.' dedi. 'Ne yazık' dedi Beria. 'Hepsi az önce itiraf etti.'¹⁵⁶

Beria'nın sorgu tekniklerinin ürkütücülüğünü gözler önüne seren bu anekdot, korkunun mimarı olarak bilinmesi savını haklı çıkarmaktadır. Sorgu sırasında itiraf ettiremeyeceği insanın olmadığı kanısı ortaktır. İlber Ortaylı 20. yüzyılın eli kanlı bir figürü yazısında: "Beria terörü daha rafine yöntemlerle geliştirdi. Parlak bir Bolşevik geçmişi yoktu hatta zamanında anti-bolşevikti; ama kazanan taraf onlar olunca başından beri ÇEKA'nın ve gizli servisin en acımasız ve zeki adamı olarak sivrildi. İnsanların psikolojisi üzerinde oynamayı seven biriydi"¹⁵⁷ demiştir.

Kenneth Goff'un kitabının ilk bölümünde Beria'nın politik psikolojinin ana amaçlarından bahsettiği konuşmasının önemli noktaları şöyle sıralanabilir:

İlk önemli psikopolitik amacımız, düşmanın kültüründe maksimum seviyede bir kaos yaratmak olmalıdır. Kaos ve güvensizlik, ekonomik durgunluk, bilimsel kargaşada büyür. En sonunda yorgun nüfus sadece bizim önerdiğimiz kominizmde barışı arar ve sonunda tüm kitlelerin sorunlarını kominizm çözer.'¹⁵⁸

Kitabın ilerleyen bölümlerinde Goff politik psikoloji ve komünist rejimin politik psikoloji uygulama alanlarını ve tekniklerini geniş bir şekilde verir. Bu kitap daha sonra İngiliz Edebiyatçısı Alexi Drobychev tarafından, *A Synthesis of The Jewish Communist Textbook on Psychopolitics* ismiyle tekrar basılmıştır.

¹⁵⁶ 'Prominent Russians: Lavrentiy Beria' <https://russiapedia.rt.com/prominent-russians/politics-and-society/lavrentiy-beria/> çeviri tarafımdan yapılmıştır. (20.04.2019)

¹⁵⁷ İlber Ortaylı, '20'nci Yüzyılın Eli Kanlı Bir Figürü', *Milliyet Gazetesi*, 5 Ocak 2014, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/20-nci-yuzyilin-eli-kanli-bir-figuru-1817360> (20.04.2109)

¹⁵⁸ Daha fazla bilgi için bkz: Kenneth Goff, *Are the People of America Being Brainwashed into Slavery?*, Freedom Builders of America, California, dnk, s. 3-4.

2006 yılında John Coleman, *The Tavistock Institute Of Human Relations: Shaping the Moral, Spiritual, Cultural, and Political and Economic Decline of the United States of America*, isimli bir kitap yayınlamıştır. Kitapta Coleman, Wellington House'dan sonra, 1921 yılında İngiltere'de kurulan Tavistock Enstitüsü'nün hızla dünyanın önde gelen "beyin yıkama" enstitüsülerinden biri olduğunu belirtir. Kamuoyunun fikrini kitlesel olarak "manipüle etmenin"¹⁵⁹ modern biliminin Londra'daki Wellington House isimli kurumunda doğduğunu söyler. İngiliz Lord Rothschild ve Rockefeller'ın girişimin finanse edilmesinden sorumlu olduklarını belirtir. Tavistock'taki fizyolog ve psikologlar tarafından hazırlanan propaganda baskılarının şartlı koşullama oluşturduğunu ve yoğun uğraş verilmezse asla onların istemediği hiç bir şey yapamayacağını belirtir. Lord Northcliffe, Walter Lippman, Edward Bernays ve Eleanor Roosevelt gibi isimlerin Tavistock Enstitüsünün propaganda fabrikaları olduğunu belirtir. Yeni fikir, inanış ve kültürlerin halkın farkına bile varmadan kabul gördüğünü anlatır.¹⁶⁰

Beyin yıkama propagandanın etkin elemanlarından biri olmakla birlikte, psikoloji biliminin yüzyıllardır gelişen teknikleriyle politik ve psikolojik savaş bağlamında kullanılmıştır. Ve hala özellikle basın yayın organları tarafından kullanılmaktadır. Neyi, neden ve nasıl yaptıklarını bilmeden dönüşüme uğrayan kitlelerin politik psikolojik çözümlemeleri yarının dünyasını şekillendirmede önemli çıkarımlardır.

¹⁵⁹ Daha fazla bilgi için bkz: Herbert Schiller, **Zihin Yönlendirenler**, çev. Cevdet Cerit, Pınar Yayınları, İstanbul, 1993.

¹⁶⁰ Daha fazla bilgi için bkz: John Coleman, **The Tavistock Institute Of Human Relations: Shaping the Moral, Spiritual, Cultural, and Political and Economic Decline of the United States of America**, World in Review, 1st Edition edition 2006.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEŞRULAŞTIRMA STRATEJİLERİ

3.1. MEŞRULAŞTIRMA

Meşru denince ilk akla gelen karşılıklı uygun bulma ve anlayış paylaşımı olmalıdır, bu bir tür razı geliş ve ikna olma durumudur. Meşrulaştırma bir inanç silsilesidir. Buradaki inanç bireyin ve yöneticilerin siyasi otoritenin meşruiyetine inanmalarıdır.

Meşruiyeti “siyasi sistemin kurumun ve yöntemlerinin en uygun kurum ve yöntemler olduğu yolundaki inanç ve güven” olarak açıklayabiliriz.¹⁶¹ Max Weber meşrulaştırmanın öneminden bahseden ilk sosyolog olmakla beraber bu inanç ve güvenin nasıl oluştuğu konusunda “üç meşruiyet modeli”ni oluşturmuştur. Bunlar geleneksel, yasal-ussal ve karizmatik meşruiyet türleridir.

Dinsellik ve kutsallık içeren geleneksel model, modern dünyanın evrimleştiği düzene uymamıştır, geleneklerin kabulüne ve sürdürülmesine dayalı bu meşrulaştırma sistemi modern dünyada kabul görmemiştir. Bireyin toplumdan soyutlanıp bağımlılığının azalması ve değişen ekonomik düzen artık toplumsal dayanışmayı zorunlu olmaktan çıkarmış, bireyin gelir olanakları daha önemli hale gelmiştir.

“Kurallar, kavramlar ve kurumlar kişisellikten soyutlanmış ve biçimsel hale gelmişlerdir”.¹⁶² Burada değişime ayak uydurma önemsenmiş ve birey kendi özerkliğini ilan etmiştir. Dolayısıyla kişiler değil kurumlar önem kazanmış, itaat kişilere değil kurumlara kaymış ve rasyonelizasyonun ve bürokrasi kavramının temelleri atılmıştır. Ekonomik açıdan faydalı olanın meşru olarak algılandığı bu sistem tüm ideolojiler için geçerliliğini korumuştur.

Kutsala duyulan itaatten bireyselliğin gerektirdiği rasyonelizme dönen meşruluk kavramı, otoritelerin kendilerini meşrulaştırmak için ekonomiyi ve bürokrasiyi temel almaları üzerinde evrimleşmiştir.

Weber ortaya koyduğu bürokratik modelde görevlerin hiyerarşik bir sistem oluşturacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini anlatır. Hiyerarşinin her aşamasında

¹⁶¹ Cemil Oktay, **Siyaset Bilimi İncelemeleri**, Alfa, İstanbul, 2003, s. 10.

¹⁶² Max Weber, **Sosyoloji Yazıları**, çev, Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 379.

yetki ve görevlerin önceden belirlenmiş kanunlar ve idari kurallarla çerçevelenmesi gerektiğini anlatır. Görevlerin bölümlere ayrılması gerekliliğinin üzerinde durur, uzmanlaşmış kişilerin belirli kurallar doğrultusunda; kişiselliğin ötesinde resmi bir şekilde yürütülmesi gerektiğini belirtir. Yine Weber'e göre çağdaş devletin hukuk düzeni kanunlara dayandığı sürece kişilerin gözünde meşrudur. Bu meşruluk, hukuki meşruluğu aşp toplumsal meşruluğu da içine almalı, kitlelerin rızası üstüne kurulmalıdır.

Weber'in bürokrasi modeli sanayi toplumlarının gereksinimlerine cevap bulmuş, ideolojilere rasyonel ve hukuki zeminler hazırlama yolunda sistemler oluşturulması gerektiğini vurgulamış, kuralların önceden belirlendiği bir bürokrasi modelinde ortaya çıkan örgütlü yapının istikrar ve düzeni öne çıkaracağı vurgulanmıştır.

Weber'den sonra Talcott Parsons, Meyer ve Royan, Mark Suchman gibi düşünürler meşrulaştırma üstüne çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Parsons meşrulaşmayı daha bütünsel algılamış ve sadece idari kurallara bağlı kalınmaması gerektiğini toplumun inançlarının, değerlerinin ve normlarının hepsiyle uyumlu bir sistemin oluşturulması gerektiğini ortaya koymuştur.

Suchman ise, sosyal olarak ele alınmış ve hazırlanmış normlara uygun eylemlerin gerçekleştirilmesi ile ancak meşruiyetin elde edilebileceğini açıklamış ve burada toplumun değerlerinin ve inanç sistemlerinin ve olayları algılayış biçimlerinin önemsenmesi gerektiğini öne çıkarmıştır. Bilindiği gibi, Suchman meşruiyet sağlama modelini genel, pragmatik, moral ve bilişsel meşruiyet şekillerine göre temellendirmiştir.

Genel anlamda meşruiyeti çevreye uyum sağlayarak, çevreyi manipüle ederek, değişimin algılanmasını sağlayarak, başarıyı muhafaza ederek, kontrol operasyonları yaparak ve ustaca iletişim kurarak sağlayabiliriz. Pragmatik meşrulaştırma taleplere uyarak, ihtiyaçlara cevap vererek, kurucu unsuru üye atayarak, itibar oluşturarak, pazar seçerek, dostça izleyicileri konumlandırarak, dostça üyelere yardım ederek, gözlemleyerek, düşünce liderlerine danışarak, değişimi koruyarak, kontrol güvenilirliğini sağlayarak ve dürüstçe iletişim kurarak, güven depolayarak sağlanabilir. Ahlaki meşrulaştırma, ideallere uyarak, uygun çıktılar üreterek, kurumlara yerleşerek, sembolik gösteriler yaparak, alan ve amaçları

belirleyerek, ikna ederek, başarıları sergileyerek, propaganda yaparak, etik gözlemler yaparak, uzmanlara danışarak, mülkiyeti koruyarak, kontrol sorumluluğu alarak, otoriter iletişim kurarak itibar depolayarak, varsayımları koruyarak, kontrol basitliği sağlayarak, gerçekçi konuşarak sağlanabilir. Bilişsel meşrulaştırma, modellere uyarak, standartları taklit ederek, operasyonları şekillendirerek, operasyonları uzmanlaştırarak, kurumsallaşma arayışına girerek, ısrar ederek, yeni modelleri yaygınlaştırarak, yeni modelleri standartlaştırarak, bakış açılarını gözlemleyerek, şüphecilere danışarak, varsayımları koruyarak, gerçekçi konuşarak sağlanabilir. Toplumsal rızanın sorunsalı olan meşrulaştırma, bireyin rasyonalizasyonu ile ilintilidir

3.2. MEŞRULAŞTIRMA STRATEJİLERİ

*Power and Ideology in American Political Texts*¹⁶³ adlı eser meşrulaştırma ve ideoloji arasındaki ilişkiyi inceler. Meşrulaştırma söyleminin özelliklerini belirtip, meşrulaştırmanın söylemsel boyutu ile ilgilenir. Söylemin önemli bir fonksiyonu olan ve söylemsel bir pratik olan meşrulaştırmanın, aslında söylem analizcileri tarafından da uzun bir müddet gereken ilgiyi görmediğini vurgular. Meşrulaştırma için sadece ikna edici söylemin yeterli olmadığını bazı ikna edici faktörlere de ihtiyaç duyulduğunu, meşrulaştırmanın kurumsal bir haklı çıkarma olduğu belirtir. Meşrulaştırmanın bütün stratejilerinin iktidara ihtiyaç duyduğunu ve iktidarı kötüye kullandığını aktarır. Meşrulaştırma süreci içerisinde, ne söylendiği kadar o olay veya hareketin nasıl söylendiği veya anlatıldığının da önemi üzerinde durur.¹⁶⁴

Söylem analizi üstüne uzun yıllardır çalışan Profesör Theo van Leeuwen, *Discourse and Practice New Tools for Critical: Discourse Analysis* kitabının “The Discursive Construction of Legitimation” bölümünde meşrulaştırmanın dört ana kategorisinden bahseder. Bu kategoriler şunlardır: Otorite göstermek (Authorization), Akılcılık (Rationalization), Ahlaki Değerlendirme (Moral Evaluation) ve Öyküleme (Mythopoesis). Bu meşrulaştırma stratejilerinin ayrı ayrı veya bir arada kullanılabileceğini belirtir. Meşrulaştırılacak fikir ya da kurumdan hiç bahsetmeyip

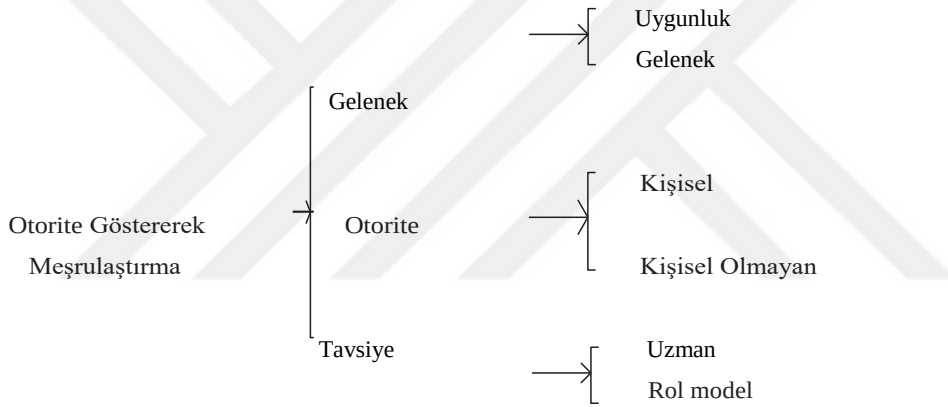
¹⁶³ Füsün Çoban Döşkaya, **Power and Ideology in American Political Texts: A Critical Discourse Analysis**, Dinç Ofset, İzmir, 2010, s. 28-32.

¹⁶⁴ Çoban Döşkaya, s. 28-32.

tüm bir metni kapsar gözlemlenirken bazen de metne serpiştirilmiş bir şekilde kullanılabilen stratejiler olduğunu vurgular.¹⁶⁵

Theo van Leeuwen, otorite göstererek meşrulaştırma da amacın: neden yapmalıyız? ya da neden bu yolla yapmalıyız? sorusunun cevabını bir otoriteyle kişi veya kurumla ilişkilendirmek olduğunu belirtir. Otorite göstermek (Authorization) başlığını, Personal Authority (kisisel otorite), Expert Authority (uzman otorite), Role Model Authority (rol model otorite), Impersonal Authority (kişisel olmayan otorite), The Authority of Tradition (gelenek otoritesi), The Authority of Conformity (Uygunluk Otoritesi) alt başlıklarıyla kategorize eder.¹⁶⁶

Tablo 1: Otorite Göstererek Meşrulaştırma Stratejisi

Kaynak: Leeuwen, s. 109.

Yukarıdaki tablo Theo van Leeuwen'ın otorite göstererek meşrulaştırma stratejisinin dayandığı noktaları göstermesi açısından önemlidir. Tabloda gelenek, otorite ve tavsiyelerin başvurduğu teknikler verilmektedir. Bireysel otorite göstererek meşrulaştırmanın, daha çok kurumsal ya da bireysel doğrulama merkezi olarak bir kurum ya da kişi üstünden yapıldığını aktarır.¹⁶⁷

Uzman otorite göstererek meşrulaştırma stratejisinde ise meşrulaştırmayı yapan daha çok uzmanlaşmış bir kurum ve kişidir. Konuyu tartışmaya açmadan uzman görüşüne (burada bahsedilen uzman görüşü bir laboratuvar ortamında

¹⁶⁵ Theo Van Leeuwen. **Discourse and Practice New Tools for Critical: Discourse Analysis**, Oxford University Press, Newyork, 2008, s.105-106

¹⁶⁶ Leeuwen, s. 105-106.

¹⁶⁷ Leeuwen, s. 106.

kanıtlanmış bir olgu da olabilir veyahut sadece konuda uzman bir profesör ya da yayınlanmış akademik çalışmalar da olabilir) başvurarak referans gösterilir ve dolayısıyla bahsedilen konu doğrulanmış olur.

Rol model otorite göstererek meşrulaştırma stratejisinde ise özellikle ünlüler ve liderler kullanılır. Theo van Leeuwen yaşam tarzları toplum tarafından kabul görmüş ve benimsenmiş ünlü ve liderler üzerinden meşrulaştıran fikirlerin en çok reklam sektöründe kullanıldığını belirtir.

Kişisel olmayan otorite göstererek meşrulaştırma stratejisinde ise meşrulaştırmanın sadece kişiler üstünden değil kurumlar ve kurallar üstünden de yapılabileceğini belirtir. Kullanılan kelimelerin kural- yasa- zorunluluk- politika- mecburiyet gibi kavramların üzerinde döndüğünü aktarır.

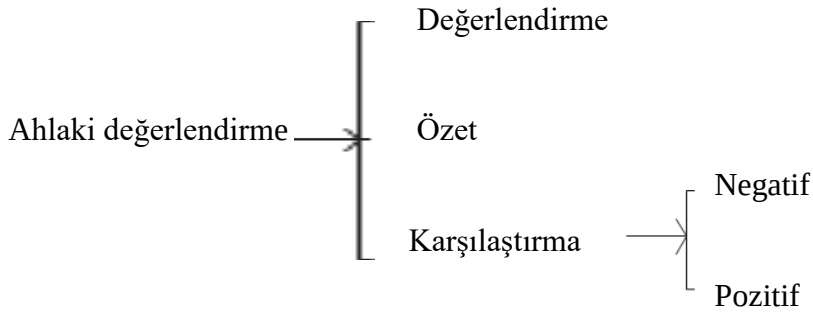
Geleneği otorite göstererek meşrulaştırma stratejisinde ‘neden’ sorusunun cevabı verilirken “çünkü gelenekler böyle, biz bunu hep böyle yapıyoruz”, ya da “bu bizim alışkanlığımız, yıllardır böyledir ve değişmez” şeklinde verilir. Dolayısıyla meşrulaştırılan konu üstüne aslında çok fazla soru sorulmaz, zaten yıllardır olduğu gibi kabul edilmekte ve nesilden nesile aktarılmaktadır.

Uygunluğu otorite göstererek meşrulaştırma stratejisinde ise neden sorusunun cevabı: , çünkü herkes böyle yapıyordur. Tekrarlar üzerinden verilen örneklerle, herkesin yaptığının doğallığı örtüsünde kitlelere meşrulaştırılmak istenen fikir kabul ettirilir.

Leeuwen’ın ahlaki değerlendirme stratejisi ‘iyi’ ve ‘kötü’ kavramlarının toplamı olan toplumsal değerler üstüne kuruludur. Bu stratejiyi uygularken toplumun değer yargılarına tanındık olmak önemlidir. Leeuwen, burada kullanılan sıfatları “değerlendirme” “özetleme” ve “benzerlik” başlıkları altında kategorize eder. Pozitif ve negatif sıfatların kullanımının önemini aktarır. Ahlaki değerlendirme stratejisinin ana elemanlarını Leeuwen aşağıdaki tabloda özetler.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Leeuwen, s. 107-112.

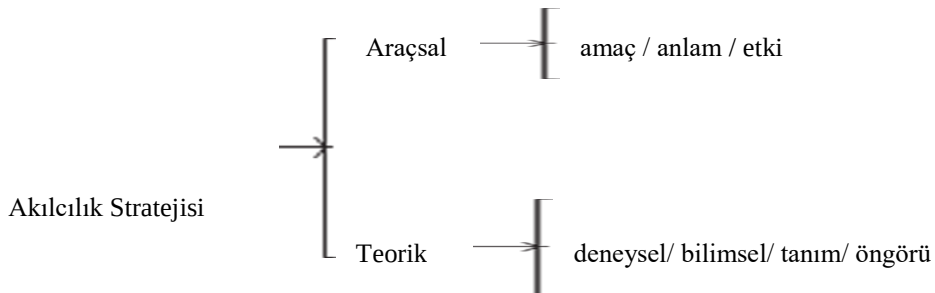
Tablo 2: Ahlaki Değerlendirme Stratejisi

Kaynak: Leeuwen, s. 112.

Akılclılık stratejisinde Leeuwen, ahlaki değerlendirme ve gerçekçiliğin birbirinden ayrılmaması gerektiğini belirtir. Akılclılık stratejisini araçsal ve teorik olarak ikiye ayırır. Etki, kullanım ve amaçların araçsal olarak kullanılması gerekliliğini belirtir. Teorik akılcı meşrulaştırmanın ise ahlaka ya da bir otoriteye başvurulmadan doğal olay örgüsünün içinde var olması gerekliliğini vurgular.¹⁶⁹ Aşağıdaki tabloda Leeuwen akılclılık stratejisinin ana elemanlarını özetlemiştir.

Tablo 3 : Akılclılık Stratejisi

Kaynak: Leeuwen, s. 117.

Leeuwen'ın dördüncü meşrulaştırma stratejisi öyküleme stratejisidir. Tam manasıyla, meşrulaştırmanın hikayeleştirilme yoluyla yapılması olarak tanımlanır. Leeuwen hikayeleri ahlaki ve önleyici olarak ikiye ayırır. Ahlaki hikayelerin daha

¹⁶⁹ Leeuwen, s. 113-117.

çok kuralları ve değerleri öğrettiğini belirtir. Önleyici hikayeler ise uyarıcı niteliği taşır. Yapılmaması gerekenleri öğütlerken, yapılırsa olabilecekleri zihinlerde canlandırır.¹⁷⁰ Aşağıdaki tablo van Leeuwen’ın öyküleme stratejisinin kullandığı yöntemleri vermektedir.

Tablo 4 : Öyküleme Stratejisi

Kaynak: Leeuwen, s. 119.

Yukarıda van Leeuwen tarafından belirtilen bu dört meşrulaştırma stratejisini daha iyi anlayabilmek için Louisa Martin Rojo ve Teun A. Van Dijk’in tanıttığı anlamsal meşrulaştırma stratejilerine (semantic legitimation strategies) bakılabilir. Onlara göre haklı çıkarma işlemi sadece savunulabilir temsilin anlamına dayandırıldığı zaman başarıya ulaşabilir ve bu yüzden anlamsal meşrulaştırma stratejilerini kavramak çok önemlidir.

Louisa Martin Rojo ve Teun A. Van Dijk “*There was a Problem, and it was Solved!: Legitimizing the Expulsion of ‘Illegal’ Migrants in Spanish Parliamentary Discourse*” isimli makalelerinde meşrulaştırmanın toplumun ahlaki düzenine uyum sağlayan yasalar ve gelenekler, kurallar ve toplumsal değerler tarafından onaylanmış stratejilerle yapılması gerektiğini vurgularlar. Başka bir deyişle meşrulaştırmanın genellikle sözcüklerle yani söylem yoluyla yapıldığını ve sosyopolitik bir olgu

¹⁷⁰ Leeuwen, s.117-119.

olduğunu belirtirler. Sosyal ve politik meşrulaştırmanın en önemli elementinin de güçlü bir grup veya kurumdan ibaret olduğunu belirtirler.¹⁷¹

Anlamsal meşrulaştırmanın ise daha çok ikna etmekle ilişkili olduğunu aktarırlar. Rojo ve Dijk, Van Leuween'in otorite göstererek meşrulaştırma stratejisini tamamlayan anlamsal stratejileri açıklarken, otorite göstererek meşrulaştırma stratejilerinde durumun ve olayın yasal süreçlerinin doğru aktarılması gerektiğini, yasal otoritenin katılımının önemli olduğunu, durumun normallikten bahsedilmesi gerektiğini ve en önemlisi yasallık kavramından bahsedilmesi gerektiğini belirtirler. Kullanılan sıfatların olumsuz olmasına dikkat edilmesi gerektiğinin önemini aktarırlar. Ahlaki değerlendirme stratejisinde ise ortak fikrin kullanıldığını öne çıkarmak gerektiğini aktarırlar. Akılcılık stratejisinde ise ortada bir gereklilik olduğunun altının çizilmesinin ve karşılaştırma yapılmasının etkileyici olduğunu aktarırlar.¹⁷²

¹⁷¹ Luisa Martín Rojo, Teun A. Van Dijk, "There was a Problem, and it was Solved!": Legitimizing the Expulsion of 'Illegal' Migrants in Spanish Parliamentary Discourse", **Discourse & Society**, 1997, Sayı:529, ss.523-533.

¹⁷² Rojo, Van Dijk, ss.523-566.

SONUÇ

Bu çalışmanın birinci bölümünde Psikolojik Savaşın tarihsel süreci hakkında kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Bu alanda çalışmış farklı uzmanların Psikolojik Savaş tanımları yapıldıktan sonra, Psikolojik Savaşın hedef ve amaçlarından, özellik ve çeşitlerinden bahsedilmiş, Psikolojik Savaşın tanımı, amacı ve unsurları anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde Psikolojik Savaşın özellikleri, çeşitleri ve önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Psikolojik Savaşın temel unsuru olan propaganda konusu ele alınmış, propagandanın çeşitleri, politik psikoloji ve beyin yıkama konuları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde meşrulaştırma ve meşrulaştırma stratejileri hakkında bilgi verilmiş, meşrulaştırmanın söylemsel boyutu üzerinde durulmuş ve çeşitli kuramcıların bu konu üzerindeki görüşleri sunulmuştur.

İnsanlık tarihinin en başından beri hükümdarların, komutanların, devletlerin, orduların gizli silahı olan Psikolojik Savaş yüzyıllardır yaşamın her alanında bir çeşit zorbalık adı altında var olmuştur. Bu süreç içerisinde Psikolojik Savaş önemini arttırmış, içeriğini, uygulama alanlarını ve araçlarını geliştirmiştir. Dünyanın en kanlı savaşları olarak anılan I. ve II. Dünya Savaşlarıyla, savaş literatürüne, sistematikleşmiş ve örgütlü bir şekilde giren Psikolojik Savaş kavramı, doğası itibarıyla hem askeri hem de sivil hayatta varlığını ağır bir şekilde göstermiştir.

Propagandanın sistematik kullanımının artması, teknoloji ve bilimsel gelişmelerdeki ivme, medya ve kitle iletişim araçlarının günlük hayatta yaygın kullanımı, son yüzyılda artan internet kullanımı ve sosyal medyanın gücü gibi etkenler Psikolojik Savaş gelişim sürecini asırlar boyu etkilemiştir. Kanser savaş olarak da bilinen Psikolojik Savaş, özellikle propagandayı kullanarak hedef stratejilerine ulaşmayı amaçlamıştır. Ağır bilançolu savaşlardan sonra değişen dünya düzeninde ve değişen güç dengesinde Psikolojik Savaşın rolü daha da artmıştır. Beyin yıkama propagandanın etkin elemanlarından biri olmakla birlikte, psikoloji biliminin yüzyıllardır gelişen teknikleriyle politik ve psikolojik savaş bağlamında kullanılmıştır. Ve hala özellikle basın yayın organları tarafından kullanılmaktadır. Neyi, neden ve nasıl yaptıklarını bilmeden dönüşüme uğrayan kitlelerin politik psikolojik çözümlemeleri yarının dünyasını şekillendirmede önemli unsurlardır.

Gelişen teknoloji ve psikoloji bilimindeki ilerlemeler, bireyin tutum ve davranışlarını ölçme ve değiştirmede büyük katkılar sağlamakla birlikte özellikle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında hatta günümüz dünyasında devletlerin güvenlik stratejilerini belirlemede ve sistemlerinin meşrulaştırılması anlamında birer Psikolojik Savaş aracı olarak kullanılmıştır. Dünya düzeninin belirli devletlerin tekeline girmesiyle, gücün bu devletler arasında kontrollü el değiştirmesi ve buna bağlı Psikolojik Savaş elemanlarının, uygulama alanlarının ve yöntemlerinin yön değiştirmesinin kaçınılmaz olduğu görülmüştür.

Barış ve savaşın keskin ayrımının yapılamadığı günümüz dünyasında, Psikolojik Savaş, propaganda ve meşrulaştırma stratejilerini kullanarak ekonomik, askeri, siyasal, sivil ve sosyal hayatın her alanında sistematik zorbalığa devam edilmektedir. Toplumlar dönüştürülmekte, ekonomik ve siyasal ambargolarla toplumların üzerinde baskı kurulmakta, dayatılan kurum, kuruluşlar fark ettirmeden meşrulaştırılmakta, toplumlar sistematik ve örgütlü bir şekilde Psikolojik Savaşa maruz kalmaktadırlar. Bu bağlamda, Psikolojik Savaşın gücünün farkına varan devletler ve bunu hayatın her aşamasında sistemli bir şekilde kullanan uluslar, güç bayrağını taşımaya her zaman daha yakın devletler olacak kalacaktır.

KAYNAKÇA

Bektaş, Arsev. **Siyasal Propaganda**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002.

Bekeç, Ömer - Kadir Çimen, “Prof. Dr. Abdülkadir Çevik İle Politik Psikoloji Üzerine Bir Söyleşi”, **Türk Yurdu Dergisi**, Ocak 2008.

<https://www.turkocaklari.org.tr/soylesiler/prof-dr-abdulkadir-cevik-ile-politik-psikoloji-uzerine-bir-soylesi-3635> (20.04.2019)

Brown, J.A.C. **Beyin Yıkama ve İkna Metotları**, 3.Baskı, Boğaziçi Yay, İstanbul, 1976.

Clausewitz, Carl Von. **Savaş Üzerine**, çev. Şiar Yalçın, May Yayınları, İstanbul, 1975.

Coleman, John. **The Tavistock Institute Of Human Relations: Shaping the Moral, Spiritual, Cultural, and Political and Economic Decline of the United States of America**, World in Review, 1st Edition edition 2006.

Çeşme, Ahmet. **Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü Psikolojik Harekât ve PKK**, IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Çevik, Abdulkadir. **Politik Psikoloji**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.

Çoban Döşkaya, Füsün. **Power and Ideology in American Political Texts: A Critical Discourse Analysis**, Dinç Ofset, İzmir, 2010.

Daugherty William E., Moris Jonowitz, **A Psychological Warfare Casebook**, The John Hopkins Press, Baltimore, 1958.

Domenanch, Jean Marie. **Politika ve Propaganda**, çev. Tahsin Yücel, 2. Baskı, Varlık yayınları, İstanbul, 1995.

Doob, Leonard W. “Goebbels’in Propaganda İlkeleri”, çev. Ünsal Oskay, ss. 337-341. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/418/4641.pdf> 20.03.2019.

Drobychev, Alexi. **A Synthesis of The Jewish Communist Textbook on Psychopolitics**, A New Transcription of Kenneth Goff’s Classic, Bamboo Delight Company, 2001.

Eker, Kemal. “Psikolojik Savaş ve Genel İlkeleri”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, No: 275, Eylül 1980.

Erlor, Özgün. **Dış Politika Aracı olarak Psikolojik Savaşın Tarihsel Evrimi ve Uygulamada Gösterdiği Farklılıklar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.

Freud, Sigmund. **Kitle Psikolojisi ve Ego Analizi**, Oda Yayınları, İstanbul, 2019.

Goff, Kenneth. **Are the People of America Being Brainwashed into Slavery?** Freedom Builders of America, California, nd.

Gündüz, Ahmet. “1917 Bolşevik İhtilâlinin Türk Dünyasındaki Yansımaları”, **Ahi Evren Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, 2005, ss.1-12

Hitler, Adolf. **Kavgam**, En Kitap, İstanbul, 2016.

Hunter, Edward. **Brain –Washing in Red China**, Vanguard Press, Newyork, 1951.

Hunter, Edward. **Brainwashing: The Story of Men Who Defied It**, Farrar, Strausand Cudahy, Newyork, 1956.

Kansu, Ayça Ferda, Tarhan Nevzat. “Politik Psikoloji ve Politik Öz-Yeterlik” **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, sayı: 6, ss. 1-18

Kesimli, Hulusi. **Psikolojik Harb**, 197,198 sayılı Ordu Dergisi eki, K.K.K. Askeri Basımevi, İstanbul, 1961.

Knutson (Ed.), Jeanne N. **Handbook of Political Psychology**, Josey- Bass Publishers, California, 1973.

Koç, Yıldırım. “Rus Devrimi ve Vatan Savunması”, **Teori Dergisi**, Ankara, Mart 2007, ss.15-21.

Kumkale, Tahir Tamer. **Beynimizi Kimler ve Nasıl Yönetiyorlar**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2006.

Kumkale, Tahir Tamer. **Psikolojik Savaş**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007.

Kutsal Kitap Web Sitesi, <https://www.kutsalkitap.org/online-tevrat-oku/> (20.02.2019)

Laswell, Harold D. **A Psychological Warfare Casebook**, Ed. William E. Daugherty -Moris Jonowitz, The John Hopkins Press, Baltimore, 1958, ss. 21-25.

Lasswell, Harold D. **Psychopathology and Politics**, Viking Press, New York, 1966.

Le Bon, Gustave. **Kitleler Psikolojisi**, çev: Hasan Can, Hayat Yayınları, İstanbul, 1997.

Leeuwen, Theo Van. **Discourse and Practice New Tools for Critical: Discourse Analysis**, Oxford University Press, Newyork, 2008. (105-123)

Linebarger, Paul M. A. **A Syllabus of Psychological Warfare**, Propaganda Branch, Intelligence Division, The Pentagon Washington, 1946.

Linebarger, Paul M. A. **Psychological Warfare**, Infantry Journal Press, Washington, 1948.

Lippmann, Walter. **Public Opinion**, Detroit, Free Press, 1922.

Lynette, Finch. “Psikolojik Propaganda: 21. Yüzyılın İlk Yarısında Fikirlerin Fikirlerle Savaşı”, **Armed Forces & Society**, çev. Rengin Gün, Cilt: 26, Sayı: 3, Bahar 2000, ss. 80-98.

Megret, Maurice. **Psikolojik Savaş**, çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1972.

Mutlu, Mustafa. **Vietnam’dan Körfez’e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2003.

Oktay, Cemil. **Siyaset Bilimi İncelemeleri**, Alfa, İstanbul, 2003.

Ortaylı, İlber. “20’nci Yüzyılın Eli Kanlı Bir Figürü”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Ocak 2014, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/20-nci-yuzyilin-eli-kanli-bir-figuru-1817360> (20.04.2019)

Özdağ, Muzaffer. **Örtülü İstila ve Psikolojik Savaş**, Avrasya-Bir Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.

Özdağ, Ümit. **Algı Yönetimi**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2014.

Prominent Russians: Lavrentiy Beria

<https://russiapedia.rt.com/prominent-russians/politics-and-society/lavrentiy-beria/>
(20.04.2019)

Qualter, Terrence H. “Propaganda and Psychological Warfare”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi**, çev. Ünsal Oksay, Cilt: 35, Sayı: 1, 1980.

Rojo, Luisa Martín. Van Dijk, Teun A. “There was a Problem, and it was Solved!” : Legitimizing the Expulsion of ‘Illegal’ Migrants in Spanish Parliamentary Discourse”, **Discourse & Society**, 1997, Sayı:8, ss. 523-566.

Sander, Oral. **Siyasi Tarih: 1918-1994**, İmge Yayınevi, Ankara, 1996.

Sarısaman, Sadık. **Birinci Dünya Savaşı’nda Türk Cephelerinde Beyannamelerle Psikolojik Savaş Harp**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1999.

Schiller, Herbert. **Zihin Yönlendirenler**, çev. Cevdet Cerit, Pınar Yayınları, İstanbul, 1993.

Şahin, Güngör. **Silahsız Savaş: Psikolojik Harekât ve Propaganda**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003.

Tarhan, Nevzat. **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

Teber, Serol. **İnsanın Hiçleşme Serüvenine Giriş; Politik-Psikoloji Notları**, Papirüs Yayınları, İstanbul, 2001.

The International Society of Political Psychology, <https://www.ispp.org> (20.04.2019).

Tzu, Sun. **Savaş Sanatı**, çev. Adil Demir, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001.

Volkan, Vamık D. **Politik Psikoloji**, Çeviri ve Derleme: Prof. Dr. Abdülkadir Çevik Doç. Dr. Birsan Ceyhun, Ankara, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları. 1993.

file:///C:/Users/user1/Downloads/6686-Politik_Psikoloji-Vamık_D.Volkan-
Abdulqadir_Chevik-Birsen_Ceyhun-2010-118s%20(2).pdf (20.04.2019)

Weber, Max. **Sosyoloji Yazıları**, çev, Taha Parla, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

Whitley, Gary L. **PSYOP Operations in the 21. Century**, Penssylvania, US Army
War College, 10 April 2000.

Yıldırım, Nurettin. **Psikolojik Savaş Teknikleri**, IQ Kültür Sanat Yayınları,
İstanbul, 2007.

Yıldız, Yavuz Gökalep. **Global Stratejide Ortadoğu**, Der Yayınları, İstanbul, 2000.

Yılmaz, Sait. **ABD İstihbaratı**, Kripto Yayınevi, Ankara, 2014.